

Quityi nu nguscua San Lucas ñi'ya nu ngua cha' ji'i Jesús

Cha'cña nu nscua clyo

¹ Cua quiña'a ñati nguscua lo quityi ñi'ya nu ngua lcaa cha' ji'i Jesús nde su ndi'i ya, quityi historia laca bi'. ² Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu ngulu'u cha' bi' ji'na; ngu' bi' ni, cua na'a ngu' cha' bi' clyo, tyá lo'o nguxana Jesús ngua'ni yu cña, lo'o jua'a ndyaa ngu' nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús lo'o lcaa ñati. ³ Bi' cha' lo'o na', ngulana tsa na' ñi'ya ngua lcaa cha' nu nteje tacui tyá lo'o nguxana cha' bi'. Tso'o nti' na' si lo'o na' scua na' lcaa cha' bi', cha' tsaa slo nu'ü, cusu' Teófilo, ⁴ cha' caca cuayá' ti' nu'ü tso'o la lcaa cha' nu nda ngu' lo'o nu'ü.

Ndyaa xca ji'i ycui' Ndyosi ca slo Zacarías nu caca sti Juan Bautista

⁵ Tyempo nu ngua rey Herodes cña, lo'o ngua yu loo ji'i ngu' loyuu su cuentya Judea, li' ndi'i sca sti jo'ó nu naa Zacarías. Bi' ndya'a lo'o taju sti jo'ó nu ndu cña su ngutu jyo'o Abías nquicha'. Elisabet naa clyo'o yu bi', laca ma' la cui' ñati tyá'a ji'i jyo'o Aarón nu ngua sti jo'ó tya clyo la. ⁶ Liñi tsa ndu'ni tyucuaa ngu' bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi, ndaquiya' ngu' lcaa cña ji'i ycui' Ni; ndaquiya' tsa ngu' lcaa cha' nu cua nda Ni lo'o ñati cua sa'ni la, jua'a ná tucui nchcui' cha' cuxi ji'i ngu' bi'. ⁷ Pana ná ntsu'u ni sca sñi' ngu'. Ná ndyiji sñi' Elisabet, lo'o jua'a ngusu' tsa juani.

8 Cua ndyalaa semana ji'í taju sti jo'ó lo'o nga'a Zacarías, cha' cua'ni ngu' cña ne' laa. **9** Ndi'yá ngua'ni sti jo'ó nu ngua li': lcaa taju ngu' ngusubi ngu' ji'í sca tya'a sti jo'ó ngu', cha' sca ti yu taca tyatí yu su tacati ne' laa tonu, cha' taqui yu yana jo'ó lo mesa ca bi' li'. Lo'o juani ndyanu cña bi' ji'í ycui' Zacarías. **10** Hora nu ndyaqui yana jo'ó bi' ne' laa, li' ndyu'u ti'í ngu' quichí nde liya' ti, nchcui' tya'na ngu' lo'o ycui' Ndyosi. **11** Li' ndu'u tucua sca xcá ji'í ycui' nu Xu'na na ca slo Zacarías su ndi'í yu ne' laa, na'a yu cha' ndu xcá bi' la'a tsu' cui slo mesa tacati su ndyaqui yana jo'ó. **12** Lo'o na'a Zacarías ji'í xcá bi', nga'aa jlo ti' yu ñi'yá cua'ni yu, cha' ndyutsii tsa yu ji'í. **13** Nchcui' xcá bi' lo'o yu li':

—Ná cutsii nu'ú Zacarías —nacui—. Cua ndyuna ycui' Ndyosi cha' nu tya'na tsa nchcui' nu'ú lo'o Ni, bi' cha' cala sca sñi' Elisabet clyo'o nu'ú. Juan caca naa yu, jua'a caca xtañi nu sta nu'ú ji'í. **14** Chaa tsa ti' caca tyiquee nu'ú lo'o cua ngula nu piti bi'. Lo'o jua'a, tso'o tsa caca tyiquee quiña'a tsa ñati lo'o ñia'a ngu' ji'í nu piti bi', **15** cha' nu bi' caca sca ñati tlyu nde loo ycui' Ndyosi. Ná co'o Juan bi' lcui ngatsi, lo'o jua'a ni sca lo lcui ná co'o yu. Tya hora nu cala yu, li' tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'í yu. **16** Cua'ni yu cha' xa' caca tso'o cresiya ji'í quiña'a tya'a ngu' Israel, cha' taquiyá ngu' ji'í ycui' Ndyosi nu Xu'na ngu'. **17** La cui' xtyi'i nu nguti'i ne' cresiya ji'í jyo'o Elías nu ndyaa lo'o ycui' Ndyosi ji'í tya sa'ni la, la cui' xtyi'i bi' caja ji'í Juan juani. Ca nde loo la cäa Juan chcui' lo'o ñati, cha' tyaala' tyiquee ñati, cha' nga'aa xúu ty'a ngu' lo'o sñi' ngu'. Li' taca cha'a lcaa cha' nu ntsu'u

tyiquee ngu', cha' taquiya' ngu' ji'i lcaa cha' nu liñi. Jua'q chcui' Juan lo'o ngu' cha' cua'ni cho'o ngu' tyiquee ngu', cha' tyaja'a ngu' xñi ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi. Li' caq̃a ycui' Cristo.

18 Li' nchcuane Zacarías ji'i nu xc̃a bi':

—¿Ñi'yq̃a caca cha' ca cuayá' ti' na' si chañi ca cha' bi'? Cusu' tsa na', lo'o jua'a clyo'o na' cusu' tsa —nacui' Zacarías ji'i xc̃a bi'.

19 —Gabriel naa na' —nacui' xc̃a ji'i yu li'—. Na ndu' ti na' ca slo ycui' Ndyosi; bi' laca nu nda 'na lijyaa cha' chcui' na' lo'o nu'u, cha' ta na' cha' tso'o re lo'o nu'u. **20** Cua'a jyaca nu'u jna' juani: caca cu'u nu'u juani, cha' nga'aa caca chcui' nu'u ña'a cuayá' nu cala cubi' bi' jinu'u; jua'a caca jinu'u xqui'ya cha' na' jlya ti' nu'u jna'. Chañi tyalaa tyempo bi', li' caca cuayá' ti' nu'u cha' cha' liñi laca lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o nu'u —nacui' xc̃a bi' ji'i Zacarías.

21 Tya ndi'i ngu' quichí to' laa, ntajatya ngu' ji'i nu Zacarías bi' ña'a cuaya' nu tyu'u yu nde liya'; pana quiña'a tsa nclyacua ti' ngu' ni cha' tyiquee' tsa ngutu'u Zacarías nde ne' laa bi'. **22** Lo'o ndu'u Zacarías nde liya', li' nga'aa ngua chcui' yu lo'o ngu'. Ngua tii ngu' cha' ne' laa ngulu'uloo sca xee tlyu ji'i yu nu ndu'u yaq̃a ca slo ycui' Ndyosi. Li' se'i ti ndu' yu ndyu'ni ya' yu ji'i ngu', pana ndyanu cu'u ti yu.

23 Lo'o cua ndye ts̃a lo'o ngua'ni Zacarías cña ne' laa, li' nguxtyuu yu ndyaa yu quichí tyi yu. **24** Tiya' la li', ngua tii clyo'o yu, nu naa Elisabet ni, cha' ngujui sñi' ma!. Li' cua ntsu'u cua ca'yu co'nu xcui' ne' ni'li ti ndyanu ma!. **25** Ndi'yq̃a ngulacua ti' ma': "Ycui' Ndyosi nu Xu'na na laca nu ngua'ni cha' re

cuentya jna!. Cua ngua'ni Ni cha' nga'aa chcui' la ñati cha' cuxi jna!.”

Nchcui' xcä ji'i ycui' Ndyosi lo'o María cha' cua cala ti Jesús

²⁶ Lo'o cua ntsu'u scuá co' nu ndya'a tana Elisabet, li' ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i sca xcä ji'i Ni, cha' tsaa ca quichí Nazaret, sca quichí nde loyuu su cuentya Galilea. Lo'o nu xcä bi' ni, la cui' Gabriel laca bi'. ²⁷ Nda ycui' Ndyosi ji'i xcä bi' ji'i Ni cha' tsaa slo sca nu cuna'a nu ntucua ycui' ti. Na cua ngüiñi cha' ji'i nu cuna'a bi', cha' caja clyo'o lo'o sca nu qui'yu nu naa José; David laca xtañi nu qui'yu bi', sca ti xtañi yu lo'o jyo'o cusu' David nu ngutu'ú sa'ni la. María naa nu cuna'a nu ntucua ycui' ti bi', lo'o jua'a la cui' tya'a nu Elisabet bi' laca María. ²⁸ Lo'o ndyalaa xcä slo nu cuna'a bi', li' nchcui' lo'o:

—Tso'o ti tyi'i nu'u —nacui xcä bi' ji'i—, tyaca'a tsa nu'u ji'i ycui' Ndyosi. Tso'o ndi'i Ni lo'o nu'u —nacui—. Quiña'a tsa cha' tso'o nda ycui' Ndyosi jinu'u, masi ná ndu'ni Ni jua'a lo'o xa'la nu cuna'a.

²⁹ Cua na'a María ji'i xcä bi'. Lo'o ndyuna María cha' nu nchcui' yu, li' ngulacua tsa ti' ni cha' laca nchcui' xcä bi' jua'a. Ndyutsii tsa li'. ³⁰ Xa' nchcui' xcä bi' lo'o nu cuna'a cuañi' bi' li':

—María —nacui—, ná cutsii nu'u cha' cua nda ycui' Ndyosi sca cha' tso'o hi —nacui xcä bi' ji'i—. ³¹ Caca tana nu'u, caja sñi' nu'u; ñacui nu'u cha' Jesús ca naa cubi' nu caja jinu'u. ³² Caca yu bi' sca ñati tlyu. Ñacui ngu' ji'i yu cha' Sñi' ycui' Ndyosi nu Xu'na na nu tlyu la caca yu. La cui' tya'a cña tlyu nu ngua'ni jyo'o rey David, nu tya'a yu nu yaa

chalyuu cua sa'ni la, bi' cña laca nu ta ycui' nu Xu'na na ji'í Jesús, ³³ cha' lcaa tsaq ná tye cha' caca yu loo ji'í lcaa tya'a ngu' Israel; jua'aq ná tye cha' culo yu cña ji'í lcaa ñatí chalyuu.

³⁴ Li' nchcui' María lo'o xcä bi':

—¿Ni'yä caca re lacua, cha' nu bilya caja clyo'o na'? —nacui María ji'í xcä bi'.

³⁵ Li' nda xcä sca cha' lo'o:

—Ta ycui' Ndyosi Xtyi'i Ni cha' tyaq su ndi'í nu'u, cha' tyu'ú tyucui ña'aq nu'u; sca cha' tlyu nu cua'ni ycui' Ndyosi nu laca loo caca cha' bi'. Nu lo'o cala sñi' nu'u, sca ñatí nu lubii tsa cuentya ji'í ycui' Ndyosi caca cubi' nu cala bi', la cui' bi' laca nu caca naa Sñi' ycui' Ndyosi. ³⁶ Lo'o chaca cha' chcui' lo'o nu'u —nacui xcä ji'í—, cha' lo'o Elisabet tya'a cusu' nu'u nguxana ngua tana, masi cusu' tsa ma'. Tya tsubi' la nacui ngu' cha' ná ndyiji sñi' ma' tsiya' ti, lo'o juani cua ndya'a scuá co' ntsu'u sñi' ma!. ³⁷ Ni sca cha' ná tucui nti' ycui' Ndyosi.

³⁸ Li' nacui María ji'í xcä bi' ndi'yä:

—Si nacui ycui' Ndyosi cha' cala sñi' na' jua'a, cua laca cha' li'. Tso'o ntsu'u tyiquee na' cua'ni na' cña ji'í Ni, lcaa ña'aq cña nu culo ycui' Ndyosi nu Xu'na na 'na —nacui María.

Li' ndu'u xcä bi', ndyaa.

Ndyaa María nde slo Elisabet tya'a

³⁹ Li' ndu'u María ndyaa yala ti nde sca quichi nu ndi'í laja ca'ya Judea. ⁴⁰ Li' ndyalaa María to' tyi Zacarías, nguxana nchcui' lo'o Elisabet; ⁴¹ pana laja lo'o ndyuna Elisabet cha' nu nchcui' María lo'o, hora ti ngüiña xi cubi' nu ntsu'u ne' ma'.

Li' ngutsa'á tyiquee Elisabet ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi, ⁴² bi' cha' cuij tsa nchcui' ma'lo'o María li':

—Tlyu tsa cha' tso'o nu nda ycui' Ndyosi jinu'u
—nacuij Elisabet ji'j María—. Ná cua'ni Ni jua'a lo'o
xa' la nu cuna'a. Lo'o jua'a tyaca'a tsa cubi' nu
ntsu'u jinu'u cuentya ji'j ycui' Ndyosi —nacui—.
⁴³ ¿Tilaca ta laca na' cha' cua ndyalaa nu'u nu caca
xtya'a nu Xu'na na ca slo na'? ⁴⁴ Chañi cha' nu nda
na' lo'o nu'u, cha' cua ngüiña xi cubi' nu ntsu'u ne'
na' cha' chaa ti' yu laja lo'o ndyuna na' cha' nu
nchcui' nu'u lo'o na'. ⁴⁵ Tso'o tsa tyiquee nu'u cha'
jlya ti' nu'u cha' ji'j ycui' Ndyosi, cha' cua'ni Ni lcaa
cha' nu nda ycui' Ni lo'o nu'u.

Jua'a nacuij Elisabet ji'j María. ⁴⁶ Li' ngua'ni tlyu
María ji'j ycui' Ndyosi:

Tyucui tyiquee na' cua'ni tlyu na' ji'j ycui' nu
Xu'na na', nacuij María.

⁴⁷ Ca chaa ti' cresiya jna' xqui'ya ycui' Ndyosi nu
ngua'ni lyaaá jna'.

⁴⁸ Ndube tsa ti' ycui' Ni 'na cha' laca na' msu ji'j Ni,
masi sca ñati ti'i laca na'.

Su nguxana ti juani, ñacuij lcaa ñati nu lijya chalyuu
nde loo la cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na'.

⁴⁹ Tlyu tsa cña nu ndu'ni ycui' Ndyosi, lo'o jua'a
tlyu tsa cha' nu ndyu'ni Ni lo'o na';

lubii tsa ycui' Ndyosi, nacuij María.

⁵⁰ Ná culaya' ycui' Ndyosi ji'j ñati nu taquiya' ji'j
cha' nu nchcui' Ni;

ñá'a cuayá' lcaa tyempo lijya ñati tyi'j chalyuu,
chañi cha' cua'ni tya'na ti' Ni ji'j ngu' bi'.

⁵¹ Quiña'a tsa cña tlyu cua ngua'ni Ni.

Cua ngua'ni tye Ni cha' ji'j ñati nu xcui' cha' tyixi
ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu'.

52 Cua ngulo'o Ni ji'í ñati tlyu ca su ntucua tlyu ngu'
nti' ngu',
cua nda Ni su tso'o la cha' tyi'í ngu' ti'i, nacui
María.

53 Cua ngua'ni Ni cha' tyaala' ti' ñati nu lyiji tsa cha'
tso'o ji'í,
pana ngulo Ni cña cha' nga'aa caja la cha' culiya'
ji'í ngu' culiya'.

54-55 Nguxtyucua tsa Ni ji'í lcaa ngu' Israel tya'a na,
cha' laca na msu ji'í y cui' Ni;
tso'o tsa ngüiñi cha' ji'í Ni lo'o jyo'o cusu' ji'na.
Ná ngujlyaa ti' y cui' Ndyosi ji'na, ñati tya'a ji'í jyo'o
Abraham na; xcui' ngua tya'na ti' Ni ji'í ngu'
tya'a na.

Lo'o ña'á ti tya cua'ni tya'na ti' Ni ji'na lo'o ji'í sñi'
na tyucui tyempo nde loo la.

56 Tya xna co' ndyanu María slo Elisabet, li'
ndu'u ñaa nde to' tyi.

Lo'o ngula Juan Bautista

57 Cua ndyalaa tsá nu cala sñi' Elisabet. Qui'yu
cubi' nu ngula ji'í. 58 Lo'o ndyuna ngu' cha' ngula
sñi' ma' cusu' bi', tso'o tsa ntsu'u tyiquee lcaa ngu'
tya'a, lo'o ngu' nu nga'á cacua ti. Li' ndyalaa ngu'
slo cha' ta ngu' cha' lo'o ma' cusu' bi', cha' tso'o
tsa ngua'ni tya'na ti' nu Xu'na na ji'í ma'. 59 Lo'o
ndu'u scua snu' tsá, li' ñaa ngu' toni'í cha' culacuá
ji'í nu piti cuentya ji'í ngu' judío lo'o ngusi'yu qui'yu.
Cua sta ti ngu' xtañi Zacarías ji'í nu piti bi' ñi'ya
nu naa xtañi sti, 60 lo'o li' ngua'a xtya'á nu piti bi'
ji'í ngu':

—Nga'aa si'i jua'á caca naa yu —nacui Elisabet
ji'í ngu'—, Juan caca naa yu re.

61 —Ná ntsu'u ty'a'ma nu naa jua'q —nacui_q ngu'
ty'a'ma ji'i ma' cusu' bi'.

62 Ngua'ni ya'ngu'ji'i sti nu piti li', cha'ñaa'q ti ty'a
cu'u nu cusu' bi'. Nchcuane ngu'ji'i yu li':

—¿Ñi'yä xtañi nu piti re scua nu'u nti' nu'u?
—nacui_q ngu'ji'i.

63 Li'ndijña nu cusu' sca ngoca' piti cha' lo bi'
scua letra. Ndi'yä nguscua nu cusu' bi' li': "Juan
ca naa yu". Li'ngulacua tsa ti'lcaa ñati nu ndi'i slo.

64 Hora ti ndyaala tu'ba Zacarías, nguxana ndyu'ni
tlyu yu ji'i y cui' Ndyosi li'. **65** Ndube tsa ti'lcaa ñati
nu ndi'i cacua ti li'; lcua ti su ndi'i ngu'nde quichi
ca'ya su cuentya Judea bi', nda ngu'cha'lo'o ty'a
ngu'ñi'yä nu ngua ji'i Zacarías. **66** Ngulacua tsa ti'
lcaa ñati nu ndyuna cha'bi':

—¿Ni cña caca nu piti re? —nacui_q ngu'ji'i ty'a
ngu'.

Chañi cha'tso'o tsa ndyu'ni y cui' Ndyosi lo'o nu
piti bi'.

*Ngua'ni chi Zacarías loo y cui' Ndyosi, ndyula
tu'ba yu sca jii'*

67 Cua ngutsa'á tyiquee Zacarías ntsu'u nu Xtyi'i
y cui' Ndyosi lo yu. Li'nguxana nu cusu' bi' nda
cha'lo'o ñati ca bi', lcaa ñaa'q cha'nu cua nda Ni lo'o
y cui' yu. Ndi'yä nchcui' yu:

68 Ntsu'u cha'cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi nu
Xu'na na, nu laca y cui' Ndyosi ji'na ngu'
Israel, nacui_q nu cusu' bi' li'.

Cua chaca quiya'nguxana nchcui' Ni lo'o ngu'
ty'a'na nu laca na ñati ji'i y cui' Ni, juani
ndyu'ni Ni cña cha'clyaá na ji'i nu cuxi.

- 69 Cua nda ca ti ycui' Ndyosi lijya sca nu tso'o tsa
nchca ji'i, cha' cua'ni lyaá yu ji'na ji'i lcaa
cha' cuxi nu ntsu'u ji'na;
bi' laca sca ñatí nu la cui' ñatí tya'a ji'i jyo'o David
nu ngua'ni cña ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la.
- 70 La cui' jua'a cha' nu nda Ni lo'o ngu' tya'a na tya
sa'ni la, cha' cua ngua tyuu siyento yija nu
nda Ni cha' bi' lo'o jyo'o cusu' ji'na nu ngua
tu'ba ji'i ycui' Ndyosi.
- 71 Nacui jyo'o cusu' bi', cha' cua'ni lyaá ycui'
Ndyosi ji'na laja lo'o nxuu tya'a ñatí cuxi lo'o
na,
lo'o jua'a cua'ni lyaá Ni ji'na laja lo'o ti'í ti' ñatí ña'a
ngu' ji'na.
- 72 Cua'ni tya'na ti' ycui' Ndyosi ji'na, lo'o jua'a ji'i
jyo'o cusu' ji'na;
ná ngujlyaa ti' ycui' Ni cha' nu cua ngüiñi ji'i Ni lo'o
jyo'o tya'a na cua sa'ni, nacui jyo'o cusu' bi'.
- 73 Nde laca cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o
Abraham, nu lo'o ngua'ni jura ycui' Ndyosi
lo'o yu:
- 74 nacui Ni cha' culo Ni ji'na laja ñatí cuxi nu nxuu
tya'a lo'o na;
jua'a cua'ni Ni cha' ná cutsii na, laja lo'o ndyu'ni
na cña ji'i ycui' Ni tyucui tyempo lo'o ndi'i
na nde chalyuu.
- 75 Ta Ni chacuayá' bi' ji'na si lubii tyiquee na, si
tyucui tyiquee na taquiya' na ji'i Ni, nacui
nu cusu' Zacarías li'.
- 76 Lo'o nu'u juani, sñi', nacui yu ji'i nu piti Juan,
chcui' ngu' cha' nu'u laca nu ta cu*ii* lo'o ñatí
cuenta ji'i ycui' Ndyosi nu laca loo.

Tya'á nu'u ca nde loo la ji'i ycui' nu Xu'na na, cha'
quiñi tso'o tyucuij su cña ycui'.

⁷⁷ Culu'u nu'u ji'i ñati cha' ji'i ycui' nu Xu'na na;
cua'ni nu'u cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' cua'ni clyu
ti' ycui' Ndyosi ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu',
cha' li' taca clyaa'ngu' bi' ji'i nu cuxi.

⁷⁸ Ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'na;
tya'na tsa ti' Ni ji'na, bi' cha' cua ta ti ycui'
Ni ji'i Cristo cha' cña nde su ndi'i na.

Bi' laca sca xee tlyu nu tyu'ú ne' cresiya ji'na, ñi'ya
nti' xee ndubi nu ntyiji'i su ndi'i na lo'o liy়া
ca ti cuichaa.

⁷⁹ Li' ta Ni xee bi' cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i ngu' nu
nga'aa ndyiji ñi'ya cua'ni ngu', cha' talya tsa
ñi'a ne' cresiya ji'i ngu' bi'.

Masi tya lu'ú ngu' bi', pana ñi'ya nti' si na cua
ngujuui nti' ngu', xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u
ne' cresiya ji'i ngu'.

Culu'u Cristo ji'na ñi'ya cua'ni na cha' tyl'i ti ti na
lo'o tya'a na.

Cua ndye cha' nu nda Zacarías li'.

⁸⁰ Cua ndyaluu la nu piti, lo'o jua'a cua ngua tlyu
la tyiquee yu. Pana xcui' ne' quixi' ndi'i yu ña'a
cuayá' nu nguluu yu, ña'a cuayá' nu ndu'u tucua
yu slo ngu' Israel tya'a yu.

2

Lo'o ngula Jesús

¹ Tyempo bi', ñati nu laca loo la tyucui ña'a
chalyuu bi' ngua nu emperador; Augusto naa yu,
lo'o li' ngulo yu cña cha' xcua xtañi ngu'lcaa quichi
lo quityi. ² Bilya xcua xtañi ngu' jua'a nquicha',
clyo juani cua'ni ngu' cha' xcua xtañi ngu'. La

cui' tyempo laca Cirenio gobernador nde loyuu su cuentya Siria, cña ji'i nu emperador bi!. ³ Li' ndyaa lcaa ñati quichí tyi jyo'o cusu' ji'i ngu', cha' ca bi' nscua xtañi ngu' li!. ⁴⁻⁵ Cua ndi'i sca quichí nu naa Belén nde loyuu su cuentya Judea bi'; quichí bi' laca quichí tyi jyo'o David nu ngua jyo'o cusu' ji'i José, bi' cha' ndu'u José quichí Nazaret su laca quichí tyi yu, ndyaa yu nde quichí Belén. Stu'ba ti ndyaa yu lo'o María nu caca clyo'o yu, cha' xcua xtañi ngu', masi ngua tana nu cuna'a bi!. ⁶ Li' cua ndyalaa hora cala sñi' nu cuna'a bi', laja lo'o ndi'i ngu' quichí Belén bi!. ⁷ Qui'yu cubi' nu ngula ji'i María bi', sñi' clyo nu cuna'a bi' laca cubi' bi!. Tso'o ngüixij xtya'a late' hichu' cubi' bi', lo'o li' ngusta ji'i cubi' ne' canoa su ndacu cuayu, cha' ná ngujui ni'i su tyl'i ngu' tsiya' ti.

Ngu' nu ntsu'u cua ji'i xlya' talya bi' ndyuna cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi lo'o

⁸ Cacula ti to' quichí bi' ndya'a ngu' nu ña'asii ji'i xlya' ji'i ngu'. Talya bi' ntsu'u ngu' cua ji'i taju xlya' bi!. ⁹ Tsiya' ca ndu'u tucua sca xcä ji'i y cui' Ndyosi su ndi'i ngu' ca bi'; jua'a ngujui'i sca xee tlyu su ndi'i ngu' bi', xee ji'i y cui' Ndyosi laca bi!. Ndyutsii tsa ngu' li!. ¹⁰ Pana nchcui' xcä bi' lo'o ngu':

—Ná cutsii mä tsiya' ti —nacui—. Cua lijyä na're cha'ta na'sca cha'tso'o lo'o mä —nacui—. Tso'o tsa caca tyiquee lcaa ñati xqui'ya cha' nu ta na' lo'o mä juani —nacui xcä ji'i ngu' bi'—. ¹¹ Cua lijyä na' cacha' na' ji'i mä cha' juani cua ngula sca cubi' ca quichí tyi mä, cha' la cui' quichí tyi jyo'o David laca bi'; cubi' bi' laca nu cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i mä. Bi' laca nu Cristo nu laca y cui' nu Xu'na na, nu

cua nda ycui' Ndyosi ji'i cha' lija lo yuu chalyuu —nacui—. ¹² Si quiye ji'i ma su ntsiya sca cubi' nu tso'o tsa ngüixi late' chu', nu ntsiya ne' canoa su ndacu cuayu, li' caca cuayá' ti' ma cha' bi' laca nu naa Cristo.

¹³ Lo'o ndye nchcui' xcä bi' lo'o ngu', li' nde cuä ndu'u tucua chaca taju xcä nu quiña'a la nu ndu'u nde slo ycui' Ndyosi; tso'o tsa ndyu'ni tlyu xcä bi' ji'i ycui' Ndyosi. Ndi'ya nchcui' ngu' xcä bi' lo'o ngu':

¹⁴ Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi, masi ca bi' ca su tlyu su ntucua Ni, masi nde lo yuu chalyuu, cha' tlyu tsa laca ycui' Ni, nacui' ngu' xcä bi' li'.

Cua'ni Ni cha' ti ti tyi'li tyiquee ñati chalyuu lo'o ca cuayá'ti' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ngu', nacui' ngu' xcä li'.

¹⁵ Nguxtyu xcä bi' ndyaa ngu' nde cuä ca slo ycui' Ndyosi. Lo'o nu ngu' nu ndil'i cuä ji'i xlya' bi' ni, nguxana nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—Tya a clya na nde Belén —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu' li'—. Tsaa na'a na, na laca nu ndyaca jua, ni cha' laca nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na.

¹⁶ Yala ti ndyaa ngu' li'; nquiye María lo'o José ji'i ngu', ndil'i ngu' lo'o sca cubi' nu ntsiya ti ne' canoa su ndacu cuayu. ¹⁷ Lo'o cua na'a ngu' ji'i cubi' bi', li' ndacha' ngu' cha' bi' ji'i xa' ñati, lcaa ña'a cha' nu nchcui' xcä bi' lo'o ngu' cuentya ji'i cubi' bi'. ¹⁸ Pana lo'o nchcui' ngu' nu ndya'a cuä ji'i xlya' cha' bi' li', ngulacua tsa ti' nu xa' la ngu' bi'. ¹⁹ Tyiquee ti María ndyanu cha' bi', quiña'a tsa ngulacua ti' cha' ngua jua'a. ²⁰ Li' ngutu'u ngu' nu ndya'a cuä ji'i xlya', ndyaa ngu'; tso'o tsa ndyu'ni

tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'i lcaa cha' nu cua ndyuna ngu', cuentya ji'i lcaa cha' nu cua na'a ngu'. Chañi cha' cua nteje tacui cha' bi', lcaa cha' nu cua nchcui' xcä lo'o ngu' bi'.

Ngusta ngu' xtañi cubi', lo'o jua'a ngulacua ngu' ji'i

²¹ Cua ndu'u scua snu' tsä, li' ngulacua ngu' ji'i nu cubi' cuañi' bi' cuentya ji'i ngu' judío. Li' ngusta ngu' xtañi cha' Jesús caca naa yu, nacui ngu', cha' la cui' jua'a cua ndacha' xcä ji'i y cui' Ndyosi ji'i María lo'o tya lyiji caca tana.

²² Tiya' la li', lo'o ndye nguxco'o ngu' tsä cuentya ji'i lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi sa'ni cha' cua ngula cubi', li' ndyaa lo'o ngu' ji'i nu piti Jesús bi' ca quichí Jerusalén cha' tya ngu' xlyá'be ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'i cubi' bi'. ²³ Jua'a ngua'ni ngu', cha' ndi'yä nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na: "Cubi' qui'yu nu ngula clyo ji'i mä ni, ta mä ji'i cha' caca yu cña ji'i y cui' Ndyosi", nacui quityi. ²⁴ Bi' cha' ndyalaa ngu' bi', cha' sta ngu' mstä nu nscua lo quityi cusu' bi'. Nu mstä bi' laca tucua tya'a cru, masi tucua tya'a tyupe' sube ti.

²⁵ Tyempo bi' nde quichí Jerusalén ndi'i sca nu cusu' nu naa Simeón; ñati tso'o laca yu, nu ndaquiya' tsa cña ji'i y cui' Ndyosi, nu ndalo tsa tyiquee nchcui' lo'o y cui' Ndyosi. Ntajatya tsa yu ji'i sca ñati tlyu nu ta y cui' Ndyosi ji'i cha' cäa nde chalyuu, bi' laca Cristo nu cäa cha' cua'ni lyaá ji'i ngu' Israel ji'i nu cuxi. Lo'o jua'a cua ndi'i Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o nu Simeón bi'; ²⁶ ngua'ni Ni cha' ca cuayá' ti' yu cha' ná cajaa chca yu ña'a cuayá'

tyalaa tsaq nu ña'q̄a yu ji'i nu Cristo, nu ta y cui' Ndyosi ji'i cha' c̄aq̄a nde chalyuu. ²⁷ Tsaq bi' ngua'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' ndyaa nu cusu' bi' ca ne' laa tlyu, bi' cha' ndyaa clyu nu cusu' bi' li'. Ndi'i yu lo'o ndyalaa sti xtya'q̄a Jesús, ñaa lo'o ngu' ji'i cubi' cha' cua'ni ngu' lo'o cua ña'q̄a ca cha' cusu' nu nscua cha' cua'ni ngu' ne' laa. ²⁸ Li' ndaya' Simeón ji'i nu cubi' bi', nguxana ndyu'ni tlyu yu ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya cubi' bi' li'. Ndi'ya nacui yu ji'i Ni:

²⁹ Ndyosi Xu'na ya, cua nda nu'u chacuayá' cha' cajaa na' tso'o ti, nacui yu ji'i y cui' Ndyosi. Cua ndye ngua'ni nu'u cña nu nacui nu'u cha' caca jna', cha' ndyu'ni na' cña cuentya jinu'u, nacui nu cusu' bi'.

³⁰ Lo'o si'yu cloo y cui' ca na' cua na'q̄a na' ji'i y cui' nu culo ji'i ñati laja cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu';

³¹ lo'o jua'q̄a ñati tyucui ña'q̄a chalyuu, ña'q̄a ngu' cha' bi'.

³² Caca y cui' nu bi' sca xee tlyu nu tyu'u ne' cresiya ji'i ñati tyucui ña'q̄a chalyuu; tlyu tsa cha' tso'o caca y cui' nu bi' cuentya ji'i ñati jinu'u, nu ngu' Israel bi'.

Jua'q̄a cha' nda nu cusu' Simeón bi' lo'o y cui' Ndyosi.

³³ Li' ndube tsa ti' José lo'o xtya'q̄a Jesús, nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nhcui' Simeón lo'o y cui' Ndyosi, ñi'ya nu caca ji'i nu cubi' bi'. ³⁴⁻³⁵ Lo'o li' ngulacuq̄ nu cusu' Simeón ji'i ngu' bi'. Nde laca cha' nu nda nu cusu' lo'o María xtya'q̄a Jesús li':

—Quiña'q̄a tsa cha' tso'o caca ji'i ngu' Israel xqui'ya cubi' re —nacui nu cusu' bi'—, masi ntsu'u ñati nu chii ntsu'u tyiquee ngu' ña'q̄a ngu' ji'i, pana

ntsu'u ñatí nu caja chalyuu cucui ji'í xqui'ya cubi're. Culo tu cubi' re lcaa cha' nu ntsu'u yacu'ne' cresiya ji'í ñatí; caca cubi' re sca cha' tlyu nu cua nda ycui' Ndyosi ji'í ñatí, masi ná tyaja'a lcaa ñatí tucuá cha' ji'í —nacui Simeón ji'í María xtya'a cubi' bi'—. Lo'o jua'a jinu'u —nacui nu cusu' bi'—, tyacua sca cha' xñi'í ti' jinu'u xqui'ya cha' ná taquiya' ngu' ji'í sñi' nu'u.

³⁶ Ntsu'u sca nu cuna'a nu laca tu'ba ji'í ycui' Ndyosi, nu ndi'í ne' laa bi'; Ana naa nu cuna'a bi', sñi' Fanuel laca, lo'o la cui' ñatí tya'a ji'í ngu' Aser laca nu cuna'a bi'. Cusu' tsa ma' bi' juani. Tya cuañi' ma' lo'o ngujui clyo'o ma'; pana cati ti yija ngutí'i ma' lo'o clyo'o ma', lo'o li' ngujuii nu qui'yu bi'. ³⁷ Ndyanu ti'í ma' tyucui tyempo lo'o ndi'í ma' chalyuu, lo'o nu juani ntsu'u jacuayala ntucua jacua yija ma'. Tyucui tyempo ndi'í ma' ca ne' laa tlyu bi', nde tsá lo'o jua'a nde talya ndyu'ni tlyu ma' ji'í ycui' Ndyosi; ná ndacu ma' tyaja hora lo'o nchcui' ma' lo'o ycui' Ndyosi. ³⁸ Lo'o ndye nchcui' Simeón lo'o xtya'a Jesú, la cui' hora bi' ndyalaa ma' Ana bi' ca su nga'a ngu' lo'o Jesú ca ne' laa, la cui' cubi' bi' ni. Ndyo tsa ma' xlya'be ji'í ycui' Ndyosi xqui'ya cha' cua na'a ma' ji'í nu cubi' bi'. Li' nchcui' tsa ma' lo'o tyu'u tya'a ngu' quichi tyi ma', jua'a lo'o lcaa ngu' nu ndu ti' ji'í Cristo ña'a cuayá' tyalaa tsá nu cäa yu cha' cua'ni lyaá yu ji'í ngu' Jerusalén ya' ngu' xa' tsu'. Nacui ma' ji'í ngu' bi', cha' nu cubi' bi' laca nu culo lyiji ji'í ngu' ji'í yabe' nu cua nxtyanu ycui' Ndyosi ji'í ngu'.

Nguxtyuu ngu' ndyaa ngu' nde quichi Nazaret

39 Lo'o cua ndye ngua'ni ngu' lcaa cña nu nga'a cha' cua'ni ngu', cña nu ngulo ycui' nu Xu'na na ji'i ngu' judío cua sa'ni la cha' cua'ni ngu', li' nguxtyuuu ngu' ndyaa ngu' ca nde loyuu su cuentya Galilea; ndyalaa ngu' ca quichí Nazaret nu laca quichí tyi ngu' li'. **40** Ca Nazaret bi' nguluu nu piti bi'; ngua lye la juersa ji'i yu, cua nchca cuayá' la ti' yu. Lo'o jua'a ycui' Ndyosi, tso'o tsa nti! Ni ña'a Ni ji'i yu.

Nquiye nu pitiji'i ngu' cusu' ca su nga'a yu ne' laa

41 Lcaa yija ndya'au ngu' cusu' ji'i nu piti bi' ta'a nde quichí Jerusalén, cha' ca bi' ndyu'ni tlyu ngu' ta'a pascua. **42** Cua ntsu'u tii tyucuaa yija Jesús, lo'o ndyaa ngu' ta'a ca Jerusalén ñi'yä nu ndu'ni ti ngu' lcaa yija. **43** Nu lo'o cua ndyu'u ta'a, li' nguxtyuuu ngu' ndyaa ngu' nde quichí tyi ngu'. Ndyanu ycui' ti Jesús ca quichí bi', pana ná ngua cuayá' ti' xtya'a yu, ná jlo ti' ycui' José cha' cua ndyanu yu; **44** ngua ti' ngu' cha' ñaa yu laja tsa tlyu ti ñatj nu ñaa tyucuiu bi'. Jua'a cha' ngulacua ti' ngu', bi' cha' tya ndyaa la ngu' tyucuiu tyucui tsä. Chacua' li' ngulana ngu' ji'i yu laja ngu' tya'a tso'o yu, laja ngu' tya'a yu. ¿Ma caja yu li'? **45** Ná nquiye yu ji'i ngu' tsiya' ti; bi' cha' xa' nguxtyuuu ngu' chaca quiya' nde Jerusalén, nclyana ngu' ji'i nu piti Jesús bi' li'.

46 Lo'o jua'a ngua li', tsä nchca tyuna nquiye nu piti bi' ji'i ngu', nga'a yu ca ne' laa. Tyi'i ca chu' nu piti bi' ndi'i mSTRU nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. Ndyuna nu piti bi' lcaa cha' nu nchcui' ngu', lo'o jua'a tyuuu tsa cha' nchcuane nu piti ji'i ngu' bi' li'. **47** Lcaa ñatj nu nga'a cacua ti, ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cua ña'a ca cha' nu nda nu piti bi'; ndube tsa ti' ngu' cha' nchca tsa ji'i yu. **48** Lo'o

ju'a^q ngu' cusu' ji'i nu piti bi' ni, ndube tsa ti' ngu'
bi' lo'o na'a^q ngu' ji'i yu cha' stu'ba ti ntucua yu lo'o
ngu' tlyu bi'. Li' nchcui' xtya'a^q yu lo'o yu:

—¿Ni cha' laca ngua'ni nu'u^q jua'a^q, sñi'?
—nacui—. Quiña'a^q tsa ngulacua ti' na' lo'o sti
nu'u^q macala su ndyanu nu'u^q.

49 Li' nchcui' Jesús lo'o xtya'a^q yu:

—¿Ni cha' ndya'a^q mä nclyana mä jna'? ¿Ha ná jlo
ti' cu'mä cha' ntsu'u cha' cu'a'ni na' cña ji'i Sti na'?
—nacui Jesús li'.

50 Pana, ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya' ti lo'o
nchcui' Jesús lo'o ngu' jua'a^q.

51 Li' ndu'u nu piti bi' ndyaa nde Nazaret chaca
quiya' lo'o ngu' cusu' ji'i yu. Ña'a^q ti ty a ndaquiya'
tsa yu ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi'. Lo'o jua'a^q xtya'a^q
yu ni, nchco'o ma' lcaa cha' bi' ne' cresiya ji'i.

52 Ñi'yä nu lijyä ndyaluu Jesús, jua'a^q lijyä ndyaca
cuayá'la ti' yu. Tso'o tsa nti' ycu'i Ndyosi ña'a^q Ni ji'i
yu; lo'o jua'a^q ñati chalyuu, tso'o nchcui' ngu' lo'o
ñia'a^q ngu' ji'i yu.

3

*Nda Juan cui*ll* lo'o ngu' ne' quix*l* su ná ndi*l* ñati*

1 Cua ntsu'u ti'yu yija cha' laca Tiberio em-
perador nu laca loo ji'i ñati tyucui ña'a^q chalyuu:
Poncio Pilato laca loo nde loyuu su cuentya Judea
cuentya ji'i nu Tiberio bi' li'; lo'o jua'a^q nu naa
Herodes bi' ni, laca yu loo loyuu su cuentya Galilea
tyempo bi'; lo'o Felipe, tya'a ngula Herodes bi',
laca yu loo loyuu su cuentya Iturea lo'o jua'a^q loyuu
su cuentya Traconite la cui' tyempo bi'; lo'o chaca
nu naa Lisanias, laca yu loo loyuu su cuentya

Abilinia li!. ² La cui' tyempo bi' laca Anás lo'o Caifás xu'na sti jo'ó. Li' nda ycui' Ndyosi cha' lo'o Juan sñi' Zacarías ca su ndya'q̄ yu ne' quixi', ³ bi' cha' ndu'u Juan ndya'q̄ yu nde natí' tyucui ña'q̄ to' sta'a Jordán bi'; nchcui' tsa Juan lo'o lcaa ñatí nu ndyu'u ti'j̄ slo yu, cha' ca tyuju'u ti'ngu' ji'j̄ qui'ya nu ntsu'u ji'j̄ ngu', cha' xtyanu ngu' lcaa cha' cuxi bi!. Li' ntyucuatyá Juan ji'j̄ ngu' bi!. Jua'q̄ cui'ya ycui' Ndyosi cha' clyu ti'ji'j̄ ngu' bi' li', nacui Juan. ⁴ Laca cha' bi', ñi'yä laca cha' nu nguscua jyo'o cusu' Isaías nu nda cha' ji'j̄ ycui' Ndyosi lo'o ñatí cua sa'ni la. Ndi'yä nchcui' quityi bi':

Cuij̄ ndañi nxi'ya sca ñatí ne' quixi':

“Xaala clya mä sca tyucuij̄ su caq̄ ycui' nu Xu'na na”, nacui nu nxi'ya bi!.

“Xquiñi tso'o mä tyucuij̄ su tyeje tacui ycui'.

⁵ Cua'ni cha'q̄ mä lcaa laja cua'q̄, jua'q̄ cuityi mä lcaa ca'ya, lcaa cuatí yuu; cua'ni liñi mä lcaa su nxtyi'j̄ tyucuij̄, jua'q̄ cua'ni stu'ba tso'o mä tyucui ña'q̄ tyucuij̄”, nacui.

⁶ “Cua ngulala ti cha' ña'q̄ ngu' tyucui ña'q̄ chalyuu, cha' taca cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'j̄ ñatí.”

Jua'q̄ nguscua jyo'o Isaías lo quityi bi!.

⁷ Quiña'q̄ ñatí ndyalaa su ndü Juan cha' tyucuatyá ngu'. Li' nchcui' Juan lo'o ngu' quiña'q̄ bi':

—Ñi'yä nti' cuaña tyaala, jua'q̄ nti' cu'mä —nacui Juan—. ¿Ha cua nchcutsij̄ ngu' ji'j̄ mä lacua? ¿Ha juani ndube ti' mä cha' xcube' ycui' Ndyosi ji'j̄ mä lo'o tye chalyuu? —nacui—. ⁸ Tso'o lacua, culu'u mä ji'j̄ ya si chañi cha' cua ngulochu' mä cha' cuxi nu ntsu'u ji'j̄ mä; ná ñacui mä cha'

sñi' ycui' Ndyosi laca ma, xqui'ya cha' ndyu'u ma ji'i jyo'o Abraham. Cha' liñi ta na' lo'o ma —nacui Juan—, cha' taca ji'i ycui' Ndyosi subi Ni ji'i xa' la ñati nu caca sñi' Abraham ñi'yä laca na juani, masi nti' ma cha' na ple ti nu xa' la ñati bi', masi nti' ma cha' ñi'yä laca quee re, jua'a ti laca ngu' —nacui Juan ji'i ngu'—. ⁹ Ñi'yä ndu sca ñati lo'o hacha ji'i cha' clyaja lo yaca si'yu ji'i yu, jua'a nti' ycui' Ndyosi. Si'yu yu bi' lcaa yaca nu ná nda si'yu tso'o, cha' tyaqui yaca bi' lo quii'; jua'a xcube' Ni ji'i ñati nu ná ntaja'a xtyanu cha' cuxi nu ntsu'u ji'i.

10 Lo'o ndye ndyuna ngu' cha' bi', li' ndacha' ngu' ji'i Juan bi':

—¿Ni cña cua'ni ya lacua?

11 Li' ngulu'u Juan ji'i ngu':

—Nde laca cña nu cua'ni ma —nacui Juan—. Si ntsu'u tucua tya'a camxa ji'i sca ma, ta ma tsaca ji'i sca ñati ti'i nu ná ntsu'u ji'i tsiya' ti; si ntsu'u na cacu ma, li' sa'be ma xi cha' ta ma xi cacu ñati nu ná ntsu'u tsiya' ti ji'i —nacui Juan ji'i ngu'.

12 Lo'o jua'a yä xi ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu' cuentya ji'i ngu' xa' tsu', yä xi ngu' cha' tyucuatyaa Juan ji'i ngu'. Li' nchcuane ngu' bi' ji'i Juan:

—¿Ñi'yä cña cua'ni ya, mstru? —nacui ngu' bi' ji'i Juan.

13 —Ná tyeje tacui cuayá' cha' culo ma cñi cña loo ngu' —nacui Juan ji'i ngu' bi'.

14 Lo'o xi ngu' sendaru ndyalaa cha' cacha' ji'i Juan li':

—Jua'a cuare, ¿ñi'yä cña cua'ni ya? —nacui sendaru bi!.

—Nga'aa xlyaaá mä na nu ntsu'u ji'i ñati, ni nga'aa xcutsii mä ji'i ngu'; nga'aa sta mä qui'ya laja ti ji'i ngu', cha' caja cha' bi' ji'i ma. Lo'o jua'a, nga'aa ñacui mä cha' xti ti caya' ndyiji ji'i ma —nacui Juan ji'i ngu' sendaru bi!.

¹⁵ Nclyacua tsa ti' ngu' su ndi'i ti ngu', cha' ngua ti' ngu' cha' Juan laca nu Cristo nu cua caa ti chalyuu. ¹⁶ Li' nchcui' Juan lo'o lcaa ngu' nu ndi'i bi':

—Lo'o hitya ti ntucuatyä na' ji'i mä —nacui Juan—, pana cua caa ti chaca ñati slo cu'mä nu nchca la ji'i que na'. Lo'o na' cua'ni tlyu na' ji'i ñati bi!. Tso'o tsa cña nguji 'na nti' na', masi caña ntsu'u quiya' ñati bi' sati' na' juata. Lo'o nu ñati bi' ni, ná ntucuatyä yu ji'i ngu' lo'o hitya ti, pana cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu', nu lo'o ntucuatyä yu ji'i ngu'. Lo'o li' cua'ni lubii Ni ji'i ngu' bi' lo'o xee ji'i Ni, cha' jua'a caca tso'o tyiquee ngu' —nacui—. ¹⁷ Ñi'yä ndu'ni xu'na ltya, jua'a cua'ni Ni; ñi'yä ndyu'u co'o yu ji'i nscua' pana ndaqui yu cuala y lo'o nguti, jua'a sa'be tya'a Ni ji'i ñati. Li' su'ba Ni ji'i ñati cuxi cha' tyaqui ngu' lo quii' nu nga'aa ca tyubi!.

¹⁸ Jua'a quiña'a tsa cuii nda Juan lo'o ñati, nu lo'o nchcui' yu lo'o ngu' ñi'yä laca cha' tso'o nu caca ji'i Jesús. ¹⁹ Lo'o li' ngusta Juan qui'ya ji'i gobernador Herodes cha' nguaana ycui' nu cusu' bi' ji'i Herodías clyo'o tya'a yu nu naa Felipe. Lo'o jua'a tya ntsu'u la xa' cha' cuxi nu ngua'ni nu cusu' Herodes bi!. ²⁰ Pana ná ndaquiya' Herodes bi' ji'i

cha' nu nchcui' Juan lo'o, masi cuxi la ngua'ni yu,
cha' ngusu'ba yu ji'i Juan ne' chcua.

Ntyucuatya Juan ji'i Jesús

21 Nulo'o tya lyiji tsaa Juan bi' ne' chcua, tya ndu
yu to' sta'a ntyucuatya yu ji'i quiña'a tsa ñati, li'
ndyalaa Jesús slo cha' tyucuatya Juan ji'i. Laja lo'o
ntyucuatya yu ji'i Jesús, li' nchcui' Jesús lo'o ycui'
Ndyosi; ndyaala tyucuii ca nde cua li'. **22** Ngua'ya
Xtyi'i ycui' Ndyosi su ndu Jesús; ñi'yq nu ndyacui
sca tyupe', jua'a ngua'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi lo xlya
hique Jesús. Li' nguañi nchcui' ycui' Ndyosi nde
cua:

—Sñi' na', tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'aq na'
jinu'u. Tyaca'a tsa nu'u jna' —nacui ycui' Ndyosi
ji'i Jesús.

Jyo'o cusu' ji'i Jesucristo

23 Calaa tyii yija cua ntsu'u Jesús lo'o nguxana
ndyu'ni yu cña ji'i ycui' Ndyosi Sti yu. Ngua ti' ngu'
cha' José ngua sti yu,
lo'o sti José bi' ngua jyo'o Elí;
24 lo'o sti Elí bi' ngua jyo'o Matat;
Leví ngua naa sti Matat bi';
Melqui ngua naa sti Leví bi';
Jana ngua naa sti Melqui bi';
lo'o chaca José ngua sti Jana bi';
25 Matatías ngua naa sti José bi';
Amós ngua naa sti Matatías bi';
Nahum ngua naa sti Amós bi';
Esli ngua naa sti Nahum bi';
Nagai ngua naa sti Esli bi';
26 Maat ngua naa sti Nagai bi';
lo'o chaca nu naa Matatías ngua sti Maat bi';

Semei ngua naa sti Matatías bi';
 lo'o chaca nu naa José ngua sti Semei bi';
 sñi' Judá ngua nu José bi';
²⁷ Joana ngua naa sti Judá bi';
 Resa ngua naa sti Joana bi';
 Zorobabel ngua naa sti Resa bi';
 Salatiel ngua naa sti Zorobabel bi';
 Neri ngua naa sti Salatiel bi';
²⁸ lo'o chaca nu naa Melqui ngua sti Neri bi';
 Adi ngua naa sti Melqui bi';
 Cosam ngua naa sti Adi bi';
 Elmodam ngua naa sti Cosam bi';
 Er ngua naa sti Elmodam bi';
²⁹ Josué ngua naa sti Er bi';
 Eliezer ngua naa sti Josué bi';
 Jorim ngua naa sti Eliezer bi';
 lo'o chaca Matat ngua sti Jorim bi';
³⁰ lo'o chaca nu naa Leví ngua sti Matat bi';
 Simeón ngua naa sti Leví bi';
 lo'o chaca nu naa Judá ngua sti Simeón bi';
 lo'o chaca nu naa José ngua sti Judá bi';
 Jonán ngua naa sti José bi';
 Eliaquim ngua naa sti Jonán bi';
³¹ Melea ngua naa sti Eliaquim bi';
 Mainán ngua naa sti Melea bi';
 Matata ngua naa sti Mainán bi';
 Natán ngua naa sti Matata bi';
³² David ngua naa sti Natán bi';
 Isaí ngua naa sti David bi';
 Obed ngua naa sti Isaí bi';
 Booz ngua naa sti Obed bi';
 Salmón ngua naa sti Booz bi';

Naasón ngua naa sti Salmón bi';
³³ Aminadab ngua naa sti Naasón bi';
 Aram ngua naa sti Aminadab bi';
 Esrom ngua naa sti Aram bi';
 Fares ngua naa sti Esrom bi';
 lo'o chaca nu naa Judá ngua sti Fares bi';
³⁴ Jacob ngua naa sti Judá bi';
 Isaac ngua naa sti Jacob bi';
 Abraham ngua naa sti Isaac bi';
 lo'o nu naa Taré ngua sti Abraham bi';
 Nacor ngua naa sti Taré bi';
³⁵ Serug ngua naa sti Nacor bi';
 Ragau ngua naa sti Serug bi';
 Peleg ngua naa sti Ragau bi';
 Heber ngua naa sti Peleg bi';
 Sala ngua naa sti Heber bi';
³⁶ Cainán ngua naa sti Sala bi';
 Arfaxad ngua naa sti Cainán bi';
 Sem ngua naa sti Arfaxad bi';
 Noé ngua naa sti Sem bi';
 Lamec ngua naa sti Noé bi';
³⁷ Matusalén ngua naa sti Lamec bi';
 Enoc ngua naa sti Matusalén bi';
 Jared ngua naa sti Enoc bi';
 Mahalaleel ngua naa sti Jared bi';
 lo'o chaca nu naa Cainán ngua sti Mahalaleel bi';
³⁸ Enós ngua naa sti Cainán bi';
 Set ngua naa sti Enós bi';
 Adán ngua naa sti Set bi';
 lo'o liñi la ñacuï na cha' ycui' Ndyosi laca sti jyo'o
 Adán bi', cha' ycui' Ni laca nu cua ngüiñá ji'i
 nu Adán bi'.

Lcaa ngu' nu nscua xtañi lo quityi re ni, ngua
ngu' jyo'o cusu' ji'i Jesucristo nde chalyuu.

4

Ngua ti' nu xña'a tyijiloo ji'i Jesús

¹ Ngutsa'á tyiquee Jesús ndi'i Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i, nu lo'o ndu'u Jesús to' sta'a Jordán ñaa chaca quiya'; nde sca natí' btyi su ná ndi'i ñati' ndyaa li', ² cha' tu'ba tsá ndyaa lo'o Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i yu. Ca bi' nchcui' cuayá' nu xña'a lo'o Jesús. Nu lo'o ndu'u scua tu'ba tsá, ntyute' tsa Jesús li', cha' ná sca na ndyacu yu tsiya' ti. ³ Lo'o li' nchcui' nu xña'a bi' lo'o yu:

—Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca nu'ú —nacui' nu xña'a bi' ji'i—, cua'ni nu'ú cha' caca nu quee re sca xlyá cacu na lacua.

⁴ Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nscua cha' ndi'ya: “Si'i na cu'ú ñati' chalyuu cha' cacu ngu' tyaja ti; lo'o cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, li' chañi cha' tyu'ú ngu'”, —nacui' Jesús ji'i nu xña'a bi'.

⁵ Li' ndyaa lo'o nu xña'a bi' ji'i yu ca lo xlyá ca'ya cuá. Sca hora ti ngulu'u nu xña'a bi' tyucui ña'a chalyuu ji'i Jesús. ⁶ Li' nchcui' nu xña'a bi' lo'o yu chaca quiya':

—Ta na' chacuayá' jinu'ú cha' caca nu'ú loo ji'i lcaa chalyuu jua —nacui' nu xña'a bi'—, cha' caja lcaa na nu ndi'i jua jinu'ú —nacui'—. Ntsu'u chacuayá' bi' jna'. Lo'o jua'a ta na' chacuayá' bi' ji'i cua ña'a ca ñati' nu nti' na' cha' caca loo —nacui'—.

⁷ Sca ti si tyu' sti' nu'ú loo na', si cua'ni tlyu nu'ú

jna', li' caja chacuayá' bi' jinu'u —nacuij nu xña'aq
bi' ji'i Jesús.

8 Li' nguxacuij Jesús cha' ji'i:

—Tyatsu' nu'u slo na', Satanás —nacui—. Lo quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya nchcui': “Sca ti ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na ma cua'ni tlyu ma ji'i, sca ti cha' ji'i ycui' Ni nga'aq cha' taquiya' ma nde chalyuu”. Si'i loo nu'u tyu sti' na' lacua —nacui Jesús ji'i.

9 Li' ndyaa lo'o nu xña'aq bi' ji'i Jesús nde quichí Jerusalén, ngusacui ji'i Jesús ndyaa ca que laa tonu bi'. Lo'o li' xa' nchcui' nu xña'aq bi' lo'o yu:

—Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca nu'u —nacui—, xtyú lo'o nu'u ji'i ycui' ca nu'u ca chcua'aq re. **10** Lo quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya nchcui':

Culo ycui' Ndyosi cña ji'i xca ji'i Ni cha' ña'asiiu ngu' jinu'u.

11 Lo'o ya' ti xca xatu ngu' jinu'u li',
cha' ná caca quicha quiya' nu'u su tyú nu'u chu' quee.

Jua'aq nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi —nacui nu xña'aq bi' ji'i Jesús.

12 Li' chaca quiya' nguxacuij Jesús cha' ji'i nu xña'aq bi':

—Lo'o jua'aq ndi'ya nchcui' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi: “Ná chcui' cuayá' ma lo'o ycui' Ndyosi nu Xu'na ma”, nacui quityi.

13 Cua ndye nchcui' nu xña'aq bi' lo'o Jesús li', lo'o ná ngua ji'i tyijiloo ji'i yu tsiya' ti. Hora ti ndu'u nu xña'aq bi' ndyaa li'; ca tiya' la caja ñi'ya caca nu tyijiloo ji'i Jesús, ngua ti'.

Cua nguxana Jesús ndyu'ni cñaji'iycui' Ndyosi ca Galilea

14 Li' nguxtyuu Jesús ndyaa nde loyuu su cuentya Galilea chaca quiya'. Tlyu tsa chacuayá' ngujui ji*l̄i* Jesús xqui'ya Xtyi*l̄i* ycui' Ndyosi, ña'a cuayá' tyucui ña'a loyuu ca bi' ndañi nchcui' ngu' cha' ji*l̄i* yu. **15** Lcaa quichi su ndya'a yu nda yu cha' lo'o ngu' ca ne' laa ji*l̄i* ngu' judío, lo'o jua'a lcaa ñati' ngua'ni chi' ngu' loo Jesús.

*Lo'o ndi*l̄i* Jesús nde quichi Nazaret*

16 Li' ndyalaa Jesús nde quichi Nazaret, su nguluu yu. Lo'o ndyalaa tsa nu ndi*l̄i* cña' ngu', li' ndyaa yu ne' laa ji*l̄i* ngu', cha' xcui' jua'a ndu'ni yu tsa bi'. Li' ndatu Jesús cha' chcui' yu lo quityi nu nscua cha' ji*l̄i* ycui' Ndyosi; **17** quityi nu nguscua jyo'o Isaías, bi' laca quityi nu nda ngu' ji*l̄i* Jesús cha' chcui' yu lo. Li' nguscana Jesús quityi bi', ngulana macala nscua cha' nu nchcui' ndi'ya:

18 Cua ngulacua ycui' Ndyosi nu Xu'na na jna', nacui lo quityi bi'.

Cua ngua'a loo Ni jna', bi' cha' cua ndi*l̄i* Xtyi*l̄i* ycui' Ndyosi lo na', cha' chcui' na' cha' tso'o lo'o ngu' ti*l̄i*.

Cua nda Ni jna' lijya cha' cua'ni cho'o na' tyiquee ñati' nu xñi*l̄i* tsa ti', nacui lo quityi bi'.

Ntsu'u cha' chcui' na' lo'o ngu' nu laca preso ji*l̄i* nu xña'a, cha' cua tyu'u ti ngu' ya' nu xña'a bi'.

Ta na' xee nu tyu'u ne' cresiya ji*l̄i* ñati' nu ndyacu' hique ngu'.

Lo'o lya' tsa ti' ngu' ji*l̄i* tya'a ngu' ni, li' ta na' chacuayá' ji*l̄i* ngu' cha' tyu'u ngu' laja ti.

19 Na lijya ti na' cha' chcui' na' lo'o ngu', cha' cua ndyalaa tyempo tso'o la nu nda ycui' Ndyosi nu Xu'na na ji'i ngu'.

Jua'a nscua lo quityi su nchcui' Jesús.

20 Li' nguxcatya'a Jesús quityi bi', xa' ndya yu quityi bi' ji'i xirta ne' laa bi', xa' ndyaa tucua Jesús li'; pana lcaa ngu' nu ndi'i ne' laa bi' ña'a tsa ngu' ji'i yu. **21** Li' nguxana Jesús nda yu cha' lo'o ngu':

—Hasta juani cua ndu'u tucua cha' bi' su ntucua ycui' mä, cha' nu ndyuna ca ti mä —nacui Jesús.

22 Ndube tsa ti' ngu' ña'a ngu' ji'i Jesús cha' tso'o tsa nchcui' yu, jua'a ndiya tsa ti' ngu' cha' nu nda yu lo'o ngu'. Ndi'yä cha' nu nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ji'i yu li':

—¿Ha si'i ca sñi' José laca yu re? —nacui' ngu'

23 Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Ná tyiquee' tiya' la xi ta mä cha' re lo'o na': “Si nu jo'o laca nu'ü, cua'ni nu'ü jo'o ji'i ycui' ca lacua”. Lo'o jua'a ná tyiquee' ñacui' mä jna': “Cua ndyuna ya cha' ji'i lcaa cña tonu nu ngua'ni nu'ü nde quichi Capernaum bi”, ñacui' mä. “La cui' jua'a cua'ni nu'ü nde quichi tyi na lacua, cha' ña'a ya xi”, ñacui' mä 'na li'. **24** Ta na' sca cha' liñi lo'o mä lacua —nacui' Jesús—. Macala su chcui' sca ñati cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' tya'a quichi tyi yu, ná taquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' yu, cha' la cui' tya'a quichi tyi ngu' laca yu. **25** Tyempo lo'o nguti'i jyo'o cusu' Elías chalyuu —nacui'—, ntsu'u ti' mä cha' cua nteje tacui sna yija ntucua scuá co' nu ná ngua'ya tyo tsiya' ti; tlyu tsa jbi'ña ngua tyucui ña'a chalyuu li'. Tyüü tsa tya'a nu cuna'a ti'i nguti'i loyuu re tyempo bi'; **26** pana nda ycui' Ndyosi ji'i

Elías cha' tsaa yu slo sca ti nu cuna'q ti'i nu ndi'i nde quichi Sarepta, sca quichi tyijyu'la nde loyuu su cuentya Sidón. Ná ndyaa Elías slo ni sca nu cuna'q ti'i tya'a quichi tyi ngu' Israel. ²⁷ La cui' jua'q ngua lo'o nguti'i jyo'o Eliseo. La cui' tyempo bi', nguti'i tsa ngu' quicha nu ngutsu' cuaña' nde loyuu re; pana ni sca ngu' bi', ná ndyaca tso'o ngu' ji'i quicha bi'. Sca ti nu Naamán bi', sca ti nu bi' ndyaca tso'o; sca ngu' xa' tsu' ngua yu, cha' loyuu su cuentya Siria laca su ngutu'u yu —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

²⁸ Laja lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús su ndi'i ngu' ne' laa bi', ngua ñasi'l tsa ngu' bi' li'.

²⁹ Lo'o li' ndyatu^u ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús, ngulo'o ngu' ji'i yu cha' tyu'u yu ca to' quichi. Li' ntejeya' ngu' ji'i Jesús, ntojolaqui ngu' ji'i yu ña'q cuayá' ndyalaa ngu' lo'o yu ca to' cua'q, sca to' yuu nu ntsu'u to' quichi bi'. Ngua ti' ngu' cha' xtyú ngu' ji'i yu tsaa yu nde chcua'q, ³⁰ pana tso'o ca ti ndu'u Jesús ya' ngu'; ntejetacui yu laja ngu', ndyaa yu li'.

Sca ñati nu ngusñi cui'i cuxi ji'i

³¹ Li' cua ndi'i Jesús nde quichi Capernaum, sca quichi nu ndi'i nde loyuu su cuentya Galilea bi'. Nu lo'o ngua tsq nu ndi'i cña' ngu', li' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i ngu' ca ne' laa ji'i ngu'. ³² Ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o nu nda Jesús lo'o ngu'. Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu lo'o nchcui' yu lo'o ngu'.

³³ Ca ne' laa bi' ntsu'u sca nu qui'yu nu ngusñi sca cui'i cuxi ji'i. Cuiii tsa ngusi'ya nu quicha bi' ji'i Jesús lo'o na'q cha' lijya yu nde ne' laa:

34 —¿Ni cña cua'ni nu'u ca nde, Jesús Nazaret? —nacuiu nu qui'yu quicha bi'—. ¿Ha na cua nti' nu'u cua'ni tye nu'u cha' 'na tsiya' ti? Nslo tso'o na' jinu'u, cha' y cui' nu lubii laca nu'u; cua nda y cui' Ndyosi jinu'u lijya ca nde.

35 Ngua'a Jesús cha' ji'i nu quicha li'; ngulo yu cña ji'i cui'i cuxi bi', cha' nga'aa cua'ni cuxi lo'o yu quicha bi'.

—Chca'a ti nu'u —nacui Jesús—. Nga'aa cua'ni xña'a cui'i lo'o nu'u.

Li' nguxlyú nu cui'i cuxi bi' ji'i yu quicha nde loo su ndi'i ngu' quiña'a bi'. Lo'o li' ndu'u nu cui'i cuxi bi' ndyaa, nga'aa ngua'ni cuxi lo'o nu quicha bi' li'. **36** Ngulacua tsa ti' ngu' li', nguxana nchcui' ngu' lo'o ty'a'a ngu':

—¿Macala ngujui cha' nu nchcui' Jesús cua? —nacuiu ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' tso'o tsa ngujui chacuayá' ji'i yu cua cha' culo yu cña ji'i cui'i cuxi? Hora ti nduna cui'i cuxi cha' nu nchcui' yu lo'o, ndu'u cui'i bi' ndyaa li' —nacuiu ngu' ji'i ty'a'a ngu'.

37 Bi' cha' nguañi cha' bi' tyucui ña'a loyuu ca bi', nchcui' tsa ngu' cha' ji'i Jesús li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'a laa Simón Pedro

38 Li' ndu'u Jesús nde ne' laa, ndyaa yu to' tyi Pedro. Quicha tsa xtya'a laa Simón Pedro bi', cha' tlyu tsa tyique' ngusñi ji'i ma'. Tya'na tsa nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' tsaa na'a xi ji'i ma'. **39** Ndu ti Jesús slo ma' ña'a tsa yu ji'i ma'. Li' ngua'a yu ji'i tyique' bi', cha' tyu'u tyique' ji'i ma'. Hora ti ndaca'a ma', ngua'ni cña ti' ma' cha' caja xi na cacu ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyuu ty'a'a ngu' quicha

⁴⁰ Lo'o ndyaa cuichaa, li' ndyaa lo'o ngu' ji'i lcaa tya'a ngu' nu quicha tsa cha' ngusñi tyuu lo quicha ji'i ngu', ndyalaa ngu' ca slo Jesús. Li' ngusta ya' Jesús hichu'ngu' quicha cuentya scaa ti ngu'. Hora ti ndyaca tso'o ngu' li'. ⁴¹ Lo'o jua'a ngutu'u cui'i cuxi ji'i tyuu tya'a ngu' quicha bi' li'. Ndu'u si'ya cui'i bi' lo'o ndu'u ji'i ngu':

—Sca ti nu'u laca Sñi' ycui' Ndyosi —nacui cui'i bi' ji'i Jesús.

Li' ngua'a Jesús chacuayá' ji'i cui'i cuxi cha' nga'aa chcui' bi' tsiya' ti. Cua ndyuloo cui'i bi' ji'i Jesús, cha' la cui' Cristo nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i lijyaa chalyuu laca yu bi'.

Nda Jesús cuii lo'o ngu' ca nde Galilea

⁴² Lo'o nguxee chaca tsä, li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca chaca se'i su tyi'i ycui' ti yu ca ne' quixi'. Ngulana tsa ngu' ji'i li', ña'a cuayá' nquiye ji'i ngu' macala su nga'a yu. Ngua ti' ngu' tatsaa ngu' ji'i Jesús cha' nga'aa tsaa yu xa' se'i. ⁴³ Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Lo'o nde xa' quichi ntsu'u cha' ta na' cha' tso'o nu ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati, cha' cua ndyalaa tyempo cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ñati chalyuu. Bi' laca cña nu cua nda Ni jna' lijyaa cha' chcui' na' cuentya ji'i ycui' Ni.

⁴⁴ Jua'a ti ndya'a Jesús lcaa ne' laa ji'i ngu' ca nde Galilea, nda yu cuii lo'o ngu'.

5

Nguxtyucua Jesús ji'i ngu' lo'o ndyaa ngu' cuta cuala

¹ Ngua sca tsə ndyaa Jesús to' tayu' Genesaret. Tyuŋ̥ tsa tya'a ñat̥ lca'a ji'i̥ yu. Li' tachaa tsa ndi'i̥ ngu' ca su ndu̥ yu to' tayu' bi', cha' ngua ti' ngu' cuna ngu' lo'o nchcui' yu cha' ji'i̥ ycui' Ndyosi. ² Cua na'a Jesús su ndacui tucua tya'a yaca ni'i̥ sube ti ca to' tayu' bi'. Ná tucui nga'a ne' yaca ni'i̥ sube bi' tsiya' ti, pana cacua ti bi' ndu̥ ngu' ngui'i̥ ngu' taraya ji'i̥ ngu', cha' cua ndye ngua'ni ngu' cña. ³ Li' ndyatí Jesús ne' sca yaca ni'i̥ ji'i̥ Simón, nchcui' lo'o yu cha' tucuni'i̥ yu ji'i̥ yaca ni'i̥ cha' tsaa ca lo hitya la xi. Ndyaa tucua Jesús nde siyu' ti yaca ni'i̥ bi', li' nguxana Jesús nclyu'u cha' ji'i̥ ycui' Ndyosi ji'i̥ ngu' quiñ'a'a bi'. ⁴ Lo'o cua ndye ngulu'u Jesús ji'i̥ ngu', li' nacui ji'i̥ Simón:

—Yaa mä lo'o yaca ni'i̥ re ca su clyaa la hitya. Ca bi' cu mä taraya cha' caja cualya ji'i̥ mä —nacui Jesús.

⁵ Li' nguxacui Simón cha' ji'i̥:

—Cusu' —nacui—, tyucui talya nguta'a ya lo tayu' ngu̥ ya taraya; ni sca na ná ngujui ji'i̥ ya tsiya' ti. Pana si jua'a culo nu'u cña 'na, tsaa ya ca su nacui nu'u cha' cu ya taraya cajua —nacui Simón li'.

⁶ Li' jua'a ngua'ni Simón lo'o tya'a yu, lo'o quiñ'a'a tsa cualya ngujui ji'i̥ ngu' li'. Xqui'ya cha' quiñ'a'a tsa cualya ndyatí ne' taraya ji'i̥ ngu', hasta ngutaa' taraya ji'i̥ ngu' li'; ⁷ bi' cha' ngua'ni ya' ngu' ji'i̥ tya'a ngu' nu nga'a ne' chaca yaca ni'i̥ bi', cha' caḁ ngu' xtyucua ngu' ji'i̥. Hora ti yḁḁ ngu' li', ndojolaqui ngu' taraya ngutsa'á ne' ntsu'u cualya, cha' su'ba ngu' ji'i̥ ne' yaca ni'i̥. Xi tya lyiji cha' clyu'u tyucuaa yaca ni'i̥ bi' ne' hitya xqui'ya cualya bi'. ⁸ Lo'o na'a Simón Pedro lcaa cualya bi',

ngua cuayá' ti' yu cha' xqui'ya Jesús ngujui cualya ji'i ngu'. Hora ti ndyatu stí' yu loo Jesús li', nchcui' yu lo'o:

—Tyu'u clya nu'u nde slo na', Xu'na —nacui Simón ji'i—. Ntsu'u tsa xqui'ya na' cha' ñatí chalyuu ti laca na'.

⁹ Ndube tsa ti' Simón, lo'o jua'a tya'a ndya'a yu ne' yaca ni'i ndube tsa ti' ngu', xqui'ya cha' quiña'a tsa cualya ngusñi ca ti ngu'. ¹⁰ Lo'o tyucuaa nu qui'yu sñi' Zebedeo nu nga'a ne' chaca yaca ni'i bi', nu naa Jacobo lo'o nu naa Juan ni, lo'o ngu' bi' ndyutsii tsa ngu'; la cui' tya'a ndya'a Simón cña laca ngu' bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o Simón:

—Ná cutsii ma —nacui—. Tya tsubi' la cua laca ti cña ngua'ni ma, xcui' cña cuta cualya ngua'ni ma; pana juani, ta na' xa' cña ji'i ma, cha' caq lo'o ma ji'i xa' ñatí ca slo na' —nacui Jesús ji'i Simón, jua'a ji'i tya'a ndya'a yu cña.

¹¹ Lo'o ndyalaa yaca ni'i bi' ca to tayu' chaca quiya', li' nguxtyanu ngu' bi' ji'i yaca ni'i, ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o Jesús li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca ngu' quicha nu ndyatsu' cuaña'

¹² Lo'o ndi'i ti Jesús sca quichi, li' ndyalaa sca yu quicha slo; lye tsa ndyatsu' cuaña' yu quicha bi!. Lo'o na'a yu ji'i Jesús, hora ti ndyatu stí' yu, ndyanu tu'ba yu hasta ca lo yuu. Tya'na tsa nchcui' yu lo'o Jesús li':

—Si nti' nu'u cha' tyaca tso'o na', jlo ti' na' cha' taca jinu'u cua'ni jua'a jna' —nacui nu quicha bi'.

¹³ Li' ngusta ya' Jesús chü' yu su ndyatsu' cuaña' yu:

—Tyaja'a na' —nacui Jesús ji'i—. Caca lubii tyucui ña'a nu'u juani ti.

Laja lo'o nchcui' Jesús jua'a, hora ti ndatsu' quicha nu ndyatsu' cuaña' yu li'. ¹⁴ Lo'o li' nacui Jesús ji'i yu, cha' ná catcha' yu ji'i ñatí ñi'yä ngua ji'i yu. Ndi'yä nchcui' lo'o yu:

—Yaa clya nu'u chcui' lo'o sti jo'ó nu ndi'i ne' laa —nacui Jesús ji'i nu quicha bi'—. Cajua ta nu'u mstq nu nacui jyo'o Moisés cha' ta na ji'i ycui' Ndyosi lo'o ndyaca tso'o na ji'i quicha nu ntsu'u ji'na. Jua'a ca cuayá' ti' ñatí lo'o ycui' sti jo'ó cha' cua ngua lubii tyucui ña'a nu'u. Nga'aa ca quicha nu'u juani.

¹⁵ Lcaa tsä cua nguañi la cha' ji'i Jesús li', cha' nchcui' tsa ngu' cha' ji'i. Bi' cha' quiña'a tsa ñati ndyu'u ti'i slo Jesús, cha' cuna ngu' ña'a cha' nu nda yu lo'o ngu', cha' cua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' ji'i quicha nu ntsu'u ji'i ngu'. ¹⁶ Pana ntsu'u quiya' ndu'u Jesús ndyaa yu ca ne' quixi', ca su caca tyi'i yu ycui' ti yu, cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ca bi'.

*Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca ñatí nu nchcuy tyucui
tyucui ña'a yu*

¹⁷ Ngua sca tsä nclyu'u Jesús cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i tyu'u tya'a ñatí. Quichí tyi ngu' bi' laca lcaa quichí sube ti nu ntsu'u nde Galilea, nu ntsu'u nde Judea, nu ndi'i cacua ti quichi Jerusalén. Laja nu tsa tlyu ti ñatí bi', cua ndi'i tyu'u tya'a ngu' fariseo. (Tacati tsa ycui' ngu', nti' ngu'; lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' ji'i xa' ñatí.) Lo'o jua'a ndi'i tyu'u tya'a mstru nu ngulu'u cha' jo'ó ne' laa. Ngua tii lcaa ngu' nu ndi'i ca bi', cha' ycui' Ndyosi laca

nu nxtyucua ji'í Jesús lo'o ndyu'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha. ¹⁸ Li' ndyalaa lo'o ngu' ji'í sca nu quicha nu ntsiya ne' catyá, cha' cua nchcuí tyucuí tyucui ña'q̄a yu quicha bi'. Ngua ti' ngu' cha' tyatí ngu' toni'í su nga'q̄a Jesús, cha' tsaa lo'o ngu' ji'í nu quicha bi' ca su ndu ycui' Jesús, ña'q̄a lo'o catyá ngua ti' ngu'. ¹⁹ Pana ná ngujui ñi'yá nu tyatí ngu' lo'o nu quicha bi' ni'í, cha' tachaa tsa ndi'í ñati; bi' cha' ndyacuí ngu' nde que ni'í. Li' ngulotsu' ngu' cuxi'ñna, ngucha ngu' yaca que ni'í, cha' jua'q̄a ngujui ñi'yá nda'ya ngu' ji'í nu quicha bi' liñi ca su nga'q̄a Jesús cla'be la su ndi'í ñati. ²⁰ Lo'o ti ngua cuayá' ti' Jesús cha' jlya tsa ti' ngu' bi' ji'í, bi' cha' nacui ji'í yu quicha bi':

—Cusu' —nacui—, na cua ngua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi jinu'u ji'í qui'ya nu ntsu'u jinu'u —nacui Jesús ji'í yu quicha bi'.

²¹ Li' ngulacua tsa ti' ngu' mstru cha' jo'ó lo'o ngu' fariseo: “¿Tilaca laca nu qui'yu re? ¿Ni cha' laca re? Cuxi tsa nchcui' yu cha' ji'í ycui' Ndyosi lo'o nchcui' yu jua'a”, nclyacua ti' ngu'. “Ná taca ji'í sca ñati chalyuu ñi'yá ntí'yu re, ná taca cua'ni clyu ti' ji'í qui'ya nu ntsu'u ji'í ñati; sca ti ycui' Ndyosi taca ji'í Ni cuityí Ni qui'ya nu ntsu'u ji'í ñati.” Jua'q̄a nclyacua ti' ngu'.

²²⁻²³ Cua jlo ti' Jesús ni cha' laca nu nclyacua ti' ngu'. Li' nchcuane yu ji'í ngu' bi':

—¿Ni cha' laca ntí' ma jua'a? ¿Ha ntí' ma cha' tucui la laca si ñacui na' ji'í nu quicha cua cha' cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'í qui'ya nu ntsu'u ji'í yu? ¿Ha ntí' ma cha' yala la caca si ñacui na' ji'í nu quicha: “Tyatú clya nu'u tya'q̄a nu'u”? ¿Ni cña yala la cua'ni na' cuentya ji'í yu cua lacua? ²⁴ Cua

nti' na' cha' caca cuayá' ti' mā cha' cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' jna', cha' cui'ya na' cha' clyu ti' ji'í qui'ya nu ntsu'u ji'í ñatí laja lo'o ndi'í na' nde chalyuu —nacui Jesús—. Xqui'ya cha' bi' cua nda Ni 'na lijyäqä nde chalyuu cha' caca na' ñatí.

Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu qui'yu nu nchcu' tyucuí tyucui ña'qä yu:

—Nde laca cha' nu nda na' lo'o nu'ü —nacui Jesús ji'í yu—, tyatu clya nu'ü juani cha' tyaa nu'ü nde to' tyi nu'ü; tyaa lo'o nu'ü ji'í catyä su ngustii nu'ü juani.

²⁵ Hora ti ndyatu yu quicha bi', laja lo'o na'qä lcaa ñatí bi' ji'í. Li' ndyaa lo'o yu ji'í catyä su ngustii yu tsä la. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu lo'o ndu'u yu ndyaa yu, bi' cha' ndyu'ni tlyu yu ji'í ycui' Ndyosi. ²⁶ Ndube tsa ti' ngu' ca su ndi'í ti ngu', li' lcaa ngu' ca bi' ngua'ni tlyu ngu' ji'í ycui' Ndyosi:

—Bilya ña'qä na cha' ngua'ni ycui' Ndyosi sca cha' tlyu tsa lo cua —nacui' ngu' ji'í tya'a ngu'.

Na ntsii ti ngu' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' jua'qä.

Ngusi'ya Jesús ji'í Leví cha' tya'a yu lo'o

²⁷ Ca tiya' la lo'o ndyaa Jesús xi lquichi, li' na'qä yu ji'í sca ñatí ca su ntucua yu nclyo yu cñi cña loo ngu'; Leví naa nu qui'yu bi'. Cña laca yu cha' culo yu cñi ji'í ñatí cuentya ji'í ngu' xa' tsu'. Li' nacui Jesús ji'í yu:

—Tyaa lca'qä nu'ü jna' —nacui.

²⁸ Li' ndyatu Leví, nguxtyanu yu cña ji'í yu cha' tya'a qä yu lo'o Jesús li'.

²⁹ Tiya' la li' ngua'ni Leví sca ta'a tlyu ca to' tyi yu, cha' cua'ni chí yu loo Jesús. Lo'o jua'qä ndyalaa tya'qä tya'a ngu' slo, tya'a ndyu'ni Leví cña nclyo cñi

cña loo ñati; jua'q̄ ndi'i xi xa' la ñati. ³⁰ Li' nguxana ngu' fariseo nu tacati tsa ndu'ni ngu', nti' ngu', lo'o nu mstru cha' jo'ó bi', nguxlyú ngu' cha' hichu' ngu' nu ndyaca tsa'q̄ ji'i Jesús.

—¿Ni cha' laca cha' stu'ba ti ndacu m̄a tyaja, stu'ba ti nga'q̄ m̄a lo'o ngu' cuxi cua? —nacui ngu'—. Msu ji'i ngu' xa' tsu' laca ngu' cua, nu cuiñi ti nxñi quiña'q̄ tsa cñi cña loo ñati. Lo'o jua'q̄ ntucua xi xa' la ngu' nu ndya'a calle ti.

³¹ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Ñat̄i nu tso'o tyucui ña'q̄, ná clyana ngu' bi' ji'i sca nu jo'o; ngu' quicha laca nu ndyaana ji'i sca nu jo'o —nacui—. ³² Lo'o jua'q̄ na', ná lijȳa na' cha' culana na' ji'i ñati nu nclyacua ti ti' cha' tso'o tsa ycui' ca ngu'; na cua lijȳa na' cha' chcui' na' lo'o ngu' cuxi, cha' culochu' ngu' qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'.

Ca chaa ti' ngu' laja lo'o ndi'i Jesús chalyuu

³³ Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—Lo'o ngu' nu ndyaca tsa'q̄ ji'i Juan, lo'o ngu' nu ndyaca tsa'q̄ ji'i ngu' fariseo, ¿ni cha' lu'ba ti nchcui' ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi? Lo'o jua'q̄ ná ndacu ngu' tyaja ts̄a bi' lo'o nchcui' ngu' lo'o Ni. Pana ngu' nu ndyaca tsa'q̄ jinu'q̄ ni, xa' ña'q̄ ndu'ni ngu' bi'; xcui' tso'o tsa ndacu ngu', xcui' tso'o tsa ndyi'yu ngu' —nacui' ngu' ji'i Jesús.

³⁴ Ndi'ya nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Lo'o caja clyo'o ngu' ni, ndacu ngu' nu ndya'a lo'o ji'i cutsii; ná ndi'i ngu' ntyute' ti ngu' ts̄a bi', nu lo'o ndi'i ngu' lo'o cutsii —nacui' Jesús—. ³⁵ Pana nu lo'o tyalaa ts̄a nu tyaa lo'o ngu' ji'i cutsii, li' ná cacu ngu' tya'a tso'o cutsii; caca xñi'i ti' ngu' li'. La

cui' jua'a chaa ti' tya'a tso'o na' juani, pana caca xñi'j ti' ngu' nde loo la —nacui Jesús li'!

³⁶ Lo'o li' nda Jesús cuiii re lo'o ngu':

—Ná nsa'be ngu' sa yu'be ste' cucui ngu' cha' calya lo'o sca late' cusu ji'i ngu'. Si jua'a cua'ni ngu', ná tyanu tso'o late' cucui bi' li', tyati jlyacua su ngalya bi'; lo'o nu yu'be late' bi', ná stu'ba xee loo lo'o nu late' cusu bi'. ³⁷ Lo'o chaca cha' ni —nacui Jesús ji'i ngu'—, ná nsu'ba ngu' ji'i lcui nu chca ndyu'u ti ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' ji'i ne' tyaca' cusu', yala ti catsu se'i tyaca' bi'; clya'a tyaca', tye lcui tyalú li'. ³⁸ Ne' tyaca' cucui tyu'ú lcui lo'o chca ndyu'u ti. ³⁹ Pana lo'o cua ndyi'o ngu' lcui nu cua cusu', ná nti' ngu' co'o ngu' lcui nu chca ndyu'u ti. “Tyixi la ndyi'yu lcui nu cua cusu' bi'”, ñacuingu'.

Jua'a ngua cha' nu nda Jesús lo'o ngu'.

6

Ná ndiya ti' ngu' cña nu ngua'ni tya'a ndya'a Jesús

¹ Lo'o ngua sca tsq nu ndi'j cña' ngu', li' ndya'a Jesús tyucuij, lijya yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, nteje tacui ngu' su nscua xtyaq trigo ji'i ñati. Laja lo'o nteje tacui ti ngu', ngusuu ngu' xi si'yu trigo. Li' ngusatá ngu' ji'i tyuu ya' ti ngu' cha' tyalú si'yu trigo bi'; ndyacu ngu' xi si'yu li'. ² Lo'o li' ntsu'u xi ngu' fariseo nu ndya'a lca'a ji'i ngu' bi', nu lye tsa nchcui' lo'o ngu' taju ji'i Jesús:

—¿Ni cha' laca ndyu'ni maq cña jua'a, cha' ngusuu maq si'yu trigo cua? ¿Ha ná jlo ti' maq cha' tsq tacati

laca juani? Ná ntsu'u chacuayá' ji'na cua'ni na cña tsaq tacati —nacui ngu' fariseo bi'.

3 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—¿Ha bilya chcui' mä lo quityi ji'i ycui' Ndyosi sunscua ñi'ya nu ngua'ni jyo'o David sa'ni? —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ngua sca tsaq ntyute' tsa yu, lo'o jua'a ntyute' tsa lcaa ngu' tya'a ndya'a yu. **4** Jlo ti' yu cha' ntucua xlyá nu laca mstq ji'i ycui' Ndyosi lo mesa ne' ni'i nu cuentya ji'i ycui' Ni cajua. Bi' cha' ndyaa ngu' ne' ni'i bi'; ndyacu ngu' xlyá bi', masi ná ntsu'u chacuayá' cacu cua ña'a ca ñati ji'i, cha' sca ti ji'i ngu' sti jo'ó ntsu'u chacuayá' ndacu ngu' xlyá bi' —nacui Jesús ji'i ngu'.

5 Lo'o li' chaca cha' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Lo'o na' nu cua nda ycui' Ni lijyaq cha' caca na' ñati ni, laca na' loo, masi tsaq nu ndi'i cña' ngu'.

Scayu quicha nu nchcu'ya'

6 Ngua chaca tsaq ta'a, tsaq tacati ji'i ngu', li' ndya'a Jesús ca ne' laa. Ca bi' ndyaa tucua yu, li' nguxana nclyu'u yu cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ñati. Ca bi' nga'a sca ñati nu ngüityi ya' yu la'a tsu' cui' ji'i yu.

7 Lo'o jua'a nga'a ngu' mstru cha' jo'ó ne' laa bi', lo'o ngu' fariseo nga'a lo'o. Ña'a tsa ngu' bi' ji'i Jesús, si cua'ni Jesús jo'o ji'i nu quicha bi' tsaq tacati; nclyana ngu' cha', ñi'ya caca sta ngu' qui'ya ji'i.

8 Pana hora ti ngua cuayá' ti' Jesús lcaa ña'a cha' nu nclyacua ti' ngu'. Li' nacui Jesús ji'i yu nu nchcu' ya' bi':

—Tyatu clya nu'u, yaa tyu clabe laja ngu' jua —nacui Jesús ji'i nu quicha bi'.

Li' ndyatu yu quicha bi', ndyaa yu cajua su nacui Jesús ji'i yu. ⁹ Li' nda Jesús sca cha' lo'o nu ngu' nu ndu'ni ti cha' tacati bi':

—¿Ni cña tso'o la cha' cua'ni na tsa tacati lacua?
 —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Ha sca cña tso'o cua'ni na li'? ¿Ha tso'o la cua'ni na sca cña cuxi li', nti' ma?
 —nacui—. ¿Ha tso'o la si cua'ni lyaá na ji'i ñati tsa bi', cha' ná cajaa ngu' li'? ¿Ha tso'o la nti' cu'ma masi ta na chacuayá' cajaa ñati li'? —nacui Jesús ji'i ngu'!

¹⁰ Li' nguxña'a Jesús ji'i lcaa ñati nu ndi'i cacua ti slo, nchcui' lo'o nu quicha bi' li':

—Xquiñi nu'u ya'.

Jua'a ngua'ni yu bi', li' hora ti ndyaca tso'o ya' yu. ¹¹ Li' ngunasi'i tsa nu ngu' nu ndu'ni cha' tacati bi', nguxana ngu' nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya cua'ni na cha' cua'a na ji'i yu jua cha' nga'aa cua'ni yu jua'a? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu' li'.

Ngusubi Jesús ji'i tii tyucuaa tya'a ñati nu ca tsa'a ji'i

¹² Tyempo bi' ycui' ti Jesús ndyaa sca ca'ya cha' chcui' lo'o ycui' Ndyosi Sti yu. Tyucui talya ngua'a yu nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi li'. ¹³ Lo'o nguxee chaca tsa, li' ngusi'ya yu ji'i ñati nu ndya'a lo'o yu cha' tyaa ngu' slo yu. Li' ngusubi yu ji'i tii tyucuaa tya'a ngu'; nda yu chacuayá' ji'i nu ngu' bi', cha' tsaa culu'u ngu' ji'i xa' ñati. ¹⁴ Ndi'ya naa xtañi ngu' nu ngusubi Jesús ji'i nu ngua tya li': Simón, nu ngusta Jesús chaca xtañi Pedro naa yu, bi' laca tsaca ngu'; jua'a Andrés tya'a ngula Simón, jua'a Jacobo, jua'a Juan, jua'a Felipe, jua'a Bartolomé,

15 jua'q_a Mateo, jua'q_a Tomás, jua'q_a chaca Jacobo sñi' Alfeo, jua'q_a chaca Simón nu laca ji'i taju ngu' cananista, **16** jua'q_a Judas tya'a Jacobo, jua'q_a Judas Iscariote nu cujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' cuxi ca tiya' la; jua'q_a naa ngu' nu cua ngusubi Jesús ji'i.

Ngulu'u Jesús ji'i quiña'q_a tsa ñati

17 Li' nguxtyuu Jesús ngua'ya sii' cua'a bi' lo'o nu taju ñati bi' ji'i, nguti'i xi nde sca su natí' lo'o nu tyuu tya'a ñati nu ndyaca tsa'q_a ji'i bi'. Lo'o jua'q_a ndyalaa quiña'q_a tsa xa' la ñati slo Jesús, ngu' nu ndu'u loyuu su cuentya Judea, lo'o jua'q_a ngu' nu ndu'u nde quichí Jerusalén, lo'o jua'q_a ngu' nu ndu'u to' tyujo'o su ndi'i quichí Tiro, su ndi'i quichí Sidón. Cua ndyalaa ngu' ca bi', cha' cuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu'; jua'q_a nti' ngu' cha' cua'ni Jesús jo'o ji'i quicha nu ntsu'u ji'i ngu'. **18** Lo'o nu ñati nu ngusñi cui'lí cuxi ji'i ni, lo'o ngu' bi' nti' ngu' cha' tyaca tso'o ngu'. **19** Lcaa ngu' bi' nti' ngu' sta ya' ngu' chu' Jesús; nti' ngu' cha' cua'ni yu jo'o ji'i lcaa ñati quicha bi', xqui'ya cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu. Ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi' li'.

Ni'ya nu ngulu'u Jesús ji'i ngu' nu ngua'q_a sii' cua'a

20 Nguxña'q_a Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'q_a ji'i, li' nguxana nchcui' yu lo'o ngu' ndi'ya:

—Tso'o ntsu'u tyiquee cu'maq_a masi ti'i ti ndi'i ma_a nde chalyuu —nacui—. Ycui' Ndyosi laca nu ña'asij_a ji'i ma_a, cha' bi' nu laca Xu'na ma_a.

21 'Lo'o jua'q_a tso'o ntsu'u tyiquee cu'maq_a masi ñi'ya nti' si ntyute' tsa ma_a juani, cha' lye tsa nti' ma_a cuna ma_a sca cha' liñi —nacui—. Ca tiya' la, li' caca tyaala' ti' ma_a.

'Lo'o jua'q̄ tso'o ntsu'u tyiquee cu'maq̄ masi xñi'i
ti ti' cu'maq̄ ndi'i ma chalyuu juani, cha' ca tiya' la
ca chaa ti' ma li' —nacui Jesús—.

22 'Lo'o jua'q̄ tso'o ti caca tyiquee cu'maq̄ masi
ti'i ti' ngu' ña'q̄ ngu' ji'i ma, masi culo'o ngu' ji'i
ma ca su ndi'i ma, masi suba' tsa chcui' ngu' lo'o
ma, masi hasta nga'aa nti' ngu' chcui' ngu' lo'o ma,
xqui'ya cha'jlyá ti' ma jna', na' nu cua nda Ni lijyaa
cha' caca na' ñati; **23** tso'o tsa caca tyiquee ma li',
caca chaa ti' ma, masi cua'ni ngu' lcaa cha' lya' ti'
lo'o ma jua'q̄. Ná cube ti' ma, cua laca ndyu'u co'o
ycui' Ndyosi sca cha' tso'o nu cua tlyu xi nu tyacua
ji'i scaa ma ca su ntucua ycui' Ni —nacui Jesús li'—.
La cui' jua'q̄ ngua tya sa'ni la, cha' lya' tsa ti' jyo'o
cusu' ji'i ñati nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha'
nchcui' Ni lo'o ñati —nacui Jesús—.

24 'Pana tya'na tsa cu'maq̄ ngu' culiya'; masi chaa
tsa ti' ma nquicha', cua laca ti tyempo caca chaa ti'
ma —nacui—.

25 'Lo'o jua'q̄ tya'na tsa cu'maq̄ nu tso'o tsa
nguaala' ti' ma nde chalyuu juani, cha' quiña'a tsa
cha' caca nu lyiji ji'i ma nde loo la —nacui Jesús—.

'Lo'o jua'q̄ tya'na tsa cu'maq̄ nu lye tsa nxtyí lo'o
ma ji'i tya'a ñati ma; ca tiya' la, li' lo'o cu'maq̄ xi'ya
ma cha' lye tsa caca xñi'i ti' ma —nacui Jesús—.

26 'Lo'o jua'q̄ tya'na tsa cu'maq̄ lo'o tso'o tsa
nchcui' lcaa ñati ji'i ma. La cui' jua'q̄ ngua'ni jyo'o
cusu' ji'i ma nu ngua sa'ni, cha' tso'o tsa nchcui'
ngu' ji'i ngu' nu nchcui' cha' cuiñi ti ji'i ycui' Ndyosi
lo'o ngu'; ndiya tsa ti' ngu' ji'i cha' cuiñi bi'.

Jua'q̄ ngulu'u Jesús ji'i lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i.

Tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'q a naji'i tya'a cusuu na

²⁷ Tya nchcui' la Jesús li':

—Ndi'ya chcui' na' lo'o cu'maq nu tyaja'a ma
cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na': Tso'o ti
tyu'u tyiquee ma ña'q ma ji'i tya'a cusuu ma, tso'o
ti cua'ni ma lo'o ñati nu ti'i ti' ña'q ngu' ji'i ma.²⁸ La
cui' tso'o ti chcui' ma lo'o ñati nu nda qui'ya ji'i ma,
jua'a chcui' ma lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'i ñati
nu nchcui' cha' suba' lo'o ma.²⁹ Lo'o quiji'i ngu'
ndacu' hique ma, li' xtyacui ma ta ma chaca tsu'
saca' ma cha' quiji'i ngu' ji'i ma chaca quiya' li'.
Lo'o xlyaa sca ñati late' tonu tu'ba nu nchcu' ma,
li' ta ma chacuayá' cha' lo'o camxa ji'i ma qui'ya
ngu' tsaa ngu'.³⁰ Ta ma ji'i ngu' na laca nu jña ngu'
ji'i ma; lo'o qui'ya ngu' sca na ji'i ma, nga'aa jña ma
ji'i chaca quiya'.³¹ Nga'a cha' cua'ni tso'o ma lo'o
ngu', si nti' ma cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o ma.

³² Jlo ti' na' cha' tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'q ma
ji'i cua laca ti ñati nu jua'a tso'o nti' ngu' ña'q ngu'
ji'i ma; pana lo'o ñati cuxi, taca ji'i ngu' cua'ni ngu'
tsa lo cua ti cha'. Cua nti' Ni cha' ña'q tso'o ma ji'i
cua ña'q ca ñati, ni si'i sca ti ji'i tya'a tso'o ti ma.

³³ Lo'o jua'a ndu'ni ma cha' tso'o lo'o ñati nu cua
ngua'ni sca cha' tso'o lo'o ma; pana lo'o ñati cuxi,
taca ji'i ngu' cua'ni ngu' la cui' jua'a. Cua nti' Ni
cha' cua'ni ma cha' tso'o lo'o cua ña'q ca ñati, ni si'i
sca ti lo'o tya'a tso'o ti ma.³⁴ Na ndijñi' ti ma ji'i
ñati nu xtyucua sca cha' tso'o ji'i ma, nti' ma. ¿Ha
tso'o tsa ndu'ni ma nti' ma li'? Lo'o ñati cuxi ni,
stu'ba ti ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', si xtyucua tya'a
ngu' sca cha' tso'o ji'i ngu' li'.³⁵ Pana nu cu'maq ni,
ntsu'u cha' tyu'u tso'o tyiquee ma ña'q ma ji'i tya'a
cusuu ma, cua'ni ma cha' tso'o lo'o ngu' bi'. Ta ma

jñi' ngu', ná tu ti' ma si ta ngu' sca cha' tso'o ji'i ma, si ná ta ngu'. Tlyu tsa cha' tso'o tyacua ji'i ma ca slo ycui' Ndyosi si tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ngu', cha' jua'a ndu'ni ñati nu laca sñi' ycui' Ndyosi. Lo'o ycui' Ndyosi ni, tya'na ti' Ni ji'i ngu', masi xña'a ngu', masi ná ndya ngu' xlyabe ji'i Ni; ³⁶ bi' cha' cua'ni tya'na ti' ma ji'i ngu' lacua, ñi'ya nu tya'na ti' ycui' Ndyosi Sti na ji'i ngu'.

Ná ntsu'u cha' sta ngu' qui'ya ji'i tya'a ñati ngu'

³⁷ 'Ná sta ma qui'ya ji'i tya'a ñati ma, cha' li' ná ntsu'u cha' sta ycui' Ndyosi qui'ya ji'i ma. Ná xcube' ma ji'i tya'a ñati ma, cha' li' ná ntsu'u cha' xcube' ycui' Ndyosi ji'i ma. Cui'ya ma cha' clyu ti' ji'i tya'a ñati ma, cha' li' cui'ya ycui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'i ma. ³⁸ Ta ma cha' tso'o ji'i tya'a ñati ma, cha' li' ta ycui' Ndyosi cha' tso'o jua'a ji'i ma; tso'o tsa cuayá' ngutsa'a su'ba Ni cha' tso'o ne' cresiya ji'i ma li'. Ñi'ya nti' sca milya nu tachaa tsa nsu'ba ngu' na ne', cua nscui ngu' ji'i cha' ca'ya ti'i la na bi', ntucua tsa tu'ba milya bi', jua'a laca lo'o cha' tso'o nu su'ba Ni ne' cresiya ji'i ma. Ñi'ya nu ndu'ni ma lo'o tya'a ñati ma, jua'a cua'ni ycui' Ndyosi lo'o cu'ma.

³⁹ Nde laca cuiii nu nda Jesús lo'o ngu' li':

—Sca nu cuityi' ni, ¿ha taca culu'u tyucuiii ji'i tya'a cuityi? Ná taca. Cuxi ti caca ji'i ngu' li', stu'ba ti tyú tyucuaa ngu' sca to' cua'a li', cha' ni sca ngu' bi' ná nchca ña'a ngu' tyucuiii su lijya ngu'. ⁴⁰ Sca yu cuañi' nu ndyaca tsa'a ca ti, ná tyijilo yu ji'i mstru ji'i yu; tsa bi' ti cha', lo'o tye ca tsa'a yu, li' stu'ba ti cuayá' ngua tsa'a yu lo'o mstru ji'i yu.

41 '¿Ni cha' yala tsa chcui' mā ji'i sca cha' cuxi nu ntsu'u ji'i xa' la tya'a ñat̄i mā, masi ñi'yā nti' si laca bi' sca satya yuu ti nu ndyat̄i cloo ngu'? Pana ná ndube ti' mā cha' tlyu tsa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i y cui' mā, ñi'yā nti' si laca bi' sca nguti tlyu nu ntsu'u cloo y cui' ca mā. **42** '¿Ni cha' laca tlyu tsa tyiquee mā cha' chcui' mā lo'o tya'a ñat̄i mā ndi'yā: "Ta nu'ū chacuayá' culo na' yuu nu ntsu'u cloo nu'ū"? Jua'a ñacui mā, masi ná ña'a mā nguti nu ntsu'u cloo y cui' ca mā. ¡Na cuiñi mā! Clyo la tyu'u nu nguti tlyu nu ntsu'u cloo y cui' ca mā, li' taca ña'a mā tso'o la cha' culo mā satya yuu nu ntsu'u cloo tya'a ñat̄i mā.

Nslo naji'i scayaca lo'o ña'a na si'yu nu nda yaca bi'

43 'Sca yaca tso'o, ná ta bi' si'yu nu ná tso'o. Jua'a sca yaca nu cua btyi ti, nga'aa ta bi' si'yu nu cacuna. **44** Lcaa yaca nslo ngu' ji'i lo'o ña'a ngu' ni si'yu laca ndyu'u lo. Ná nsuu ngu' si'yu tyixi ji'i sca yaca quiche'; la cui' ti jua'a, ná nsuu ngu' si'yu losu' tyixi ji'i lti quiche' yane. **45** Cua ña'a ca ñat̄i nu tso'o tyiquee ni, tso'o tsa nchcui' ngu' bi'; lo'o cua ña'a ca ñat̄i nu cuxi tyiquee ni, cuxi ti nchcui' ngu' bi' li'. Cua ña'a ca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i scaa ngu', jua'a nchcui' ngu'!

Tucua lo quiya' ni'i ngüiñá ngu'

46 Tya nda Jesús chaca cuij lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' ndu'ni tsa mā jna' cha' Xu'na mā laca na', pana ná ndaquiya' mā ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o mā? —nacui—. **47** Bi' cha' ta na' sca cuij lo'o mā juani, ñi'yā laca sca ñat̄i nu lijyā ca slo na' cha' cuna yu cha' nu nchcui' na', lo'o li' ndaquiya' yu

cha' bi': ⁴⁸ cua laca yu ñi'yä laca sca nu qui'yu nu ngüiñá sca ni'i. Tso'o tsa ngüiñi tyuu su ndü quiya' ni'i ji'i, cha' chu' quee tsiya' ti nscua quiya' ni'i bi'. Li' lye tsa ngua'ya tyo. Lo'o cua ndyalaa hitya yuu ca quiya' ni'i bi', cua xlyab'a ti ji'i ni'i; pana ná ngua ji'i hitya yuu bi' xlyú ji'i ni'i bi', cha' tachaa tsa ndu quiya' ni'i chu' quee bi'. ⁴⁹ Pana ndi'ya laca chaca ñatj nu cua ndyuna cha' nu nchcui' na' lo'o, lo'o li' ná ndaquiya' yu ji'i cha' bi': bi' laca ñi'ya laca chaca nu qui'yu nu ngüiñá sca ni'i ji'i lo yusi ti. Ná qui'ñi ndyaa quiya' ni'i ji'i yu bi'. Lo'o li' ngua'ya tyo clyaa, ndyalaa hitya sta'q ca quiya' ni'i bi'. Li' nguxlyú hitya yuu ji'i ni'i bi', ndye tsiya' ti nguxlyab'a hitya yuu bi' ji'i.

7

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca msu ji'i xu'na sendaru

¹ Lo'o ndye nchcui' Jesús lo'o ñati bi', li' ndu'u yu ndyaa yu ca quichi Capernaum. ² Ca bi' ndil'i sca capitán nu laca loo ji'i sendaru ji'i ngu' romano. Ntsu'u sca msu ji'i nu tyaca'a tsa ji'i; pana quicha tsa nu msu bi', cua cajaa ti. ³ Lo'o cua ndyuna nu capitán bi' quiña'q cha' nu nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús, li' nchcui' xi lo'o ngu' cusu' nu ca tyi quichi bi', cha' tsaa ngu' chcui' ngu' lo'o Jesús cuentya ji'i, cha' jña ngu' ji'i Jesús cha' caq̃a yu cua'ni yu jo'o ji'i msu quicha bi' ji'i. ⁴ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Lo'o ndyalaa ngu' bi' ca slo Jesús, li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo'o yu cuentya ji'i nu capitán bi'.

—Tso'o tsa nu capitán bi' —nacui ngu' ji'i Jesús—. Ndulo tsa yu jinu'u cha' cua'ni nu'u jo'o ji'i msu quicha bi' ji'i yu —nacui ngu'—. ⁵ Cua ngui'i

tsa nu cusu' bi' ji'na cha' ndi'j iyu quichi tyi na,
hasta ycui' yu cua nda yu cñi cha' tya' laa ji'na
quichi re —nacui^jngu'.

⁶ Li' ndyaa Jesús lo'o ngu' bi'. Lo'o bilya tyalaa
ngu' lo'o Jesús ca ni'j iji'nu capitán bi', li' nda
capitán ji'j xa' tya'a tso'o cha' tsaa ngu' tyacua tya'a
ngu' lo'o Jesús ca tyucui^j su lijya:

—Ndi'ya nchcui' nu capitán bi' —nacui^jngu' ji'j
Jesús li'—: “Ná quiña'a tsa cha' culacua ti' nu'u,
cusu'”, nacui^j, “masi ná cäa nu'u to' ni'j jna'”, nacui^j.
⁷ “Bi' cha' ná lo'o na' ndya'a ngu' ndyiqui'ya ngu'
jinu'u tsä”, nacui^j. “Tsa bi' ti cña ntí'na', si culo nu'u
cña, tyaca tso'o msu jna' jua'a ti.” Jua'a nacui^j nu
capitán bi', cha' chcui' ya lo'o nu'u. ⁸ Chaca cha'
nacui^j yu ji'j cua: “Lo'o jua'a na'”, nacui^j yu, “ntsu'u
xa' ñatí nu laca loo la nu nclyo cña 'na. Lo'o jua'a
nclyo na' cña ji'j sendaru nu cuentya jna'”, nacui^j.
“Tsaa ngu' lquichí 'na, si culo na' cña ji'j ngu' cha'
tsaa ngu'; lijya ngu' slo na', si xi'ya na' ji'j ngu'
cha' cäa ngu'; hora ti cua'ni msu jna' sca cña, si
culo na' cña bi' ji'j yu”, nacui^j nu capitán bi'. “Jua'a
nu'u ni, jlo ti' na' cha' taca jinu'u culo nu'u cña cha'
catí quicha bi'.” Tsa bi' ti cha' ntí' capitán chcui'
lo'o nu'u —nacui^jngu' tya'a tso'o nu capitán bi' ji'j
Jesús.

⁹ Lo'o cua ndyuna Jesús cha' nu nchcui' ngu'
lo'o, ndube tsa ti' yu. Li' nguxtyacui Jesús su ndu
tyucui^j, nchcui' yu lo'o ñatí nu ndya'a lo'o yu:

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani
—nacui^j Jesús—, cha' bilya ña'a na' ji'j sca ñatí
nu jlya tsa ti' ji'j ycui' Ndyosi ñi'yä nu jlya ti' nu
capitán bi'. Tyucui ña'a nasiyü Israel re, ná ntsu'u
ngu' nu jlya ti' jna' jua'a —nacui^j Jesús ji'j ngu'.

10 Lo'o li' nguxtyu tya'a tso'o nu capitán bi', ndyaa ngu' ca to' ni'i ji'i. Li' nquiye cha' ji'i ngu' na'a ngu' ji'i msu quicha bi', cha' cua ndyaca tso'o.

Ngua'ni Jesús cha' chaca quiya' ndyu'ú sca yu cuañi' nu ngujuii ca ti

11 Tiya' la li' ndyaa Jesús sca quichi ca su naa Naín; ndyaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o, lo'o jua'a quiña tsa xa' la ñati ndyaa ngu' lo'o. **12** Lo'o cua ndyalaa ngu' ca to' quichi bi', li' na'a ngu' cha' ndyaa lo'o ngu' quichi bi' ji'i sca jyo'o cha' cua tyatsi'. Sñi' sca nu cuna'a ti'i laca jyo'o bi'; cua ndyanu ma' ycui' ti ma' nu lo'o ngujuii sñi' ma', cha' nu sca ti sñi' qui'yu ma' laca yu nu ngujuii bi'. Tyuu tsa tya'a ngu' quichi bi' ndya'a ngu' lo'o ma'. **13** Lo'o na'a Jesús nu Xu'na na ji'i jyo'o bi', ngua tya'na ti' yu ji'i nu cuna'a ti'i xtya'a jyo'o bi'. Li' nchcui' yu lo'o ma':

—Ná xi'ya nu'u —nacui.

14 Li' yaq Jesús cacua la slo ngu' bi', ngusta ya' yu chu' caju. Li' ndatu ngu' nu ndyi'ya ji'i jyo'o bi', nchcui' Jesús lo'o nu jyo'o bi':

—Yu cuañi' nu'u —nacui—. Tyaca'a clya nu'u.

15 Hora ti ndaca'a nu ngua jyo'o bi', nguxana nchcui' yu lo'o ngu' li'. Xa' ndya Jesús ji'i nu qui'yu cuañi' bi' ji'i xtya'a yu li'. **16** Ndube tsa ti' lcaa ñati ca bi' lo'o na'a ngu' ji'i yu nu ngujuii bi'. Li' nguxana ngu' ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi.

—Tlyu tsa ñati ndyalaa slo na juani —nacui—, bi' laca nu chcui' lcaa cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o na.

Jua'a nacui ngu' li'. Lo'o chaca cha' nacui ngu':

—Cua ndyalaa y cui' Ndyosi juani cha' xtyucua Ni ji'í ñati ji'í y cui' Ni —nacuīngu'.

¹⁷ Cua ngañi lye cha' ji'í lcaa cña tonu nu ndyu'ni Jesú̄s tyucui ña'a loyuu su cuentya Judea; jua'a lcaa quichí cacua ti, lo'o bi' ngañi cha' bi'.

Nda Juan ji'í ñati ji'í cha' tsaa ngu' ca slo Jesú̄s

¹⁸ Ngujui cha' ji'í Juan ñi'yä nu ngua cajua, cha' nu ngu' cuañi' nu ndya'a lo'o Juan, bi' laca ngu' nu cua ndacha' ji'í yu. ¹⁹ Li' ngusi'ya Juan ji'í tucua tya'a ngu' tya'a ndya'a yu bi'. Ngulo yu cña ji'í ngu' cha' tsaa ngu', tsaa xcuane ngu' ji'í Jesú̄s si chañi cha' y cui' yu laca yu Cristo, nu ñati tlyu nu cua caa ti; si tya ntsu'u cha' jatya la xi ngu' ña'a cuayá' nu caa chaca ñati nu cua tlyu la. ²⁰ Li' ndyalaa ñati ji'í Juan ca su ngu' Jesú̄s. Ndi'yä nacuīngu' ji'í:

—Cua nda Juan nu ntyucuatya ji'í ngu' ji'í ya lijya ya —nacuīngu'—, cha' xcuane ya jinu'u si chañi cha' la cui' Cristo laca nu'u, nu ñati tlyu nu cua caa ti nde chalyuu. Cua nti' ya cha' caja cha' liñi ji'í ya si tya ntsu'u cha' jatya la ya ji'í chaca ñati nu tlyu la.

²¹ Nu lo'o ndi'íngu' bi' slo Jesú̄s, li' ngua'ni Jesú̄s jo'o ji'í tyuu tya'a ñati; masi cua sa'ni ngusñi quicha ji'íngu', masi quicha ndya'a ti, masi ngusñi cui'ícuxi ji'íngu', hora ti ndyaca tso'o ngu' bi'. Lo'o nu cuityi', ngua'ni Jesú̄s cha' ngulane xee cloo ngu' ña'a ngu' chaca quiya'. ²² Bi' cha' ndi'yä nguxaci Jesú̄s cha' ji'íngu' bi' li':

—Yaa clya mä cache' mä ji'í nu Juan bi' lcaa cha' nu cua na'a mä slo na', lcaa cha' nu cua ndyuna mä ca nde. Ñacuī mä ji'í yu cha' xa' nda na' xee ña'a tyuu tya'a ngu' nu ngua cuityi'; lo'o juani tso'o

tsa ndya'ā ngu' nu ngua quicha quiya'; jua'ā cua ngua lubii cuaña' ngu' nu ndyatsu' cuaña'; lo'o juani cua nduna tso'o ngu' nu ngua cu'u jyaca; jua'ā xa' ndyu'ú ngu' chaca quiya', ngu' nu cua ngujuii; jua'ā ngu' ti'i ni, nduna ngu' cha' tso'o nu nda na'lo'o ngu' ñi'yä ndu'ni lyaá Ni ji'i ngu' ji'i nu cuxi. Jua'ā ñacui mä ji'i Juan bi'. ²³ Taca caca tso'o tyiquee mä si ná caca tyuju'u ti' mä ña'ā mä jna' —nacui Jesús ji'i ngu'.

²⁴ Li' nguxtyuū ngu' ndyaa ngu', ñati nu nguane Juan ji'i cha' caā bi'. Li' nguxana Jesús nchcui' cha' ji'i nu Juan bi' lo'o ñati nu ndyanu slo.

—¿Na laca ngua ti' mä, nu lo'o ndyaa na'ā mä ji'i nu Juan bi' ca ne' quixi' su ná ndi'i ñati? —nacui Jesús—. Ngua ti' mä cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee yu nu lo'o nchcui' yu lo'o ñati, ñi'yä nti' lo'o ndyaa yaca quii tyucuaa chü' ca lo'o liyä cui'i. ¿Ha jua'ā nti' mä? ²⁵ ¿Na laca ngua ti' mä lo'o na'ā mä ji'i yu bi' lacua? ¿Ha tso'o tsa ste' yu lo'o na'ā mä ji'i yu ca bi'? Cua jlo ti' mä cha' si'i ne' quixi' ndi'i ñati nu tso'o tsa ste', si'i ne' quixi' ndi'i ñati nu ntsu'u tsa cñi ji'i cha' culiji jua'ā ti; to' tyi nu culiya' nu laca rey, ca bi' ndi'i ngu' bi'. ²⁶ Ná tyiquee' ngua tii mä cha' laca nu Juan bi' sca ñati nu nda cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati; chañi cha' laca yu jua'ā, pana lo'o sca cña tlyu la ngujui ji'i Juan. ²⁷ Ndi'yä nscua lo quityi cusu' cha' ji'i cña nu ntsu'u ji'i Juan bi':

Culo na' cña ji'i sca msu jna' cha' tsaa yu ca nde loo
la su tya'ā nu'u,
cha' saala clya yu tyucuij su caā ycui' nu'u, nacui
ycui' Ndyosi ji'i Cristo.

²⁸ Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma₂ ji'i Juan nu ntyucuatyā ji'i ngu', cha' bilya cala sca ñat₁ chalyuu nu jua'a tlyu tsa cña nu ntsu'u ji'i, ñi'yä nu laca ji'i Juan bi'. Pana cua lijyä na' cha' caca na' loo ji'i ñat₁, lo'o juani cua ña'a ca ñat₁ nu jlya ti' 'na, tlyu la cha' nu ntsu'u ji'i ngu' bi' que Juan, masi ti'i ti ngu', masi cuañi' ngu' —nacui Jesús.

29 Lo'o ñat₁ nu ndyaa slo Juan cha' tyucuatyā yu ji'i ngu' tya tsubi' la ni, lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu', li' ngua'ni tlyu lcaa ngu' bi' ji'i ycui' Ndyosi, masi nu ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu', masi xa' la ñat₁. **30** Pana nu ngu' fariseo lo'o ngu' mstru cha' jo'ó nu ná ntaja'a cha' tyucuatyā Juan ji'i ngu' nu ngua li', ná ngua'ni ngu' cuentya ji'i cña nu ndyu'ni ycui' Ndyosi cha' nguxtyucua Ni ji'i ñat₁. Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu':

31 —Ná tso'o tsiya' ti ñi'yä nu ndu'ni ñat₁ chalyuu tyempo juani —nacui—. **32** Ñi'yä ndu'ni nu sube nu ndya'a ndijya ti cla'be quichi, jua'a ndu'ni ñat₁ chalyuu juani. Taja ti' nu sube ji'i tya'a quiyya ngu', cha' ná ntí tya'a ngu' quiyya la lo'o ngu' bi'. Li' nxi'ya nu sube ji'i tya'a ngu': “¿Ni cha' ná ntaja'a ma₂ cula quiya' ma? Na nclyá'a ya xi jii cha' ji'i ma”, nacui nu sube. “¿Ni cha' ná ntaja'a ma₂ ca xñi'li ti' ma₂ lo'o cua? Na nclyá'a ya marcha, na nxi'ya ya nga'a ya.” Lo'o cu'ma₂ ni —nacui Jesús—, la cui' jua'a ndyu'ni cu'ma₂ ñat₁ chalyuu juani; xcui' na taja ti' ma₂, cha' ná tso'o ntsu'u tyiquee ma₂ tsiya' ti ña'a ma₂ ji'i tya'a ñat₁ ma₂. **33** Nde nclyú ti nchcui' ma₂ —nacui Jesús ji'i ngu'—. Lo'o ya₂ Juan nu ntyucuatyā ji'i ñat₁ chalyuu, ná ndyacu yu lo'o ma₂,

ná ndyi'o yu lcui lo'o mā; li' nacui mā cha' ntsu'u cui'ji xña'a ji'i yu —nacui Jesús ji'i ngu'—. ³⁴ Tiya' la li' ndu'u tucua na' nu cua nda ycui' Ndyosi lijyaa cha' caca na' ñati; tso'o ti ndacu na' lo'o mā li', stu'ba ti nga'a na'lo'o mā. Bi' cha' nchcui' mā jna': “Ña'a na ñi'yä nu ndu'ni nu jua juani”, nacui mā ji'i tya'a mā, “xcui' na cacu ti yu jua nti' yu, xcui' na cu'bi ti yu ndya'a yu. Ná tso'o yu jua cha' laca yu tya'a tso'o ngu' nu nxñi cñi cña loo na, lo'o jua'a xi xa'la ngu' cuxi laca tya'a tso'o yu”, nacui mā 'na. ³⁵ Lo'o jua'a nacui mā cha' ná tso'o cha' nu nchcui' na'; pana caca cuayá' ti' mā nde loo la cha' liñi tsa cha' nu nchcui' ngu', cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi laca na'.

Ndyacu Jesús xlyaa ca slo sca ngu' fariseo

³⁶ Ntsu'u sca ngu' fariseo nu nchcui' lo'o Jesús cha' tsaa cacu xlyaa lo'o yu ca toni'ji'i yu. Lo'o ngu' fariseo ni, tacati tsa ndu'ni ycui' ngu', nti' ngu'. Li' ndyaa Jesús ca toni'ji'i yu, ndyaa tucua ca to' mesa. ³⁷ La cui' quichí bi' ndi'i sca nu cuna'a nu quiña'a tsa nu qui'yu ntsu'u ji'i. Lo'o ngua cuaya'ti' nu cuna'a bi' cha' cua ndyalaa Jesús cacu xlyaa ca slo yu fariseo bi', li' cha' ji'i ti ndu'u nu cuna'a bi' ndyaa ca slo Jesús; ñaq lo'o cho' sca caatyä setye nu tyixi tsa xtyi'i. ³⁸ Ndyaca'a cho' cacua ti slo quiya' Jesús li'. Ndyunaa tsa cho', hasta ndyalú hitya cloo cho' chü' quiya' Jesús; lo'o quichä' hique cho' nsube' cho' chü' quiya' Jesús cha' xquityi ji'i quiya' yu. Nchcuicha' cho' quiya' Jesús li', nda'a cho' setye tyixi xtyi'i bi' chü' quiya' Jesús. ³⁹ Lo'o nu yu fariseo nu cua nchcui' lo'o Jesús cha' tsaa cua'ni xlyaa ca slo yu ni, lo'o cua

na'ā yu ji'i nu cuna'ā bi', ndi'yā cha' ngua'ya hique yu li': "Si'i cha' chañi laca re, cha' laca yu sca ñati nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha' chcui' Ni lo'o na. Si la cui' laca yu, li' ta yu cuentya tilaca laca nu cuna'ā nu nsta ya' lo quiya' yu juani; caca cuayá' ti' yu cha' sca nu cuna'ā nu chiya'ā tsa ndu'ni su ndi'i chalyuu laca nu cua."

40 Li' nguxana Jesús nchcui' lo'o nu yu fariseo bi':

—Ntsu'u sca cha' nu ta na' lo'o nu'u, Simón —nacui Jesús ji'i.

—Cuacha' clyá nu'u jna', cusu' —nacui yu fariseo ji'i li'.

41 Li' nchcuane Jesús sca cha' ji'i yu fariseo bi':

—Ntsu'u tucua ty'a ngu' nu ntsu'u tane' hichu'u ngu', cha' ngüijñi' ngu' cñi ji'i sca nu culiya'. Tsaca yu ndacui yu ca'yu siyento paxu ji'i nu culiya' bi', lo'o chaca yu ndacui yu tu'ba tysi ti paxu ji'i li'.

42 Pana tyucuaa ngu' ná ngua ji'i ngu' tyá ngu' cñi ji'i nu culiya' bi' li'. Bi' cha' nguta'ächu'u nu culiya' bi' ji'i cha' nu ndacui ngu' ji'i; ngüityi yu cuentya ji'i ngu', ngua'ni tye tane' ji'i tyucuaa ngu' jua'ā ti. Cuacha' clyá nu'u jna' lacua —nacui Jesús ji'i yu fariseo bi'—, ¿tilaca laca nu tso'o la ntsu'u tyiquee ña'ā ji'i nu culiya' bi'? Si tsaca yu, si chaca yu.

43 Li' nguxacui Simón cha' ji'i Jesús:

—Bi' laca nu quiña'ā la ndacui, nu ngüi'ya nu culiya' bi' cha' clyu ti' ji'i. Jua'ā nti' na' —nacui Simón.

—Chañi cha' nu nchcui' nu'u —nacui Jesús li'.

44 Lo'o nxña'ā Jesús ca su nga'ā nu cuna'ā bi', li' xa' nchcui' lo'o nu Simón bi':

—Cui'ya nu'u xi cuentya ñi'ya nu ndyu'ni nu cuna'q cua —nacui—. Nu lo'o ndyalaa na' toni'i jinu'u tsa, ná nda nu'u hitya tyaati quiya' na'; pana nu cuna'q cua ni, cua ngui'i cho' quiya' na' lo'o hitya cloo cho', cua nguxquityi cho' quiya' na' lo'o quicha' que cho'. ⁴⁵ La cui' jua'q ná nchcuicha' nu'u jna' lo'o ndyalaa na' ni'i re; pana nu cuna'q cua ni, tya lo'o ndyati na' ñaa na' nde ni'i re, tya lyiji tye chcuicha' cho' ji'i quiya' na'. ⁴⁶ Lo'o jua'q ná nda'q nu'u setye hiqe na' tsa; pana nu cuna'q cua ni, cua ngusalú cho' setye tyixi xtyi'i chu' quiya' na'. ⁴⁷ Nde laca cha' nu ndacha' na' jinu'u juani, cha'tso'o tsa ndyu'ni tya'na ti' nu cuna'q cua jna', bi' cha' ca cuayá' ti' na cha' cua ngüityi ycui' Ndyosi qui'ya nu ntsu'u ji'i cho', masi quiña'q tsa qui'ya ntsu'u ji'i cho' ca slo Ni. Pana ñati nu ná lye ntsu'u qui'ya ji'i cha' cuityi ycui' Ndyosi ji'i, xti la xi cha' ndube ti' ngu' bi' ña'q ngu' ji'i ycui' Ni —nacui Jesús ji'i Simón.

⁴⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o nu cuna'q bi':

—Cua ngüityi ycui' Ndyosi lcaa qui'ya nu ntsu'u jinu'u —nacui.

⁴⁹ Lo'o nu ñati nu ñaa stu'ba ti lo'o Jesús cha' cacu ngu' xlyaa slo Simón, nguxana ngu' bi' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? ¿Macala ngujui chacuayá' ji'i yu cha' cuityi yu qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'? —nacui ngu'.

⁵⁰ Pana ndi'ya nchcui' Jesús lo'o nu cuna'q bi' li':

—Cua ngulaá nu'u ji'i cha' cuxi nu ntsu'u jinu'u xqui'ya cha' jlya ti' nu'u 'na. Ti ti tyi'i tyiquee nu'u, tyaa nu'u lacua.

8

Nu ngu' cuna'a nu nxtyucua ji'i Jesús

¹ Tiya' la li', ndu'u Jesús ndyaa yu tyuu tya'a quichi, masi quichi tonu, masi quichi sube. Nchcui' tsa yu cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngu' quichi bi'; nchcui' yu cha' cua lijyä ti y cui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ñati. Stu'ba ndya'a Jesús lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. ² Lo'o jua'a, tyuu tya'a nu cuna'a ndyaa lo'o ngu'; cua ngua quicha nu ngu' cuna'a bi' tya tsubi' la, pana cua ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu', lo'o jua'a cua ngulo yu cui'i Cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' bi'. Ndyaa' sca nu cuna'a nu naa María Magdalena lo'o ngu', ji'i bi' cua ngutu'u cati tya'a cui'i cuxi. ³ Lo'o jua'a Juana naa chaca nu ndya'a lo'o ngu'; clyo'o sca nu naa Chuza laca nu Juana bi', sca yu nu ndyi'ya cña loo rey Herodes laca clyo'o bi'. Jua'a Susana, lo'o jua'a tya tyuu tya'a ngu' cuna'a nu nxtyucua ji'i Jesús lo'o cña nu ntsu'u ji'i ngu'.

Cuii ji'i ñati nu ndyataa si'yu

⁴ Lo'o li' quiña'a tsa ngu' quichi cacua ndu'u ngu' ñaa ngu' se'i ti cha' ña'a ngu' ji'i Jesús. Nu lo'o cua ndyu'u ti'i ngu' quiña'a bi' tsa tlyu ti, li' nda Jesús sca cuii lo'o ngu'. Ndi'ya cha' nu ngulu'u yu ji'i ngu' bi' li':

⁵ —Cua ndyaa sca ñati cataa nscua' trigo ji'i. Ndi'ya ngua su nguscui yu si'yu bi': ndyú xi si'yu bi' tyucuii su nteje tacui ngu', ngusatá quiya' ngu' si'yu bi' li'; jua'a ñaa quiñi ndyacu ni' ji'i. ⁶ Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su lati tsa tu'ba yuu nscua chü' quee. Lo'o ntyucua si'yu bi', ná ngua caluu tso'o cha' ná qui'ñi ndyaa quiche sʉʉ; ndye calya bi'

ndyanaa li', cha' ná tyacala' yuu bi'. ⁷ Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su ndu yaca quiche' nquicha'; li' yala la ntyucua nu yaca quiche' bi', ña'a cuaya' nga'aa nda tyempo caluu calya trigo bi' tsiya' ti. ⁸ Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su tso'o tsa yuu; tso'o tsa nguluu calya bi', quiñia'a tsa si'yu ngutu'u lo juu bi' li'. Su ndyataa sca ti milya si'yu, ca bi' tso'o tsa ngutu'u hasta sca siyento tya'a milya si'yu li'.

Lo'o ndye nda Jesús cha' bi' lo'o ngu', li' cui*ii* tsa nchcui' *yu* ndi'*ya*:

—Cua'a jyaca mä si ntí' mä cuna mä cha' tso'o nu nchcui' na' lo'o mä.

*Nde nchcui' Jesús ni cha' laca ndayu cui*ii* lo'o ngu'*

⁹ Li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús bi' ñi'*ya* ndyu'u cha' bi'. ¹⁰ Ndi'*ya* nguxacui Jesús cha' ji'i ngu':

—Cu'mä nu ndya'a mä lo'o na', ntsu'u tsa cha' nu nxtyucua ycui' Ndyosi ji'i mä cha' caca cuayá' ti' mä scaa cha' nu ntsu'u yacu' ti cua sa'ni la; bi' cha' taca ca cuayá' ti' mä ñi'*ya* culo Ni cña ji'i ñatí. Pana lo'o xa' ñatí ni, xcui' lo'o cña cuä nchcui' na' lo'o ngu' cha' ta na' sca cui*ii* lo'o ngu', cha' jua'a ná caca cuayá' ti' ngu', masi na'a ngu' nquicha'; ná sca cha' tyanu hique ngu', masi cua ndyuna ngu' nquicha'.

*Nchcui' Jesús ñi'*ya* ndyu'u cha' ji'i cui*ii* ji'i ñatí nu ndyataa si'yu*

¹¹ 'Ndi'*ya* ndyu'u cha' ji'i cui*ii* bi' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ñi'*ya* laca nu si'yu nu cua nscui yu bi', jua'a laca cha' tso'o nu nda ycui' Ndyosi lo'o ñatí.

¹² Ñi'*ya* laca nu tsa ycu' si'yu nu ndyú tyucui***ii*** bi', jua'a laca lo'o ñatí nu cua ndyuna cha' tso'o bi' nquicha', lo'o li' hora ti lijä nu xña'a cha' cuityi

cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu' bi'; nga'aa ndyi'u ti' ngu' cha' tso'o bi', ni ná nchca clyáá ngu' bi' ji'i nu cuxi li'. ¹³ Ni'yä laca nu chaca ycu' si'yu nu ndyú lo yuu lati tu'ba chü' quee, jua'a laca lo'o ñatí nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o bi' nquicha'. Pana ñi'yä nti' nu calya sube bi', cha' ná qui'ñi ndyaa quiche suu chü' quee bi', jua'a nti' ñatí bi', cha' xti ti tyempo ndalo ngu' lo'o ngusñi ngu' cha' tso'o bi'; lo'o lya' ti' xa' ñatí ji'i ngu' bi', yala ti tya'ächü' ngu' li'. ¹⁴ Ndi'yä laca cha' ji'i si'yu nu ndyalú laja yaca quiche': bi' laca ñi'yä laca lo'o ñatí nu cua ndyuna cha' tso'o bi' nquicha', pana ntsu'u tsa cñia ji'i ngu', ntsu'u tsa cñi ji'i ngu', lo'o jua'a ntsu'u tsa su culiji ngu' cñi cha' ji'i ti ngu'; bi' cha' ná nchca tyanu tso'o cha' tso'o bi' ne' cresiya ji'i ngu'. ¹⁵ Ni'yä laca si'yu nu ndyú su tso'o tsa yuu, jua'a laca lo'o ñatí nu tyucui tyiquee ngu' ndyuna ngu' cha' tso'o nu nda ycu' Ndyosi lo'o ngu'; ntaja'a ngu' ndaquiya' ngu' cua ña'a ca cha' nu nda Ni lo'o ngu'. Ndalo ngu' bi' li', ná xutacui ngu' cha' ngusñi ngu' cha' bi'. Li' tso'o tsa cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i ngu' bi'.

Cuijji'i xee nu tyu'u ne' ni'i

¹⁶ 'Ná cua'a ngu' xee ni'i, lo'o hora ti tacü' ngu' loo xee bi' li'; la cui' ti, ná sta ngu' ji'i sca xee sca ne' qui'ña ti. Ná ndu'ni ngu' jua'a. Ndi'yä ndu'ni ngu' lo'o sca xee: nsta ngu' ji'i su cua, cha' clyane xee cha' tyaca' ña'a ngu' nu ndi'i ni'i bi'. ¹⁷ Lcaa cha' nu nsu'ba yacü' ngu' ji'i, quijeloo cha' bi' ji'i ngu' ca tiya' la; lcaa cha' nu ntsu'u cuaana ti, quiye cha' bi' ji'i ngu' ca tiya' la, cha' caca cuayá' ti' na ji'i cha' bi' li'.

18 'Bi' cha' cua'q̄ tso'o jyac̄ m̄a. Nu ñati nu jlya ti' cha' nu ndyaca tsa'q̄ ngu' ji'i Ni ni, tya ta la ycui' Ndyosi cha' lo'o ngu' bi'; pana ñati nu ná jlya ti', nu ná ntí' ca tsa'q̄ ngu', cua'ni ycui' Ni cha' ná caca ji'i ngu' bi' ca tsa'q̄ ngu' cha' ji'i ycui' Ni tsiya' ti.

Ndyala xtya'a Jesús lo'o nu ngu' qui'yu tya'a Jesús

19 Lo'o li' ndyalaa xtya'a Jesús, ñaa lo'o ngu' qui'yu tya'a yu, ndyalaa ngu' su ndi'i yu li'. Ná ngua caq̄ ngu' cacua la slo, cha' quiña'a tsa ñati ndi'i. **20** Bi' cha' ndyaa cha' slo Jesús li':

—Nde liya' ndu xtya'a nu'u lo'o tya'a nu'u. Cua ntí' ngu' chcui' ngu' lo'o nu'u —nacui' ngu' ji'i.

21 Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu':

—Ñati nu nduna cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o, ju'aq̄ ndu'ni ngu' bi' cua ña'q̄ ca cña nu nclyo Ni ji'i ngu', ñati bi' ndu'ni ñi'yä si laca ngu' xtya'a na', ñi'yä si laca ngu' tya'a na' —nacui' Jesús ji'i ngu'.

Ngulo Jesús cña ji'i cui'i lo'o ji'i clyoo' lo tayu'

22 Ngua sca tsa ndu'u Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'q̄ ji'i bi', ndyaa ngu' to' tayu'. Li' ndyaa ngu' ca ne' sca yaca ni'i piti ti.

—Ya'a m̄a tsaa na nde chaca tsu' tayu' re —nacui' Jesús ji'i ngu'.

Ndyaa ngu' li'. **23** Lo'o tya ndyaa ngu' lo'o yaca ni'i bi' lo hitya, ndyu'u tsa xcalá Jesús; hora ti ngujua' yu. Li' nguxana cui'i, lye tsa ndyaca cui'i lo tayu' bi'. Li' ndyatü clyoo', ntyucua hitya ne' yaca ni'i bi'; cua quilyu'u ti bi' ne' hitya. **24** Li' ndyaa nguxtyu'u ngu' ji'i Jesús ca su ntsiya laja'. Nchcui' ngu' lo'o li':

—Cusu', cusu' —nacuiŋ ngu' ji'i—, que ti' nu'u. Cua quilyu'u ti yaca ni'i re, cajaa na li'.

Ndaca'aq Jesús li', ngulo yu cña ji'i cui*í* lo'o ji'i clyoo' bi'. Hora ti ngua tibi'li'; nga'aa ndyaca cui*í*, nga'aa ntyucua clyoo'. ²⁵ Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi':

—¿Ni cha' ná jlya ti' ma ji'i ycui' Ndyosi cha' caca ji'i Ni cua'ni Ni jua'a? —nacuiŋ Jesús ji'i ngu' bi'.

Pana ntsiits tsa ngu' bi', ndube tsa ti' ngu' ña'aq ngu' ji'i Jesús li'.

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? —nacuiŋ ngu' ji'i tya'a ngu'—, cha' lo'o cui*í* ndaquiya' ji'i yu, lo'o jua'a nduna clyoo' lo tayu' cha' nu nda yu —nacuiŋ ngu' ji'i tya'a ndyaca tsa'aq ngu'.

*Ngulo Jesús ji'i cui*í* xña'aq nu ntsu'u ji'i sca ñati*

²⁶ Nde tsu' tayu' bi', loyuu su cuentya Galilea laca; lo'o nu chaca tsu' tayu' bi' loyuu su cuentya ngu' Gadara laca. Li' ndyaa ngu' ne' yaca ni'i piti ti bi', ndyalaa ngu' ca loyuu ji'i ngu' Gadara li'. ²⁷ Lo'o cua ndu'u ngu' ne' yaca ni'i bi', li' ndyacua tya'a Jesús lo'o sca nu qui'yu ngu' Gadara nu ntsu'u cui*í* xña'a ji'i. Cua sa'ni ngusñi cui*í* ji'i yu; tya li' ná nchcu' yu late', ná ndi'i yu ni'i. Na ndya'a yu'u ti yu, ndyija' yu ne' lo'o jyo'o. ²⁸ Lo'o cua na'a yu ji'i Jesús, li' cui*í* ngusi'ya yu, nclyú yu nde loo Jesús.

—¿Na laca cua'ni nu'u lo'o na', cusu' Jesús? —nacuiŋ yu quicha bi'—. Jlo ti' na' cha' nu'u laca Sñi' ycui' Ndyosi nu laca loo la. Cua'ni nu'u cha' clyu ti' jna', ná cua'ni nu'u cha' ti'í lo'o na' —nacuiŋ yu quicha bi' ji'i Jesús.

29 Jua'q nacui_u yu cha' cua ngulo Jesús cña ji'i cui'_u xña'_u bi', cha' nga'aa xñi cui'_u bi' ji'i yu. Tya tsubi' la quiña'_u quiya' cua nguxalú cui'_u bi' ji'i yu; bi' cha' nguti'_u ngu' cuq ji'i yu, ndyaaca_u ya' yu, ndyaaca_u quiya' yu lo'o cadena chcuq. Pana ná ngüi'ya yu cuentya ji'i cadena bi', yala ti ngusy'yu cu' chcuq bi'. Li' ngujolaqui cui'_u xña'_u bi' ji'i yu, ngusna yu ca ne' quixi' su ná ndi'i ñati. **30** Lo'o ndyacua tya'a Jesús lo'o yu quicha bi', li' nchcuane ji'i yu:

—¿Ni naa nu'u? —nacui_u Jesús ji'i yu.

—Quiña'_u tsa lo naa na' —nacui_u yu quicha bi' ji'i, cha' quiña'_u tsa cui'_u xña'_u ndyu'ní lya' ti' ji'i yu.

31 Ntsii_u tsa cui'_u xña'_u bi' si culo Jesús cña ji'i cha' tyaa cui'_u bi' ca su laca tyi cui'_u ca ne' yuu. Bi' cha' ngua'ni cui'_u cha' ngüijña yu quicha bi' ji'i Jesús cha' ná culo yu cña cha' tyu'u cui'_u bi'. **32** Lo'o jua'q tlyu tsa taju cube' nu ndya'_u sii' ca'ya nu ndi'i cacua ti. Li' ngüijña yu quicha bi' chacuayá' ji'i Jesús cha' tyanu cui'_u xña'_u lo'o cube' bi'. Nda Jesús chacuayá' ji'i cui'_u bi' li'. **33** Lo'o li' ndu'u cui'_u xña'_u bi' ji'i nu qui'yu quicha bi', ngusñi ji'i cube' li'. Hora ti ngusna cube' bi' sii' cua'_u ca'ya, ndyú ni' ca lo hitya tayu' ngujuii ni' li', cha' ndye ndyi'o ni' hitya tayu' bi' li'.

34 Lo'o na'_u ngu' cha' bi', ngu' nu ndya'_u lo'o cube' bi' ni, ngusna clya ngu' li'. Ndyaa ngu' nde quichi_u tyi ngu', ndyaa cacha' ngu' cha' bi' ji'i tya'a quichi_u tyi ngu'; lo'o ji'i lcaa_u ngu' nu ndi'i ne' quixi' cacua ti, ndacha' ngu' ji'i ngu' bi' ñi'ya_u ngua cha' bi'. **35** Li' ndu'u ngu' quichi_u bi', ndyaa na'_u ngu' xi ji'i, na ca ngua. Lo'o ndyalaa ngu' su nga'_u Jesús, li' na'_u ngu' ji'i nu qui'yu nu ntsu'u cui'_u xña'_u ji'i tsq

la, cha' juani tso'o ti yu; lacu' yu ste' yu, ti ti ntucua yu nde slo quiya' Jesús. Ndyutsii tsa ngu' li!. ³⁶ Lo'o nu ñatí nu cua na'a lo'o ngulo Jesús cui'i bi' ji'i yu, ndacha' ngu' bi' ji'i tya'a ngu' ñi'yä nu ngua cha' ngua tso'o yu. ³⁷ Li' nchcui' tsa lcaa ngu' quichí bi' lo'o Jesús cha' tyu'utsu', cha' nga'aa tyanu la Jesús loyuu bi'; ntsii tsa ngu' ca tyi bi'. Bi' cha' ndu'u Jesús ndyaa yu ne' yaca ni'i piti bi'. ³⁸ Laja li' ndijña tsa nu quiyu nu cua ngutu'u ca ti cui'i xña'a ji'i, cha' lo'o yu tsaa yu lo'o Jesús ne' yaca ni'i bi'; pana ná nda Jesús chacuayá' tya'a yu lo'o.

³⁹ —Xa' xtyuu nu'u tyaa nu'u to' tysi —nacui Jesús ji'i yu nu ngua quicha bi'—. Ta nu'u cha' lo'o lcaa ngu', cua ña'a ca cha' tlyu nu cua ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o nu'u.

Ndyaa yu li', nda yu cha' lo'o lcaa ñatí tya'a quichí tysi yu, lcaa ña'a cha' tlyu nu cua ngua'ni Jesús lo'o yu.

Sñi' Jairo lo'o nu cuna'a nu ndyala' ste' Jesús

⁴⁰ Lo'o li' nguxtyuu Jesús ñaa nde tsu' tayu' chaca quiya'. Chaa tsa ti' ngu' su ndi'i ngu' cha' ndyalaa yu tsu' re chaca quiya' li'; tso'o tsa nchcui' ngu' lo'o yu, cha' ntajatya tsa ngu' ji'i yu ni jacua' tyaa ycui' yu chaca quiya'. ⁴¹ Lo'o cua ndyalaa Jesús, li' hora ti ndyalaa sca nu quiyu nu naa Jairo slo; ngu' cusu' laca yu, loo laca yu ne' laa ji'i ngu' bi'. Yaa yu li', ndu sti' yu nde loo Jesús, lye tsa ndijña yu cha' clyu ti' ji'i Jesús cha' tsaa toni'i ji'i yu. ⁴² Sca ti sñi' ntsu'u ji'i nu Jairo bi', sca nu cuna'a cuañi' nu ntsu'u tii tyucuaa ti yija. Pana juani quicha tsa nu piti bi', cua cajaa ti. Li' ndyaa Jesús lo'o nu

cusu' bi', lo'o quiñ'a tsa ñat̄i tya'a ndya'a lo'o; cha' quiñ'a ñat̄i ni, tachaa tsa ndi'i ngu' slo Jesús.

43 Laja ngu' bi' ndi'i sca nu cuna'a quicha. Ndye tii tyucuua yij̄a quicha tsa nu cuna'a bi', lu'ba ti nda'ya tañi ma'. Cua ndye cñi ji'i ma' cusu' nguliji xcaya' ngu' jo'o, pana ni sca ñat̄i ná ngua ji'i cua'ni jo'o ji'i ma'. **44** Nu juani cua lijȳa ma' bi' nde ch̄u' Jesús, ndyala' quiya' ste' yu; hora ti ngusi'yu cu' cha' ndyalú tañi ma', ngua tso'o ma'. **45** Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' nu ndi'i slo:

—¿Tilaca laca nu ndyala' 'na? —nacui.

Lcaa ñat̄i nchcui' cha' ná tucui ndyala' ji'i Jesús. Bi' cha' lo'o Pedro lo'o jua'a xa' tya'a ndya'a yu, nguxacui' ngu' cha' ji'i Jesús li':

—Cusu' —nacui' ngu'—, tyi'i ca ch̄u' nu'u tachaa tsa ndi'i ñat̄i, hasta nsatá tsa ngu' ch̄u' na. Ni cha' nchcui' nu'u lacua: “¿Tilaca laca nu ndyala' 'na?”

46 Li' xa' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' chaca quiya':

—Chañi cha' cua ndyala' sca ñat̄i jna' —nacui—. Ngua tii na' cha' juersa 'na ndyaa ngua'ni jo'o ji'i sca ñat̄i.

47 Li' jlo ti' nu cuna'a bi', cha' cua nquije cha' ji'i Jesús, bi' cha' yaq̄a ma' nchcui' lo'o yu, masi nchcuqa tyucui ña'a ma' lijȳa ma' cha' ndyutsii ma'. Li' ndyat̄u st̄i' ma' nde su ndu' Jesús; slo lcaa ñat̄i nu ndu' ca bi' ndacha' ma' ji'i yu ni cha' laca ndyala' ma' ste' yu, lo'o li' hora ti ngua tso'o ma'.

48 Li' nchcui' Jesús lo'o ma' cusu' bi':

—Cha' jlya ti' nu'u cha' caca ji'i y cui' Ndyosi cua'ni Ni cña tonu bi', bi' cha' ngua tso'o nu'u, sñi' —nacui' Jesús ji'i nu cuna'a bi'—. Ná cube ti' nu'u, tyaa clyaa nu'u juani.

49 Tya nchcui' Jesús, lo'o li' ndyalaa sca ñatí nu ndu'u to' tyi Jairo, nu cusu' bi' nu laca loo ne' laa ji'língu' ca bi'. Ñatí bi' ndyaa nchcui' lo'o y cui' Jairo li':

—Cua ngujuii sñi' nu'ü, cusu' —nacui_ y u.— Nga'aa chcui' nu'ü lo'o nu cusu' jua cha' cña toni'i jinu'ü.

50 Pana cua ndyuna Jesús cha' nu nchcui' y u lo'o nu cusu' bi'.

—Ná cutsii nu'ü —nacui_ Jesús—, sca ti si jlyá ti' nu'ü cha' caca ji'lí y cui' Ndyosi, li' caca tso'o nu piti sñi' nu'ü —nacui_ Jesús ji'lí Jairo.

51 Lo'o ndyalaa ngu' to' tyi Jairo, li' ná nda Jesús chacuayá' tyaa tsa tlyu ti ngu' ne' ni'lí lo'o y u; cua laca ti ñatí tyaa nde ni'lí nacui_ y u.

—Lo'o Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan, lo'o sti xtya'a nu piti quicha re, tsa lo cua ti tya'a ngu' tyaa ngu' ni'lí re —nacui_ y u.

52 Nxi'ya tsa xi xa' la ngu' ndi'lí ngu' nde liya' xqui'ya cha' ngujuii nu cuna'a piti bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná xi'ya ma —nacui_. Si'i na ngujuii nu quicha re, na laja' ti re —nacui_ Jesús ji'lí ngu'.

53 Nxtyí lo'o ngu' ji'lí Jesús li', cha' jlo ti' ngu' cha' chañi cha' ngujuii nu piti bi'. **54** Li' ndyatí Jesús ni'lí, ngusñi ya' nu piti, jua'a cuii_ nchcui' lo'o li':

—Tyaca'a nu'ü, mbixu' —nacui_.

55 Li' xa' ndyalaa cui'i cresiya ji'lí nu cuna'a piti bi', hora ti ndaca'a li'; ngulo Jesús cña ji'lí ngu' cha' ta ngu' na cacu nu piti bi' li'. **56** Ndube tsa ti' ngu' cusu' ji'lí nu piti bi', pana ngulo Jesús cña ji'lí ngu' cha' ná chcui' ngu' lo'o xa' ñatí ñi'yä nu ngua cha' bi'.

9

*Ngulo Jesús cña ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi',
cha' tsaa ngu' chcui' ngu' lo'o ngu' xa' quichi*

¹ Nguxuti'i Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a bi', cha' ta yu chacuayá' ji'i ngu' cha' culo ngu' ji'i lcaa lo cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ñati, lo'o jua'a cua'ni ngu' jo'o ji'i lcaa lo quicha nu ntsu'u ji'i ñati. ² Ngulo yu cña ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' ta ngu' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' quichi su tsaa ngu', lo'o li' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o ngu' quicha. ³ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná sca na ná cui'ya mä tsaa mä tyucuii—nacui yu ji'i ngu'—, ni yaca xcä, ni cuiji, ni tyaja, ni cñi, ná cui'ya lo'o mä ji'i. Sca ti camxa nu ntsu'u ti mä cui'ya mä tsaa mä, ná cui'ya mä chaca. ⁴ Cua ña'a ca toni'i su tyalaa mä ni, ca bi'tyanu mä hasta ña'a cuayá' nu tyu'u mä quichi bi' tyaa mä li'. ⁵ Si ntsu'u quichi su ná ndiya ti' ngu' cha' nu nchcui' mä lo'o ngu', su ná ntí' ngu' cha' tyanu mä slo ngu', hora ti tsaa mä xa' se'i. Lo'o jua'a salú mä sñii yuu nu ntsu'u quiya' mä lo'o tyu'u mä quichi bi'; xqui'ya cha' bi', caca cuayá' ti' ngu' quichi cha' cuxi tsa cña nu ngua'ni ngu' lo'o mä li'.

⁶ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndya'aä ngu' lcaa quichi sube ti cajua. Li' nda ngu' cha' lo'o ngu' quichi bi' ñi'yaä ndu'ni lyaá Ni ji'i ngu'; jua'a ngua'ni ngu' jo'o ji'i ngu' quicha nu ndi'i lcaa quichi bi', ndyaca tso'o nu ngu' quicha bi' li'.

Ngujuui Juan nu ntyucuatya ji'i ñati

⁷ Tyempo bi' Herodes naa nu laca gobernador. Cua ngua cuayá' ti' yu lcaa cña nu ngua'ni Jesús, lo'o nu juani nclyacua tsa ti' yu: “¿Ti ñati laca nu

Jesús bi'?" Tyuu tya'a ngu' nchcui' ngu' cha' cua ndyu'ú jyo'o Juan chaca quiya!. ⁸ Lo'o jua'q ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' Jesús laca jyo'o Elías nu nguti'i chalyuu sa'ni la, cha' chaca quiya' ndyu'u tucua jyo'o bi'; jua'q ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' la cui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la laca Jesús, cha' cua ndyu'ú jyo'o cusu' bi' chaca quiya', nacui_q ngu!. ⁹ Pana ndi'yq nacui_q Herodes:

—Ycui' na' ngulu cña cha' teje cu' ngu' scua' que Juan. Lo'o nu Jesús bi' ni, nu quiña'q tsa cha' ndañi nu nchcui' ngu' ji'i, ¿tilaca laca yu lacua?

Lo'o li' lye tsa ngua ti' Herodes cha' ñia'q ji'i ycui' Jesús.

Nda Jesús na ndyacu ca'yu mil tya'a ñati

¹⁰ Nu lo'o nguxtyuu_q ngu' tya'a ndya'a Jesús ndyalaa ngu' slo yu, li' nchcui' ngu' lo'o yu lcaa ñia'q cña nu ngua'ni ngu' ca su ndyaa ngu' bi!. Li' ndyaa yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i bi' sca se'i su ná ntsu'u ñati_q ngua ti' yu, sca se'i cacua ti quichi_q Betsaida. ¹¹ Pana nu lo'o cua ngua jlo ti' xa' ñati_q macala su ndyaa Jesús, li' ndu'u lca'q ñati_q bi' ji'i yu. Lo'o ndyalaa ngu' slo yu, li' ndyanu ngu' cha' culu'u yu ji'i ngu' ñi'yq caca nde loo lo'o caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati_q. Lo'o jua'q liyq_q ngu' quicha cha' cua'ni yu cha' tyaca tso'o ngu', nti' ngu!.

¹² Nu lo'o cua ngusii, li' ndyu'u ti'i ñati_q nu ndyaca tsa'q ji'i Jesús ca slo yu cha' chcui' ngu' lo'o yu:

—Chcui' nu'u_q lo'o ngu' jua cha' tsaana ngu' na cacu ngu', su caja' ngu' talya ca quichi_q sube ti jua —nacui_q ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i—. Su ndi'i na re,

ná ntsu'u na cacu ngu' tsiya' ti —nacuīngu' bi' ji'ī Jesú̄s.

¹³ —Cu'ma ta mä na cacu ngu' quiña'a juanacu Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li'.

—Xti tsa na ntsu'u ji'lí ya re —nacui ngu'—. Ca'yu
tya'a ti xlyá teje' lo'o tucua tya'a ti cualya lo'o ji'lí
ya. Sca ti si tsaa ya tsaana ya scuaa cha' cacu lcaa
ngu' re —nacui ngu' ji'lí Jesús lí.

¹⁴ Ca'yu mil ty'a'a ngu' qui'yu ti ndii'i ngu' bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Chcui' m_a lo'o ngu' jua cha' tyaca'a_q ngu' lo
yuu cuentya qui'i ti, tu'ba tyii tya'a ngu' sca qui'i
—nacui yu ji'i ngu'.

15 Lo'o jua'q̃ ngua'ni nu tii tyucuaa tya'a ngu'lo'o
nu ngu' quiña'a bi', hora ti ndyaca'q̃ ngu'. **16** Li'
ndaya' Jesús ji'i nu ca'y u tya'a xlyá teje' lo'o ji'i
nu tucua tya'a cuala ya bi'. Nde cuq̃ nguxña'q̃ yu
cha' ndya xlyá'be ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya scuaa
bi'. Li' ngusa'be yu scuaa bi', cuati nda yu yu'be
bi' ji'i ngu' tya'a ndya'q̃ yu cha' tacha ngu' ji'i ngu'
quiña'q̃ bi'. **17** Lcaa ngu' ndyacu ngu' scuaa bi'
li', nguaala' ji'i lcaa ngu'. Ca tiya' la ngutsa'q̃ tii
tyucuaa tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá lo'o cuala ya
nu ndyanu, la cui' tya'a na nu ndyacu ngu' bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha'y cui' nu Cristo laca Jesús

¹⁸ Ngua sca tsə ndi'í Jesús y cui' ti nchcui' yu lo'o
y cui' Ndyosi. Li' lijya ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ca
slo yu. Nchcuane Jesús ji'i ngu' bi' li':

—¿Tilaca ta laca na' nacuiŋgu'? —nacui Jesús ji'liŋgu'bi'.

¹⁹ —Ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Juan nu
ntyucuatya ji'i ngu' tya tsubi' la laca nu'u —nacui

ngu' ji'i—, lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Elías laca nu'u, jua'a ntsu'u xi xa' la ngu' nu nchcui' cha' nu'u laca sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la; cua sa'ni tsa ngujuii ñati bi', pana juani ndyu'ú chaca quiya' nacuīngu' bi'.

20 —Cu'maq ni —nacuī Jesús ji'īngu' bi' li'—, ¿tilaca laca na' nti' cu'maq?

Li' nacuī Pedro ji'ī:

—Cristo nu nda ycui' Ndyosi ji'ī lijya nde chalyuu, bi' laca nu'u —nacuī Pedro ji'ī.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycui'

21 Lye tsa nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ná cacha' ngu' tsiya' ti ji'īxa' ñatīcha' Cristo laca ycui'.

22 —Na' nu cua nda Ni 'na lijyaq̄ cha' caca na' ñatī —nacuī Jesús—, nscua cha' lye tsa xcube' ngu' jna'. Lo'o la cui' ti xtyanu ti'l̄īngu' cusu' jna'; lo'o ngu' nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, xtyanu ti'l̄īngu' jna'. Nga'a cha' cujuuīngu' 'na; pana lo'o tyu'u scua sna tsq̄, li' tyu'ú na' chaca quiya' ca su ntsiya na' cha' nguatsil' na'.

23 Lo'o nteje tacui xi tyempo, li' nchcui' Jesús lo'o lcaa ngu':

—Si ntsu'u cu'maq nu chañi cha' nti' mā tsaa mā lo'o na' —nacuī yu—, nga'a cha' xtyanu mā lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee mā ji'ī, cha' tya'a mā lo'o na' lcaa tsq̄, masi cujuuī ñatīji'īmāxqui'ya na'.

24 Chcuna' chalyuu ji'īmā si xcui' nclyacua tsa ti' mā ñi'yq̄ caca ji'īycui' ca mā; pana si tyaja'a mā xñī mā cha' jna', masi cujuuī ñatīji'īmāxqui'ya na', quiye chalyuu ji'īmā ca slo ycui' Ndyosi li'.

25 Ná xtyucua tsiya' ti cha' culiya' nu ntsu'u ji'īmā,

masi tlyu tsa chalyuu caja ji'í ma, si xqui'ya cha' bi' chcuna' ma cuentya ji'í ycui' Ndyosi. ²⁶ Ca tyuju'u ti' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñatí lo'o ña'á na' ji'í ma, si cua ngua tyuju'u ti' ma ña'á ma jna', masi ntyuju'u ti' ma ji'í cha' tso'o nu nchcui' ti na'; nu lo'o caa na' chaca quiya' nde loo la cha' caca na' loo ji'í ñati, li' ca tyuju'u ti' na' lo'o ña'á na' ji'í ma. Ndubi tsa ña'á loo na' caca xqui'ya xee ji'í ycui' Ndyosi Sti na' li'; stu'ba ti caa na' lo'o lcaa xca ji'í ycui' Ni, xcä nu lubii tsiya' ti. ²⁷ Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma, cha' ntsu'u ngu' nu ndu lo'o na chalyuu re juani, nu tya lyiji cajaa ngu' lo'o ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nguxana cha' laca ycui' Ndyosi loo nde chalyuu.

*Cua ngutsa'á ña'á tyucui ña'á loo Jesús ndu slo
ngu'*

²⁸ Nu lo'o cua ndu'u scua snu' tsä tya lo'o nchcui' Jesús cha' bi', li' ndyacuí yu sca ca'ya cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi; ndyaa lo'o yu ji'í Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan. ²⁹ Nu lo'o ndu Jesús nchcui' lo'o ycui' Ndyosi Sti yu, li' hora ti ngutsa'á ña'á tyucui ña'á loo Jesús; ñi'yä ña'á sca xee nu ngatí tsa, jua'á ngatí tsa ña'á ste' yu. ³⁰ Li' ndu'u tucua tucua tya'a ngu' qui'yu ca slo Jesús, ndu ti ngu' bi' nchcui' ngu' lo'o Jesús; jyo'o cusu' Moisés lo'o jyo'o cusu' Elías nu nguti'í chalyuu sa'ni ngua ngu' bi'. ³¹ Lo'o jua'á tyucui ña'á su ndu ngu' ntyiji'i sca xee nu lye tsa ña'á. Nchcui' ngu' lo'o Jesús ji'í lcaa ña'á cña nu cua nda ycui' Ndyosi Sti yu cha' cua'ni yu nde loo la xi, nu lo'o cajaa yu nde quichí Jerusalén. ³² Masi ndyu'u tsa xcalá Pedro lo'o xa' tya'a ndi'í yu ca jua, pana tya tii ngu'; bi' cha' na'á ngu' bi' lcaa cha'

tso'o ji'i Jesús, lo'o ji'i tyucuaa ngu' jyo'o nu nga'a slo yu. ³³ Nu lo'o cua tya ti tyucuaa ngu' bi', li' nacui Pedro ji'i Jesús:

—Xu'na —nacui—, tso'o tsa cha' ndi'i ya nde. Cuiñá ya sna tya'a chcua'ya: tsaca laca su tyi'i y cui' nu'u, chaca su tyi'i La Moisés, lo'o chaca su tyi'i La Elías —nacui.

Pana nu Pedro bi' ni, ná ngua cuayá' ti' yu ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' y cui' ca yu. ³⁴ Tya nchcui' yu, lo'o li' ñaa sca coo nu ngüixi hichu' ngu'. Lye tsa ndyutsii' ngu' su ntsu'u ngu' ne' coo bi', cha' lye tsa ña'a coo bi'. ³⁵ Li' nguañi xtyi'i sca ñati, pana hora ti ngua cuayá' ti' ngu' cha' nchcui' y cui' Ndyosi laja coo bi'.

—La cui' yu re laca Sñi' na'; tyaca'a tsa yu 'na —nacui Ni—. Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu chcui' yu re lo'o ma —nacui Ni.

³⁶ Lo'o cua ndyuna ngu' ña'a cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi ji'i Jesús, li' na'a ngu' cha' sca ti Jesús ndu' bi'. Cuaana tya ndyaa ti'i ngu'; ni sca cha' nga'aa nchcui' ngu' lo'o xa' ñati, ñi'ya ngua cha' nu na'a ngu' sii' ca'ya bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca yu cuañi' nu ngusñi cui'i cuxi ji'i

³⁷ Ca chaca tsä nu lo'o ngua'ya ngu' sii' ca'ya bi', tyu'u tsa tya'a ngu' ndyaa ngu' ndyacua tya'a ngu' lo'o Jesús. ³⁸ Ndi'i sca nu qui'yu laja ñati quiña'a bi' nu cuii nchcui' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui yu ji'i—, cua'ni cha' tso'o ña'a nu'u xi ji'i sñi' na', cha' sca ti bi' laca sñi' na' nu ntsu'u 'na. ³⁹ Ntsu'u tsä nxalú cui'i ji'i yu, ndu'ni bi' cha' cuii nxi'ya yu li'; nxasu nu cui'i bi' ji'i yu

ñā'ä cuayá' ndyu'u ngo' tu'ba yu. Cuxi tsa ndu'ni cui'í bi' lo'o yu, cha' ná ntaja'ä bi' culaá ji'í yu. ⁴⁰ Bi' cha' lye tsa ndijña na' ji'í nu ngu' nu ndyaca tsa'ä jinu'ü cha' culo ngu' ji'í cui'í cuxi nu ngusñi ji'í sñi' na', pana ná ngua ji'í ngu' culo ngu' ji'í tsiya' ti.

⁴¹ Li' nguxacui Jesús cha' ji'í ngu':

—Ná jlya ti' mä 'na tsiya' ti, cu'mä ñatí chalyuu —nacui Jesús—, cha' cuxi tsa cresiya ji'í mä. Nga'aa tso'o tyanu na' slo mä, nga'aa talo tyiquee na' ji'í mä tsiya' ti —nacui Jesús ji'í ngu'—. Caq lo'o ji'í sñi' slo na' —nacui Jesús ji'í sti nu quicha bi' li'.

⁴² Pana nu lo'o ñaa nu quicha bi' cacua la, li' nguxlyú cui'í cuxi bi' ji'í yu quicha bi' nde lo yuu, lo'o li' lye tsa nguxalú cui'í ji'í yu. Li' ngulo Jesús cña ji'í cui'í cuxi nu ntsu'u ji'í yu cha' tyu'u bi' tyaa, cua ndyaca tso'o yu quicha bi' li'. Cuati nacui ji'í sti yu cha' caq qui'ya ji'í sñi', lo'o li' ndya Jesús ji'í yu nu ngua quicha bi' ji'í sti yu chaca quiya!. ⁴³ Lcaa ngu' ndube tsa ti' ngu' lo'o ña'ä ngu' cha' tlyu nu ndyu'ni y cui' Ndyosi.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ntsu'u cha' cajaa y cui'

Lcaa ngu' ndiya tsa ti' ngu' ña'ä ngu' cña nu ndyu'ni Jesús. Pana laja lo'o ndube ti' ngu', li' nacui Jesús ji'í nu ngu' nu ndya'ä lo'o yu:

⁴⁴ —Cua'a jyaca mä ji'í cha' re, culacua xi ti' mä ji'í: Ntsu'u sca ñatí nu cujui' cresiya 'na ji'í ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na', masi na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñatí —nacui Jesús.

⁴⁵ Pana ná nda nu ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'í yu bi' cuentya, ná ngujui ñi'yä caca ca cuayá' ti' ngu' cha'

bi'; jua'ā ntsii tsa ngu' cha' xcuane ngu' ji'i y cui'
Jesús ñi'yä tyu'u cha' nu nchcui' yu lo'o ngu'.

Nchcui' ngu' cha' ndulo la cha' ji'i y cui' ca ngu'

⁴⁶ Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'ā bi' ni, lye tsa nchcui' tube ngu' ñi'yä nu tya'a ngu' laca nu ndulo la cha' ji'i. ⁴⁷ Pana Jesús ni, hora ti ngua cuayá' ti' lcaa ña'ā cha' nu ntsu'u tyiquee ngu'. Li' ngusñi yu ya' sca nu piti, ngusta yu ji'i nu piti cacua ti slo y cui' yu. ⁴⁸ Li' nchcui' yu lo'o ngu' ndi'yä:

—Lo'o xtyucua mā ji'i cua ña'a ca ñatí cuentya jna', masi ñatí ñi'yä laca nu piti re, la cui' jua'ā na nxtyucua mā jna' laca —nacui Jesús—. Jua'ā ngu' nu tucuá cña jna', lo'o cña ji'i y cui' Ndyosi tucuá ngu' bi' li', cha' y cui' Ni laca nu nda jna' liyäa ca slo cu'mä. La cui' nu piti la ji'i tya'a mā, nu ná ndulo cha' ji'i bi' nti' mā, bi' laca nu ndulo la cha' ji'i cuentya jna', nti' na'.

Sca ñatí nu ná nxuu ty'a'a lo'o na ni, bi' laca nu taca ji'i xtyucua ji'na

⁴⁹ Li' nacui Juan ji'i Jesús:

—MSTRU —nacui—, cua na'ā ya cha' ndu chaca ñatí nu nclyo ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ñatí chacusayá' jinu'u, nacui yu. Bi' cha' ngua'a ya ji'i yu bi', cha' nga'aa cua'ni yu jua'ā, cha' ná lo'o yu bi' ndya'ā yu ndyaca tsa'ā yu lo'o ya.

⁵⁰ Pana ndi'yä nacui Jesús ji'i li':

—Ná cua'a mā ji'i, cha' sca ñatí nu ná nxuu ty'a'a lo'o na, ná tyiquee' taca ji'i bi' xtyucua ji'na.

Ngua'a Jesús ji'i Jacobo lo'o ji'i Juan

⁵¹ Nu lo'o cua tyalaa ti tyempo cha' tyaa Jesús nde cuā, li' ngüiñi ti' yu cha' tyaa yu nde Jerusalén.

52 Nda yu ji'í nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í yu cha' tsaa ngu' tyucuiii nde loo la, cha' chcui' ngu' lo'o ngu' quichií sube ti su tyeje tacui yu lo'o ngu'. Li' ndyaa ngu' bi' sca quichií sube ti, sca quichií tyi ngu' Samaria; ngulana ngu' su tyi'í ngu' li'. **53** Pana ná ntaja'aq ngu' quichií sube bi' ta ngu' chacuayá' cha' tyanu ngu' bi' quichií, cha' jlo ti' ngu' quichií bi', cha' nde quichií Jerusalén tsaa ngu'. **54** Nu lo'o ndyuna tya'a ndya'a Jesú斯 cha' bi', Jacobo lo'o Juan naa nu ngu' bi', li' nacuií ngu' bi' ji'í Jesú斯:

—Cusu' —nacuií ngu' bi'—, ¿ha ná nti' nu'u cha' jña ya quii' nde cuq cha' tyalú nde lo yuu su ndi'í ngu' jua? Cua'ni tye bi' tsiya' ti ji'í ngu' jua, tyaquií ngu'. Jua'aq ngua'ni jyo'o cusu' Elías sa'ni —nacuií ngu' ji'í Jesú斯.

55 Li' ña'aq tsa Jesú斯 ji'í ngu' bi', nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Ná nda maq cuentya tsiya' ti ñi'yq ndyu'u cha' nu nchcui' maq —nacuií Jesú斯—, si'i Xtyi'í ycui' Ndyosi laca nu ngulu'u ji'í maq cha' chcui' maq cha' cuxi jua'a; nu xña'a laca nu ngulu'u ji'í maq cha' chcui' maq jua'a. **56** Si'i cha' cua'ni tye na' chalyuu ji'í ñati nda ycui' Ndyosi Sti na' 'na lijyqaq cha' caca na' ñati; cha' cua'ni lyaá Ni ji'í ñati chalyuu, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni na' —nacuií Jesú斯.

Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' xa' quichií sube ti.

Ñati nu chañi cha' nti' tya'a lo'o Jesú斯

57 To' tyucuiii su ndyaa ngu' na'a ngu' ji'í sca nu qui'yu.

—Cusu' —nacuií yu—, lo'o na' nti' na' tsa'aq lo'o nu'u, macala su tsaa nu'u tsa'a na' lo'o nu'u.

58 Li' nguxacuií Jesú斯 cha' ji'í nu qui'yu bi':

—Nu naa cuatya' ni, ne' xtyú ni' ndyu'ú ni'; lo'o nu quiñi sube ni, ne' xlyatí ndyu'ú ni'; lo'o na' ni, cua lijyä na' chalyuu cha' caca na' ñati, pana ná ntsu'u su xtyii na' caja' na', ná ntsu'u su chca'q cña' na'.

⁵⁹ Lo'o li' nacui Jesús ji'i chaca nu qui'yu:

—Caq ty'a'q nu'ü lo'o na' —nacui.

—Cusu' —nacui yu ji'i Jesús li'—, ta nu'ü xi tyempo jna' cha' tyanu na' lo'o sti na' ña'q cuayá' nu cajaa sti na', cha' ña'q na' ji'i tyatsi'.

⁶⁰ Li' nacui Jesús ji'i yu:

—Tya ntsu'u xi xa' la tya'a ñati mä nu taca xatsi' ji'i nu cua ngujui; pana nu'ü ni, ntsu'u cha' tsaa nu'ü lo'o na' cha' chcui' nu'ü cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati.

⁶¹ Li' nacui chaca nu qui'yu ji'i Jesús:

—Cusu', lo'o na' ntä' tsa'q lo'o nu'ü —nacui yu—, pana ta xi tyempo 'na cha' tsa'a na' salya' na' lo'o ngu' toni'i 'na.

⁶² Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu qui'yu bi':

—Sca ñati nu nguxana sca cña ni, ná caca tyu'u scua cña bi' ji'i yu si tya'achu' yu ji'i; ñi'ya nti' ñati nu nclya'a yuu, ná ca cula'a tso'o yu yuu si ña'q yu nde chu' yu; la cui' jua'q lo'o caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i cu'mä ñati chalyuu ni, ná ta Ni cña cua'ni mä cuentya ji'i ycui' si nti' mä tya'achu' mä ji'i Ni.

10

Nda Jesús ji'i snayala tyii tya'a ngu' ndyaa

¹ Nu lo'o cua nteje tacui cha' bi', li' ngusubi Jesús chaca snayala tyii tya'a ngu' cha' tsaa ngu' nde loo ji'i yu; cuentya tucua tya'a ti ngu' tsaa ngu'lcaa se'i

lo'o lcaa quich^hi su nga'a cha' tsaa yu nti' yu. ² Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi':

—Chañi cha' ntsu'u tsa cña re, cha' chcui' na lo'o ñati cha' xñi ngu' cha' nu nchcui' na' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Lo'o jua'a, xti ti ngu' nu caca cua'ni cña re; bi' cha' chcui' m^a lo'o Sti na', ycui' nu Xu'na cña re, cha' ty^a ta Ni xi xa' la ty^a'a ñati nu taca ji'i cua'ni cña re. ³ Yaa clya m^a lacua. Su ta na' ji'i m^a tsaa m^a, ca bi' tyi'lⁱ m^a laja ñati cuxi ñi'ya si ndi'i xly^a cuañi' laja bo'o tyaala; pana tyi'lⁱ ycui' Ni lo'o m^a cha' ná sca caca ji'i m^a li'. ⁴ Ná cui'ya m^a cuiji su tyu'u cñi, ni xa' cuiji, ni caña ná chca'a quiya' m^a. Lo'o jua'a ná tyu m^a tyiquee' tyucuiⁱ lo'o ta m^a cha' lo'o ñati. ⁵ Nu lo'o tyalaa m^a toni'lⁱ ji'i sca ñati, li' ndi'ya chcui' m^a lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i ñati nu ndi'lⁱ ni'lⁱ bi': “Tⁱ ti tyi'lⁱ tyiquee ngu' nu ca tyi re”, ñacui m^a ji'lⁱ ycui' Ndyosi li'. ⁶ Lo'o si chañi cha' nti' ngu' nu ndi'lⁱ ni'lⁱ bi' cuna la ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi, li' cua'ni Ni cha' tⁱ ti tyi'lⁱ tyiquee ngu' bi'; pana si ná nti' ngu' cuna ngu' cha' bi', nga'aa culacu^q Ni ji'i ngu' bi' jua'a. ⁷ Tyanu m^a toni'lⁱ ji'i ngu' tso'o bi', cacu m^a co'o m^a cua ña'a ca na nu cacu ngu' bi'; sca ñati nu ndyu'ní cña ni, ntsu'u chacuayá' ji'i cha' cacu yu tyaja. Pana ná ty^a'a m^a lcua ti toni'lⁱ ji'i ngu'. ⁸ Lo'o tyalaa m^a sca quich^hi su tso'o tsa chcui' ñati lo'o m^a, cacu m^a lcaa na nu ta ngu' ji'i m^a, ⁹ cua'ni m^a jo'o ji'i ngu' quicha nu ndi'i bi'. Lo'o li' ñacui m^a ji'i ngu' bi': “Cua ngulala cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i cu'm^a”. ¹⁰ Pana lo'o tyalaa m^a sca quich^hi su ná nti' ngu' cha' chcui' m^a cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu', hora ti tyu'u m^a nde to' calle ti. Li' ñacui m^a ji'i ngu': ¹¹ “Scui ya quiya' ya cha' tyalú snii yuu ji'i quich^hi

tyi mä nu ngusñi ca'a quiya' ya; jua'a ca cuayá' ti' mä li' cha' xqui'ya cha' cuxi tyiquee mä, bi' cha' tyu'u ya quichí tyi mä tyaa ya. Pana masi cuxi mä, ntsu'u cha' ca cuayá' ti' mä cha' cua ngulala cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i mä", ñacui mä ji'i ngu' quichí bi'. ¹² Nchcui' na' cha' bi' lo'o mä juani, cha' nu lo'o tye chalyuu, li' tlyu la cha' ti'i caca ji'i ngu' quichí bi'; xti la cha' chcube' ngu' jyo'o quichí Sodoma nu cuxi tsa ngua'ni cua sa'ni la.

Quichí su ná ntucuá ñatí cña ji'iycui' Ndyosi

¹³ '¡Tya'na tsa cu'mä ngu' quichí Corazín! Lo'o jua'a, ¡tya'na tsa cu'mä ngu' quichí Betsaida! Cua quiña'a tsa cha' tlyu nu cua na'a cu'mä, lo'o ná nguju'u ti' mä tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni mä. Cua sa'ni la xña'a tsa ngua ngu' quichí Tiro, lo'o ngu' quichí Sidón; ngu' xa' tsu' ngua ngu' bi'. Pana ná ngujui ñi'yä caca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu', cha' bilya ña'a ngu' bi' ni sca cha' tlyu ñi'yä nu cua na'a cu'mä ngu' Israel; bi' cha' ná ngua xñi'i ti' ngu', ná ndyacu' ngu' late' ngata, ni ná ngusu'ba ngu' jii hique ngu' ñi'yä nu ndu'ni ngu' su nscua jyo'o. ¹⁴ Liñi cacha' na' ji'i mä cha' caca tso'o la ji'i ngu' jyo'o quichí Tiro, lo'o ji'i ngu' jyo'o quichí Sidón, nu lo'o tyalaa tsä tlyu lo'o cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i ñatí chalyuu; lye la xcube' Ni ji'i cu'mä li', cha' ná nduna mä tsiya' ti. ¹⁵ Lo'o cu'mä ngu' quichí Capernaum ni, nti' mä cha' tso'o tsa caca ji'i quichí tyi mä. ¿Ha ná lo'o xcube' Ni ji'i mä nti' mä? Pana culo'o Ni ji'i mä cha' tyaa mä ca bilyaa.

Tya nchcui' la Jesús lo'o nu snayala tyii tya'a ngu' bi' li':

16 —Ñatí nu cua'ä jyaca ji'í cha' nu ta cu'mä lo'o, ñi'yä si ndaca'ä jyaca ngu' bi' ji'í cha' nu ta na' lo'o ngu' laca; lo'o ñatí nu xlyú cha' hichü' cu'mä, ñi'yä si nxlyú ngu' bi' cha' hichü' na' laca. Lo'o jua'ä ñatí nu xlyú cha' hichü' na' ni, na nxlyú ngu' cha' bi' hichü' y cui' Ndyosi nu nda jna' lijyaä; jua'ä laca cha' —nacui Jesús ji'í ngu'.

Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'.

*Cua nguxtyuu ngu' nu ngua'ä loo Jesús cña ji'í ñaa
ngu'*

17 Ca tiya' la nguxtyuu nu snayala tyii tya'a ngu' ñaa ngu' slo Jesús. Chaa tsa ti' ngu'.

—Cusu' —nacui ngu' ji'í Jesús—, lo'o nu cui'í cuxi ndaquiya' ji'í cña nu ngulo ya ji'í chacuayá' jinu'ü —nacui ngu'.

18 Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Jua'ä tu'ni. Lo'o na' na'ä na' ji'í Satanás lo'o ndyú yu lo yuu; ñi'yä ndyalú tyi'yu nde lo yuu, jua'ä ndyú yu. Ngulo'o y cui' Ndyosi ji'í nu xña'ä bi' ca su tlyu su ntucua Ni nde cua, ndyú yu lo yuu li'; bi' cha' ndaquiya' cui'í cuxi bi' ji'í cha' nu nchcui' ma juani. **19** Lo'o jua'ä cua nda na' chacuayá' ji'í cu'mä cha' sta quiya' ma hichü' cuaña, lo'o hichü' chuni'í; chacuayá' jna' cua'a ma chacuaya' ji'í nu xña'ä tsiya' ti. Lo'o jua'ä ná ca cuxi ji'í ma tsiya' ti, ni sca cha' cuxi ná tyacua ji'í ma li'. **20** Pana ná ntsu'u cha' ca chaa ti' ma cha' ndaquiya' cui'í cuxi bi' ji'í cña nu ngulo ma ji'í, tso'o la ca chaa ti' ma cha' cua nscua xtañi ma ca su ntucua y cui' Ndyosi nde cua.

Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Jesús

21 Sca hora bi' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Jesús xqui'ya cha' ndi'i Xtyi'lí ycui' Ndyosi lo'o yu. Bi' cha' nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu li':

—Sti na', cua'ni chi na'loo ycui' nu'ū juani. Nu'ū laca ycui' Ni nu laca loo nde cuā, jua'a laca nu'ū loo nde lo yuu. Cua ngutu'u yacu' ti cha' bi' cuentya ji'i ñatí nu ngua tya sa'ní la, cha' ná ca cuayá' ti' ngu' cha' bi' tsiya' ti, masi nchca tsa ji'i ngu'; pana tsa xlyá'be hí cha' cua ngulu'u tso'o nu'ū cha' bi' ji'i ñatí jua'a ti juani, masi ná jlo tso'o ti' ñatí bi'. Ndyu'ni tlyu na'jinu'ū cha' jua'a ngua ti'ycui' nu'ū cha' caca —nacui Jesús ji'i ycui' Ndyosi.

22 Li' nchcui' yu lo'o ngu' nu ndyaa cuentya ji'i yu bi':

—Cua nda Sti na' lcaa na jna'. Ná tucui jlo ti' cha' laca na' Sñi' ycui' Ni; sca ti ycui' Sti na', bi' nu jlo ti'. Ná tucui jlo ti' tilaca laca ycui' Sti na'; sca ti na', jlo ti' na' tilaca laca Ni. Lo'o jua'a ca jlo ti' xi xa' la ñatí nu nti' na' cha' culu'u na' ji'i ngu' tilaca laca ycui' Sti na', ca cuayá' ti' ngu' bi' li'.

23 Li' nguxtyacui Jesús ca su ndú nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndú ycui' ti ngu' nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñatí nu ña'a cua ña'a ca cha' tlyu nu cua na'a cu'mä juani. **24** Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mä re, cha' quiña'a tsa ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ní la, lo'o jua'a quiña'a rey nu ngua loo sa'ní la, cua ntajatya tsa ngu' bi' ji'i cha' tlyu nu cua na'a mä juani, cha' ña'a ngu' ji'i nquicha'; cua ntajatya tsa ngu' bi' ji'i cha' nu nduna mä juani, cha' ngua ti' ngu' cuna ngu' nquicha'. Pana ngujuii ngu' li', lo'o bilya ña'a ngu'

cha' bi', bilya cuna ngu' cha' bi' tsiya' ti —nacui Jesús ji'í ngu' nu ndyaca tsa'q̄a ji'í.

Sca cha' tso'o nu ngua'ni sca ngu' samaritano

25 Li' ndat̄u sca mstru cha' jo'ó cha' chcui' cuayá' yu lo'o Jesús. Lo'o li' nchcuane yu ji'í Jesús:

—Mstru —nacui—, ¿ñi'ȳa cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'q̄a cha' tye tsiya' ti jna'?

26 Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o yu:

—¿Ni cña ngulo ycui' Ndyosi ji'na nu nscua lo quityi nu ngua sa'ni? ¿Ñi'ȳa ndyu'u ta cha' bi' nti' nu'ú?

27 Li' nchcui' mstru cha' jo'ó bi':

—Ndi'ȳa nchcui' cha' cusu' bi' —nacui mstru bi'—, cha' tso'o tsa tyu'u tyiquee na ña'q̄a na ji'í ycui' Ndyosi, jua'q̄a tyucui tyiquee na taquiya' na ji'í ycui' Ni, jua'q̄a cua'ni tlyu na ji'í Ni lo'o lcaa cha' nu ca'ya hique na, jua'q̄a tyucui juersa ji'na cua'ni tlyu na ji'í ycui' Ni. Lo'o jua'q̄a nga'q̄a cha' cua'ni tya'na ti' na ji'í tya'a ñati na, ñi'ȳa nu nti' na cha' cua'ni tya'na ti' xa' ñati ji'na.

28 Li' nacui Jesús ji'í yu bi':

—Tso'o tsa cha' nu nguxacui' nu'ú 'na. Si jua'q̄a cua'ni nu'ú, caja chalyuu bi' jinu'ú li'.

29 Pana nu mstru cha' jo'ó bi' ni, cua nti' yu cha' tyu'u liñi la cha' nu cua nchcui' yu, bi' cha' nacui yu ji'í Jesús:

—¿Tilaca laca tya'a ñati na' lacua?

30 Li' nchcui' Jesús cuii' re cha' xacui' cha' ji'í mstru bi':

—Ngutu'u sca ngu' tya'a quichi tyi na nde Jerusalén, ndya'q̄a yu lijȳa yu tyucuii' ndyaa nde calacui, nde quichi Jericó. Lo'o li' ndu'u tucua xi

tucua sna tya'a ngu' cuaana, nguxlyáá ngu'lcaa na nu lo'o ji'i yu; ngulo ngu' ste' yu, li' ti'í tsa ngujui'i ngu' xña'a bi' ji'i yu ña'a cuayá' nu cua cajaa ti yu. Li' nguxtyanu ngu' ji'i yu ña'a ntsiya ti yu. ³¹ La cui' ti tyucuii bi' nteje tacui sca sti jo'ó tya'a quichi tyi na. Pana lo'o na'a sti jo'ó bi' ji'i nu quicha bi', li' yala ti nteje tacui chaca tsu' tyucuii, ndyaa li'. ³² Lo'o li' ñaa sca xirta, sca ngu' Levi, la cui' tyucuii bi!. Ndyaa na'a xi ji'i yu quicha bi'; pana lo'o na'a ji'i, tsa ndyubi ti nteje tacui xirta ndyaa li'. ³³ Lo'o la cui' tyucuii bi' ndya'a sca nu qui'yu ngu' Samaria, sca ngu' xa' chalyuu. Lo'o na'a ji'i yu quicha bi', hora ti ngua tya'na ti' ji'i yu. ³⁴ Lo'o li' ndyaa ca su ntsiya yu quicha bi', ngua'ni jo'o ji'i lcaa su quicha ji'i yu bi' lo'o setye, cuati lo'o vino ngua'ni jo'o ji'i yu su quicha bi'. Li' ngüixii late' chü' yu su quicha bi', ngusta ji'i yu quicha bi' hichü' huru ji'i ycui', ndyaa lo'o ji'i yu ca to' tysi sca ñati; ca bi' ña'asii ngu' ji'i nu quicha bi' ngua ti'. ³⁵ Ca chaca tsä lo'o cua tsaa ti nu ngu' samaritano bi', li' ngulo tucua tya'a cñi plata cha'ta ji'i ngu' nu ca ji'i ni'i su ntsiya nu quicha bi'. Ndil'ya nacui ji'i ngu' ca tysi: "Ña'asii ma ji'i yu quicha re. Lo'o si tya culiji la mä cñi lo'o yu, lo'o xtyuu na' cäa na' slo cu'mä chaca quiya', li' tya na' cñi ji'i ma", nacui nu samaritano bi'.

Lo'o cua ndye nda Jesús cuii re lo'o ngu', li' nchcuane yu ji'i mstru bi':

³⁶ —Tso'o lacua. Nu sna tya'a ñati nu nteje tacui tyucuii su ntsiya nu quicha bi' ni, ¿tilaca nu nguna'asii tso'o la ji'i yu nu ngua quicha bi'? ¿Tilaca laca nu chañi cha' laca tya'a ñati lo'o nu quicha bi'?

37 —Nu ngua'ni tya'na ti' ji'i yu quicha bi'
—nacui mstru cha' jo'ó bi' ji'i Jesús.

Li' nacui Jesús ji'i mstru bi':

—Yaa nu'u lacua, lo'o la cui' jua'a cua'ni nu'u
lo'o tya'a ñatí nu'u.

Nga'a Jesús ca su ndi'i Marta lo'o María

38 Ngusñi Jesús tyucuii, ndyaa yu lo'o ngu' tya'a
ndya'a yu. Lo'o li' ndyalaa ngu' sca quichi piti ti su
ndi'i sca nu cuna'a nu naa Marta. Tso'o tsa ntsu'u
tyiquee Marta cha' ndyalaa Jesús slo, cha' nti' tsa
ma'cuna ma'lcaa ña'a cha' nu nda yu. **39** Lo'o jua'a
ntsu'u sca tya'a ngula Marta nu naa María. Hora ti
ndyaca'a nu María bi' cacua ti slo Jesús cha' cuna
cha' nu chcui' yu; **40** pana nu Marta bi' ni, quiña'a
tsa cña ntsu'u cha' cua'ni ma'. Li' nchcui' ma' lo'o
Jesús:

—Cusu' —nacui Marta ji'i—, ¿ha ná ndube ti'
nu'u cha' quiña'a tsa cña nguxtyanu María tya'a
na' cha' cua'ni na' ycui' ti na'? Bi' cha' tso'o la si
chcui' nu'u lo'o cho' lacua, cha' caa cho' xtyucua
xi cho' 'na.

41 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Marta:

—Marta, Marta, ntsu'u tsa cña jinu'u —nacui
Jesús—. Quiña'a tsa nclyacua ti' nu'u xqui'ya lcaa
cña sube nu ntsu'u jinu'u. **42** Pana tya liji sca cha'
nu tso'o cua'ni nu'u, sca cha' nu ndulo la; bi' laca
cha' nu cua nti' María cua'ni juani. Cua ndyu'ni
cho' sca cña nu tso'o la, lo'o ná ntsu'u cha' xlyaa
xa' ñatí cña bi' ji'i cho'.

11

Ñi'ya nu chcui' na lo'o ycui' Ndyosi

¹ Ngua sca tsaq nga'a Jesús ndyu'ni tlyu ji'i y cui' Ndyosi. Lo'o ndye nchcui' yu lo'o Ni, li' nacuiq sca ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Cusu' —nacui—, culu'u nu'u ji'i ya ñi'ya caca chcui' ya lo'o y cui' Ndyosi, tsa ña'a nu ngulu'u jyo'o Juan ji'i ngu' nu nguta'a lo'o.

² Li' nacui Jesús ji'i:

—Nu lo'o chcui' ma lo'o y cui' Ndyosi, ndi'ya chcui' ma:

Ndyosi Sti ya nu ntucua nde cua, tacati tsa cha' jinu'u.

Caa nu'u nde chalyuu cha' caca nu'u loo ji'i ya.

Cua nti' ya cha' caca lcaa cha' nu nti' nu'u cha' caca nde chalyuu, ñi'ya nu ndyaca cha' nu nti' nu'u nde cua.

³ Ta nu'u na cacu ya tsaq juani.

⁴ Cui'ya nu'u cha' clyu ti' ji'i ya ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ya, cha' jua'a cua ngüi'ya ya cha' clyu ti' ji'i ñatq nu ngua'ni cha' cuxi lo'o ya.

Ná ta nu'u chacuayá' cha' cojolaqui cha' cuxi ji'i ya, pana cua'ni lyaá nu'u ji'i ya ya' nu xña'a.

Jua'a ngulu'u Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi!. ⁵ Li' xa' nchcui' yu lo'o ngu' bi!:

—Nde chcui' na' sca cha': Sca yu tya'a cu'ma ntsu'u sca tya'a tso'o yu. Lo'o li' sca talya ntsu'u cla'be talya, ndyaa yu toni'i ji'i tya'a tso'o yu cha' nacuiq yu ji'i: "Tyocue, ta xi sna tya'a tyaja jñi' ti na' xi. ⁶ Cua ndyalaa ca ti sca yu tya'a tso'o na' toni'i 'na, lo'o ná ntsu'u tsiya' ti na nu ta na' cha' cacu yu." ⁷ Lo'o li' nu yu ca tyi nu ntsu'u nde ni'i ji'i nguxacuiq cha' ji'i yu: "Ná ntq cha' chcui' cua ña'a tilo'u. Cua ndyacu' toni'i 'na. Lo'o nu sube 'na, cua ntsiya ngu' lo qui'ñá laja' ngu' lo'u. Ná caca tyatu

na' cha' ta na' hi", nacui₂ tya'a tso'o yu ji'i₂ yu bi'.
 8 Ndi'y₂ nacui₂ na' —nacui₂ Jesús ji'i₂ ngu'—, masi ná ntaja'a tya'a tso'o yu tyatu₂ cha' ta tyaja bi' ji'i₂ yu bi', masi tso'o ti lo'o yu, pana tiya' la ngua ti' tya'a tso'o yu ta cha' bi' ji'i₂ yu, xqui'ya cha' nga'aa nti' cha' xa' tsaa yu xtyu'u yu ji'i₂ chaca quiya'; bi' cha' ndyatu₂ tya'a tso'o yu li', nda lcaa na nu nti' yu bi'.
 9 Ndi'y₂ nchcui' na' lo'o m₂a lacua: Lo'o jñña m₂a sca cha' ji'i₂ ycui' Ndyosi, ta Ni cha' bi' ji'i₂ m₂a li'; lo'o culana m₂a ji'i₂ ycui' Ni, quijeloo Ni ji'i₂ m₂a li'; lo'o tyucui tyiquee m₂a chcui' m₂a lo'o ycui' Ni, taquiya' Ni ji'i₂ cha' nu chcui' m₂a lo'o Ni li'. 10 Lcaa ñat₂i nu jñña sca cha' ji'i₂ ycui' Ndyosi ni, caja cha' bi' ji'i₂ ngu' li'; jua'a lcaa ñat₂i nu culana ji'i₂ ycui' Ni, quijeloo Ni ji'i₂ ngu' li'; la cui' jua'a, lcaa ñat₂i nu tyucui tyiquee chcui' lo'o Ni, taquiya' Ni ji'i₂ cha' nu chcui' ngu' lo'o Ni li'.

11 'Nu cu'm₂a ñat₂i chalyuu nu ntsu'u nu sube ji'i₂ m₂a, ná nda m₂a sca na cuxi cacu sñi' m₂a lo'o jñña ngu' na cacu ngu'. Ni'y₂ nti' si jñña ngu' xlyá cacu ngu', ná ta m₂a sca quee cacu ngu' li'; si jñña ngu' cualya cacu ngu', ná ta m₂a cuañia ji'i₂ ngu' li'; 12 si jñña ngu' sca xcube, ná ta m₂a sca chuni'i cacu ngu' li'. 13 Bi' cha' lacua, si jlo ti' m₂a cha' ta m₂a na tso'o cacu sñi' m₂a, masi xñña'a tyiquee ma, la cui' jua'a jlo ti' ycui' Ndyosi Sti m₂a nu ntucua nde cu₂; lye la cua'ni tya'na ti' Ni ji'i₂ m₂a, cha' tya ta Ni Xtyi'i ycui' Ni tyanu ne' cresiya ji'i₂ m₂a si jñña m₂a cha' bi' ji'i₂ Ni.

Ngusta ngu' qui'ya ji'i₂ Jesús

14 Ntsu'u sca nu qui'yu nu ngua cu'u cha' cua ngusñi sca cui'i₂ cuxi ji'i₂ yu, pana ngulo Jesús ji'i₂ cui'i₂ cuxi nu ngusñi ji'i₂ yu, ndyaa bi' li'. Nu lo'o

ngutu'u cui'í nu ntsu'u ji'í nu qui'yu cu'ú bi', ngua ji'í yu nchcui' yu li'. Ndube tsa ti' ñatí lo'o na'á ngu' cha' bi!. ¹⁵ Pana ntsu'u ngu' nu nchcui' ndi'ya:

—Nclyo nu qui'yu cua ji'í cui'í cuxi chacuayá' ji'í Beelzebú, nu laca xu'na lcaa lo cui'í cuxi —nacui ngu'.

¹⁶ Lo'o li' xa' la ñatí ngua ti' ña'á cuayá' ngu' ji'í Jesús, bi' cha' ngüijña ngu' ji'í Jesús cha' cua'ni yu chaca cha' tlyu chacuayá' ji'í ycui' Ndyosi nu ntucua nde cuá. ¹⁷ Pana cua ngua tii Jesús lcaa cha' nu nclyacua ti' ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' ndi'ya:

—Tye cha' ji'í cua ña'á ca quichí si xcui' cha' cusúu cua'ni ngu' lo'o tya'a ngu', si tsaca latya ngu' tisiya xúu tya'a ngu' lo'o chaca latya ngu'. La cui' jua'á lo'o ngu' tya'a ndi'í ni'í, si ntsu'u cha' cusúu ji'í ngu' lo'o xa' la tya'a ngu', nga'aa caja ñi'ya tyi'í ngu' lo'o tya'a ngu' sca ti ni'í bi!. ¹⁸ Bi' cha' ná talo cha' ji'í Satanás si xúu tya'a nu Satanás bi' lo'o msu ji'í ycui'; tye cha' ji'í nu xña'á yala ti li'. Pana nu na' ni —nacui Jesús—, cua nacui mä cha' ngulo na' ji'í cui'í cuxi nu ntsu'u ji'í ñatí chacuayá' ji'í Beelzebú nu laca xu'na cui'í cuxi bi', jua'á nchcui' ma'na. ¹⁹ ¿Ha cha' liñi nchcui' mä lo'o nchcui' ma cha' chacuayá' ji'í Beelzebú nclyo na' ji'í cui'í cuxi? Ná liñi nchcui' mä tsiya'tí, cha' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'á ji'í mä nclyo ngu' ji'í cui'í cuxi; chacuayá' ji'í ycui' Ndyosi nclyo ngu' cui'í bi', nacui mä. Xqui'ya ngu' bi' caca cuayá' ti' mä lacua; caca cuayá' ti' mä si cha' liñi nchcui' mä, si cha' cuiñi ti nchcui' mä. ²⁰ Chacuayá' ji'í ycui' Ndyosi nclyo na' ji'í cui'í cuxi nu ntsu'u ji'í ñatí, bi' cha' taca ca cuayá' ti' mä

cha' cua ndyalaa tsaq cha' caca y cui' Ndyosi loo ne'
cresiya ji'í maq.

21 'Ñi'yq nti' sca ñati tyaala, ndu yu cuq nde toni'í
ji'í yu. Cua laca ndi'í maxtyi ji'í yu cacua ti su ndu
yu, cha' jua'á ná sca caca ji'í yu'ba nu ntsu'u ji'í yu.
22 Sca ti lo'o caq xa' la ñati nu xñá'aq la, tyijiloo ngu'
bi' ji'í yu li'; xlyáá ngu' lcaa chcuq nu ntsu'u ji'í yu
su ndu yu cuq, cuaana ngu' yu'ba ji'í yu bi', cha'
caja xi ji'í ca ta'a ngu' li'.

23 'Ñati nu ná nti' xñi cha' jna', na nxutya'a ngu'
bi' lo'o na' li', jua'á ndyu'u cha' bi'. Lo'o jua'á ñati
nu ná nxtyucua 'na, na ndaca'a ngu' bi' ji'í tya'a
ñati ngu' cha' ná xñi ngu' cha' jna' lacua.

Lo'o xtyuu cui'í cuxi chaca quiya'

24 'Lo'o xtyanu cui'í cuxi ji'í sca ñati, li' tya'a yu'u
cui'í bi' ne' quixí tyijyu' su ná ntsu'u ñati; tsaa cui'í
cuxi bi' tsaaana su chca'a cña' cui'í xi. Lo'o ná quiye
su chca'a cña' cui'í bi' ni, li' ñacuí: "Tya'a na' ni,
xtyuuu na' nde su nguti'í na' clyo". 25 Lo'o tyalaan
cui'í bi' slo ñati bi' chaca quiya', li' ña'á cha' laja ti
ndi'í cresiya ji'í ñati bi', si'i na ngua tso'o la yu bi'.
26 Hora ti tsaa cui'í chaca quiya', tsaana ji'í chaca
cati tya'a cui'í cuxi nu xñá'aq la, cha' stu'ba ti xñi
lcaa cui'í bi' ji'í ñati bi'; caja su tyi'í cui'í bi' lo'o ñati
bi' nti'. Caca cuxi la cha' ji'í ñati bi' li', cha' quiña'aq
la cui'í xñi ji'í yu li'.

Nu lo'o chañi cha' tso'o ntsu'u tyiquee na

27 Lo'o ndye nchcui' Jesúus jua'a, li' nchcui' sca
nu cuna'aq lo'o Jesúus. Laja ñati quiña'aq bi' ndu nu
cuna'aq lo'o nchcui' bi':

—Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma' cusu' xtya'q nu'q
nu ngua'ni cala jinu'q, nu nda ndyati' nu'q —nacui
nu cuna'q bi'.

²⁸ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i:

—Si'i cha' bi' —nacui—. Tso'o la ntsu'u tyiquee
ñatí nu cua'q jyaca' q'í lcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi
lo'o ngu', nu taquiya' ji'i lcaa cha' bi'.

Ngua ti' ñatí cuxi ña'q ngu' sca cha' tlyu

²⁹ Tya ndyu'u ti'i la ngu' slo Jesús tsa tlyu ti, li'
chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Xña'q tsa ñatí chalyuu juani —nacui Jesús—.
Cua nti' ngu' cha' cua'ni na' sca cha' tlyu chacuayá'
ji'i y cui' Ndyosi, cha' ña'q cui'ya ngu' ji'i ñi'ya si
laca sca cuxé' ti. Pana ná cua'ni na' jua'a. Nga'a
cha' tyi'u ti' mä ñi'ya nu ngua ji'i jyo'o Jonás lo'o
nguti'i yu chalyuu tya sa'ni la. ³⁰ Tlyu tsa cha'
ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o nu Jonás bi' tyucuii, nu
lo'o ndyaa yu ca quichi Nínive cha' chcui' yu cha'
ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngu' bi'. La cui' jua'a tlyu tsa
cha' cua'ni Ni lo'o na' nu lijyaa cha' caca na' ñatí
—nacui Jesús—, cha' caja ñi'ya chcui' na' cha' ji'i Ni
lo'o ñatí chalyuu juani. ³¹ Lo'o jua'a cua laca ntsu'u
yabe' ji'i cu'mä ñatí chalyuu ca slo y cui' Ndyosi
lo'o tye chalyuu xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni ma;
li' tyu'u tucua sca jyo'o cusu' nu ngua reina nu
ngua loo chalyuu sa'ni la, cha' sta ma' qui'ya ji'i
mä slo y cui' Ni. Li' chcui' ma' cusu' bi' ñi'ya ngua
lo'o ndyaa y cui' ma' slo jyo'o rey Salomón. Tyijyu'
tsa quichi tyi ma' reina bi', pana cua ngujui cha'
ji'i ma' cha' ngua tsa ji'i nu rey Salomón bi', cha'
tso'o tsa cuii nda yu lo'o ñatí; bi' cha' ndyalaa ma'
slo rey bi' li', cha' cuna ma' cuii nu nda rey bi'.

Pana cu'maq ni, ná ntaja'a ma cuna ma cha' ji'i y cui' Ndyosi, masi tlyu la cña ndyu'ni Ni juani, cha' ndi'i na' chalyuu; xti la cha' ngua ji'i jyo'o Salomón tya li'. ³² Lo'o jua'a lo'o ngu' jyo'o quichí Nínive ni, sta ngu' qui'ya ji'i cu'maq tsaq bi' lo'o cua'ni cuayá' y cui' Ni ji'i cu'maq. Cua ndyuna ngu' Nínive bi', nu lo'o nchcui' Jonás lo'o ngu' chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi; ngua tyuju'u ti' ngu' bi', nguxtyanu ngu' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' li'. Pana cu'maq ni, ná ntaja'a ma cuna ma cha' nu nda na' lo'o ma, masi tlyu la cña ndyu'ni y cui' Ndyosi juani; xti la cha' ngua lo'o ndyaa jyo'o Jonás ca Nínive tyempo bi'.

Na laca nu ta xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ñati

³³ 'Ná tucui xtyu'u ji'i sca quii' cha' li' su'ba cuatsi' ti ngu' ji'i. Ná su'ba cuatsi' ngu' ji'i ne' sca cajú; masi ca cuq ti sta ngu' xee bi' to' candyeru, cha' ta xee lcaa su ndya'a ngu' ni'i. ³⁴ Lo'o jua'a cu'maq ni, nda si'yu cloo ma xee cha' tyaca' ña'a ma chalyuu. Nu lo'o tso'o ti si'yu cloo ma, li' taca ña'a ma cha' cua'ni ma lcaa lo cña nu ntsu'u cha' cua'ni ma, taca cua'ni ma xcui' cña tso'o; pana si quicha si'yu cloo ma, ná caca cua'ni ma cña, cha' talya xee ña'a ma li'. ³⁵ Tii ti' ma lacua; cui'ya ma cuentya cha' chañi cha' ntsu'u xee ne' cresiya ji'i ma, cha' si'i chalyuu cuxi ntsu'u tyiquee ma. ³⁶ Lo'o lubii ti tyucui ña'a ma, lo'o ná ntsu'u cha' ji'i ma tsiya' ti lo'o chalyuu cuxi bi', li' xee ti' ma, ñi'ya si tso'o tsa ntyiji'i sca xee tyucui ña'a ma.

Nchcui' Jesús ji'i ngu' nu tacati tsa ndu'ni y cui' ngu', nti' ngu'

³⁷ Nu lo'o ndye nchcui' Jesús, li' nchcui' sca ngu' fariseo lo'o cha' tsaa to' tyi yu fariseo bi', cha' cacu

ngu' xlyaa. Bi' cha' ndyaa Jesús lo'o yu, li' ndyaa tucua to' mesa ji'i yu. ³⁸ Ndube xi ti' yu fariseo bi', nu lo'o na'a yu cha' ná ndyaatí ya' Jesús ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío lo'o cua cacu ti ngu' tyaja. ³⁹ Li' nchcui' ycui' nu Xu'na na lo'o yu fariseo bi':

—Cu'maq̄ ngu' fariseo —nacui Jesús—, tso'o tsa ndyaatí loo ma, ndyaatí hichu' cuaña' ma, ñi'ya nti' ndyaatí sca tasa, ndyaatí sca ca'ña. Pana nde ne' cresiya ji'i ma ni, xcui' cha' cuxi ntsu'u; nti' ma xlyaaá ma na nu ntsu'u ji'i xa' ñati, lya' ti' ma ji'i ñati. ⁴⁰ Tonto tsa cu'maq̄. ¿Ha si'i sca ti ycui' Ndyosi nu ngüiñá tyucui ña'a na, masi nde ne' na, masi nde chu' na? Ngüiñá Ni ya' na, lo'o jua'a ña'a Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'na. ⁴¹ Pana si tyucui tyiquee ma ta ma lcaa cha' tso'o ji'i ma cha' xtyucua ma ji'i ngu' ti'i, li' tucuá ycui' Ndyosi cña nu ngua'ni ma cha' lubii cresiya ji'i ma.

⁴² 'Tya'na tsa cu'maq̄ ngu' fariseo —nacui Jesús—. Tacati tsa ndu'ni ma lo'o ycui' Ndyosi lo'o lcaa na xca ti nu ntsu'u ji'i ma, jua'a lo'o nda ma mstq̄ ji'i Ni ne' laa; sa yu'be lcaa quixi' nu tso'o xtyi'i, sa yu'be lcaa quixi' nu nda xtyi'i ji'i scuaa, nda ma cha' bi' ji'i ycui' Ndyosi clyo lo'o ngüi'ya ca ti ma ji'i. Pana ná liñi ndu'ni cuayá' ma ji'i ñati, lo'o jua'a ná ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti; bi' laca cña nu nga'a cha' cua'ni ma yala la, masi ña'a ti cua'ni ma nu xa' la cña sube bi'.

⁴³ 'Tya'na tsa cu'maq̄ ngu' fariseo. Ndiya tsa ti' ma tyucua ma lo bancu su tso'o la ne' laa, jua'a ndiya tsa ti' ma cha' cua'ni chí ngu' loo ma lo'o ndu ma lcaya'.

⁴⁴ 'Tya'na tsa cu'maq̄ ngu' fariseo, lo'o cu'maq̄ ngu' mstru cha' jo'ó, cha' na ndu'ni ti ma cha' tacati ma.

Ñi'ya laca sca cuaá nu ntsiya ne' lo'o jyo'o, su ná sca na nscua chü', ni quee ná nscua, hasta nsta quiya' ngu' chü' bi', cha' ná jlo ti' ngu' cha' cuaá laca; jua'a laca cu'maq, cha' na ñilo'o ti ma ji'i ñati.

45 Li' nchcui' sca mstru cha' jo'ó lo'o Jesús:

—Mstru —nacui—, lo'o nchcui' nu'u jua'a, lo'o ji'i cuare nsta nu'u qui'ya.

46 Nguxacui Jesús cha' ji'i yu bi' li':

—Lo'o cu'maq ngu' mstru cha' jo'ó, tya'na tsa cu'maq. Ti'i tsa cña nu nda ma cha' cua'ni ñati, ña'a cuayá' ná nchca ji'i ngu' tsiya' ti cua'ni ngu' cña bi'. Lo'o cu'maq ni, ná nda ma xi ya' ma ji'i ngu' cha' xtyucua ma ji'i ngu'; ni sca tsu' ya' ma, ná xtyucua ma ji'i ngu'.

47 'Tya'na tsa cu'maq, cha' tso'o tsa ni'i ndiña ma hique cuaá su ntsiya jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la; pana la cui' jyo'o cusu' tya'a ma laca nu ndyujuii ji'i jyo'o cusu' tso'o tyiquee bi'. **48** Lo'o jua'a caca cuayá' ti' na cha' sca ti cuayá' cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ma lo'o jyo'o cusu' tya'a ma; na cua ndyujuii jyo'o cusu' bi' ji'i ñati nu ngua'ni cña ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la, lo'o juani cu'maq laca nu ndiña ma ni'i hique cuaá su ntsiya ngu' jyo'o nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi bi'.

49 'Tii tsa ycui' Ndyosi, bi' cha' ndi'ya nchcui' Ni tya sa'ni la: "Tya culo na' cña ji'i ngu' cha' caa ngu' slo ñati chalyuu. Chcui' ngu' bi' cha' liñi lo'o xa' ñati cuentya 'na. Lo'o li' cujuii ñati chalyuu ji'i tyuu tya'a ngu' bi', jua'a cua'ni lya' ti' ñati ji'i xa' la ngu' bi'", nacui quityi ji'i ycui' Ndyosi bi'. **50** Pana xcube' ycui' Ndyosi ji'i ñati nu ndi'ya chalyuu re juani, xqui'ya cha' ndyujuii ngu' ji'i lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi

tya sa'ni la, tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu tya clyo la;
51 tya lo'o ngujuii jyo'o Abel, ña'a cuayá' nu ngujuii
 jyo'o Zacarías, ndyujuuii tsa ngu' ji'i ñatí ji'i ycui' Ni.
 Lo'o nu Zacarías bi' ni, cla'be ne' laa ndu_u yu; sca
 la'a ti ntucua mesa su ndyaqui_u mstā, chaca la'a
 nscua ni*l*_u nu tacati tsa ji'i ycui' Ndyosi, cla'be laja
 bi' ndyujuuii ngu' ji'i yu. Chañi cha' nu nchcui' na'
 lo'o mā, cha' xcube' ycui' Ni ji'i cu'mā ñatí chalyuu
 juani, xqui'ya cha' ngujuii ngu' bi' cua sa'ni la.

52 'Tya'na tsa cu'mā, mstru cha' jo'ó. Cua nqui-
 jeloo ji'i mā ñi'yā nu ca tsa'a mā lcaa lo cha'
 nquicha', pana ná ntaja'a ycui' ca mā ca tsa'a mā
 cha' bi' tsiya' ti; jua'a ndacu_u mā cha' ji'i xa' ñatí nu
 lo'o ngua ti' ngu' ca tsa'a ngu'.

53 Nu lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' nguxana
 ngu' mstru cha' jo'ó bi', lo'o ngu' fariseo bi', ngux-
 lyú ngu' cha' hichu_u ycui' Jesús. Cuxi tsa tyiquee
 ngu' bi', bi' cha' quiña'a tsa cha' tucui nchcuane
 ngu' ji'i Jesús li'. **54** Ngua ti' ngu' bi' cuna ngu' sca
 cha' cuxi si tyu'u tsaa tu'ba Jesús, cha' li' caja ñi'yā
 nu sta ngu' bi' qui'ya ji'i yu.

12

Nchcui' Jesús ji'i ñatí nu tucua cha' ntsu'u tyiquee

1 Cua ndyu'u ti'i tyuu tsa mil tya'a ñatí slo Jesús
 li'. Tachaa tsa ndi'i ngu' bi', ña'a cuayá' nu nsatá
 quiya' ngu' ji'i tya'a ngu'. Laja li' nchcui' Jesús lo'o
 nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Tii ti' mā ji'i cña nu ndyu'ni ngu' fariseo, nu
 ngu' nu tacati tsa ndu'ni ycui' ca ngu', nti' ngu'.
2 Tiya' la quijeloo ji'i ñatí lcaa cha' nu ntsu'u yacu_u
 ti juani; jua'a tiya' la caja ñi'yā nu ca cuayá' la ti'

ñat_i lcaa cha' nu ndyaca cuaana ti juani. ³ Lcaa cha' nu cua nda m_a lo'o ngu' toni'_i ti ji'_i ngu', ca nde loo la cuna lcaa ñat_i cha' bi'; lcaa cha' nu cua nchcui' cuaana ti m_a lo'o ngu', masi nga'_a ya' ni'_i su ndi'_i m_a, ca nde loo la cui_i tsa cañi xi'ya ngu' cha' bi' tyucui ña'_a lquichi.

Nde cha' nu chañi cha' cutsii na ji'_i

⁴ 'Tya'a tso'o na' laca cu'm_a, bi' cha' chcui' na' cha' re lo'o m_a, cha' ná cutsii m_a ji'_i ñat_i chalyuu nu caca cujuii ji'na, cha' nu nga'aa caca cua'nin ngu' xa' la cha' cuxi ji'na ca tiya' la, nu lo'o cua ngujuii na. ⁵ Cacha' na' ji'_i m_a juani, ti ji'_i nu chañi cha' nga'_a cha' cutsii m_a ji'_i: ycui' Ndyosi ni, cutsii m_a ji'_i Ni. Nu lo'o qui'ya Ni cresiya ji'_i ñat_i, li' ntsu'u chacuayá ji'_i Ni cha' culo Ni cña ji'_i cresiya ji'_i ngu' cha' tsaa ca bilyaa, si nti' Ni. Cha' liñi nchcui' na' lo'o m_a juani: tso'o la si cutsii m_a ji'_i ycui' Ndyosi lacua.

⁶ 'Cua jlo ti' m_a cha' tsa'ñia tsa nga'_a quiñi sube nu ndujui' ngu', hasta ca'yu tya'a quiñi sube caja ji'_i m_a ch_u'tucua paxu ti; pana ycui' Ndyosi ni, ña'_asii Ni ji'_i lcaa na'ní sube bi'. ⁷ Lo'o jua'_a cu'm_a, nda Ni cuentya ji'_i scaa m_a, cua jlo ti' Ni ni lcua tya'a quicha'_a hique scaa m_a; bi' cha' ná cutsii m_a, cha' quiñia'_a tsa ntsu'u loo cu'm_a ca slo ycui' Ndyosi. Ná stu'ba ntsu'u loo quiñi sube lo'o m_a tsiya' ti, masi lo'o quiñia'_a tsa bi'.

Ñat_i nu ná ntsii chcui' cha' liñi ji'_i Jesús, masi slo xa' ñat_i

⁸ 'Ndi'ya_a nchcui' na' lo'o m_a juani: lo'o ná ca tyuju'u ti' m_a chcui' m_a slo xa' ñat_i chalyuu cha' laca m_a ñat_i 'na, la cui' jua'_a na' nu lijya_a cha' caca

na' ñat_i, ná ca tyuju'u ti' na' chcui' na' cha' laca m_a
 ñat_i 'na; chcui' na' jua'_a ca su tyi'_i na' lo'o xc_a ji'_i
 ycui' Ndyosi nde cu_a. ⁹ Pana si ntsu'u sca m_a nu
 chcui' lo'o xa' ñat_i cha' ná ntsu'u cha' ji'_i tsiya' ti
 lo'o na', la cui' jua'_a na', tacu'_a na' cha' ji'_i ñat_i bi'
 slo xc_a ji'_i ycui' Ndyosi nde cu_a.

¹⁰ 'Cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'_i ñat_i nu chcui'
 cha' cuxi jna' nu lijy_a cha' caca na' ñat_i; pana ñat_i
 nu chcui' cha' cuxi ji'_i cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui'
 Ndyosi, nga'aa cua'ni clyu ti' Ni ji'_i ñat_i bi'.

¹¹ 'Cu'm_a nu laca m_a ñat_i 'na ni, ná cutsii m_a
 nu lo'o chcui' cuayá' ngu' lo'o m_a ne' laa, masi nu
 lo'o cua'ni cuayá' ngu' ji'_i m_a slo ngu' nu laca cña.
 Ná culacua tsa ti' m_a ñi'y_a caca cha' nu chcui' m_a
 lo'o ngu' bi', cha' clyaa' m_a ji'_i ngu'; ¹² Xtyi'i ycui'
 Ndyosi culu'u ji'_i m_a ñi'y_a nu chcui' m_a lo'o ngu'
 lo'o tyalaa tyempo bi'.

Nu culiya' tonto

¹³ Nga'_a sca nu qui'yu laja ñat_i quiñ'a_a. Nguxana
 yu nchcui' yu lo'o Jesús li':

—Cusu' —nacui' yu—, cuacha' clya nu'u ji'_i yu
 tya'a na' cha' tya'be cha' culiya' nu nguxtyanu sti
 ya ji'_i ya lo'o yu.

¹⁴ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'_i yu bi':
 —Si'i cña 'na laca cua, cha' cua'ni cuayá' na' ji'_i
 m_a; si'i cña 'na laca bi', cha' sa'be na' cha' culiya'
 nu tyacua ji'_i scaa m_a.

¹⁵ Lo'o li' chaca cha' nchcui' Jesús lo'o ñat_i nu
 nga'_a slo:

—Tii ti' m_a tysi'_i m_a chalyuu. Ná tyacui tsa ti' m_a
 ji'_i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'_i ñat_i nu lo'o ndi'_i
 m_a nde chalyuu; ná caja chalyuu chañi ca ji'ná

xqui'ya cha' culiya' na, ni si'i xqui'ya cha' ntsu'u quiña'a tsa cha' tso'o ji'na.

16 Lo'o li' nda Jesús cuii re lo'o ngu':

—Ntsu'u sca yu culiya'. Tso'o tsa yuu nu ntsu'u ji'i yu, quiña'a tsa ltya ngujui ji'i yu li'. **17** Lo'o li' nguxana nu culiya' bi', ngulacua ti' yu ndi'ya: “¿Na ca cua'ni na' ni? Ná tyu'u scua su tyuco'o ltya 'na. **18** Ndi'ya cua'ni na' lacua: tso'o la cuityi na' lcaa ja'ba 'na cha' tya' xa' ni'i tlyu la. Ca bi' xco'o na' ltya 'na, lo'o jua'a lcaa lo yu'ba 'na. **19** Li' chaa ti' na' ñacui na': Tso'o tsa chalyuu nu ngujui 'na juani. Quiña'a tsa cha' tso'o cua ntsu'u co'o 'na, nu tyu'u scua tyuy iija 'na. Juani lasa ti tyi'i na' chalyuu; ntsu'u tsa na cacu na' nde loo la ni, masi co'o na' lcui, masi tya'a na' pasiya.” **20** Li' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu: “Tonto tsa nclyacua ti' nu'u. Talya ndyi ti cajaa nu'u”, nacui Ni ji'i nu culiya' bi!. “¿Ti ji'i tyanu lcaa cha' tso'o nu cua nguxco'o ca ti nu'u, cha' caja jinu'u nquicha?” nacui Ni ji'i nu culiya' bi!. **21** Jua'a caca ji'i ñati nu xcui' cha' caca culiya' ycui' ti ngu' ndya'a tyiquee ngu', pana ná ndube ti' ngu' si caca ngu' ñati tso'o cuentya ji'i ycui' Ndyosi.

Ña'asii ycui' Ndyosi ji'i sñi' Ni nu ndi'i lo yuu chalyuu

22 Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Ndi'ya cha' chcui' na' lo'o ma juani: Ná quiña'a tsa cha' culacua ti' ma na laca nu lyiji ji'i ma cha' cacu ma su ndi'i ma chalyuu, ni ná culacua tsa ti' ma cha' ji'i ste' ma. **23** Cuayá' cha' lu'ú ti na, masi si'i quiña'a tsa na cacu na; cuayá'

tsa si tso'o ti ti' na, masi si'i tso'o tsa ña'a^q ste' na.
 24 Culacua xi ti' mä ñi'yä laca ji'lä na'nä nu naa cuityä'; ná ntyaa ni' nscua', ná ndu'ni ni' clacua, ná ntsu'u ni'lä ji'lä ni', ni ná ndiñä ni' ja'ba su xco'o ni' na cacu ni'; pana nda Ni na cacu ni' jua'a^q ti. Lo'o cu'mä ni, quiña'a^q la ntsu'u loo cu'mä que cuityä' bi' cuentya ji'lä ycui' Ndyosi. 25 Nga'aa caca caluu la mä ni sa cla'be metro cuä la, masi quiña'a^q tsa cha' culacua ti' mä; 26 masi cha' xca ti laca bi', ná nchca cua'ni mä ji'lä tsiya' ti. Lo'o jua'a^q ná ntsu'u cha' culacua ti' mä ji'lä sca cha' nu cua tonu la.

27 'Ña'a^q mä xi queé nu ntsu'u laja quixi' jua. Tso'o tsa nda bi' queé, masi ná ndu'ni bi' cña, masi ná nchca ji'lä bi' cua'ni cha' caja late' cacu'. Ndi'ya ñacu^q na' ji'lä mä cuentya ji'lä jyo'o Salomón: culiya' tsa jyo'o bi', tso'o tsa ña'a^q ste' yu; pana ná stu'ba ña'a^q ste' yu lo'o queé jua, cha' nu queé jua ni, tso'o la ña'a^q bi'. 28 La cui' jua'a^q lo'o quii nu ndi'lä ne' quixi' jua juani, ndyaluu quii bi' tso'o ti; pana chaca tsa, li' nga'aa tyaca^q cha' cua ndyaqui. Ycui' Ndyosi ndu'ni cha' tso'o tsa ña'a^q quii; jua'a^q cu'mä ni, chañi cha' ta ycui' Ni late' cacu' mä, masi xti tsa cha' jlyä ti' mä ji'lä Ni. 29 Bi' cha' juani, nga'aa quiña'a^q tsa cha' culacua ti' mä: "¿Na ca cacu na juani? ¿Na ca co'o na juani?" Si'i na xcui' tyä'a^q lube mä tsaana mä ji'lä cha' bi', 30 cha' xcui' jua'a^q nclacua ti' lcaa ñati chalyuu nu ndi'lä jua'a^q ti. Pana cu'mä ni, ná cube ti' mä, jlo ti' ycui' Sti mä ñi'yä caca caja lcaa na nu lyiji cha' tyiji yu'u ji'lä mä chalyuu. 31 Si'i xcui' cuentya ji'lä ycui' ca ti mä culacua ti' mä. Ndi'ya cua'ni mä: taquiya' mä ji'lä lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ni, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'lä mä

su ndi'í ma nde chalyuu; jua'a ta Ni lcaa na nu lyiji xi ji'í ma li'.

Lcaa na nu ntsu'u ji'na tya na ji'í ycui' Ndyosi

³² 'Ná cutsii cu'ma. Ñati 'na laca ma, masi xti ti ngu' tya'a ma, cu'ma nu laca ma taju ñati ji'í ycui' Ndyosi; cua ngujui chalyuu tso'o ji'í ma cha' ycui' Ndyosi Sti na laca loo ji'í ma, cha' jua'a nti' ycui' Ni. ³³ Ná cube ti' ma, cujui' ma na nu ntsu'u ji'í ma cha' ta ma cñi ji'í ngu' ti'i. Lo'o jua'a nga'aa casu cuiji su ntsu'u cñi ji'í ma, nga'aa tye na nu nguxco'o ma ca slo ycui' Ndyosi nu ntucua nde cuá; ca bi' nga'aa caca tyucuaana ngu' cñi bi', nga'aa caca cacu cuixu' ji'í. ³⁴ Cua ña'a ca cha' nu tyaca'a la ji'í ma chalyuu, tyanu cresiya ji'í ma ca su ntsu'u cha' bi', masi sca cha' tso'o nu ndyu'u co'o ji'í ma nde chalyuu, masi cha' tso'o nu cua nchco'o Ni cuentya ji'í ma ca su ntucua ycui' Ni.

Tii ti' na tyi'í na chalyuu

³⁵⁻³⁶ 'Tii ti ti' ma tyi'í ma chalyuu cha' caca cua'ni yala ma, ñi'yä lo'o ndu'ni yala ngu' msu nu ndi'í na'asii ni'í ji'í ngu'. Talya laca lo'o cua ndyaa xu'na ni'í bi' ta'a su caja clyo'o ngu'. Tya tii msu bi', tya lacu' ngu' ste' ngu', ña'a ti ntsu'u xee ni'í bi' su ndyanu ngu' msu to' tyi xu'na ngu'; tya tii ngu' cha' ntajatya ngu' ji'í xu'na ngu', ni jacua' tyalaa ycui' xu'na bi'. Lo'o tyalaa ycui', cujui'í ya' yu toni'í nde liya', yala ti saala msu bi' toni'í ji'í li'. ³⁷ Tso'o tsa caca ji'í msu bi', si tya tii ngu' nu lo'o tyalaa xu'na ngu' cha' cua'ni clya ngu' cña ji'í xu'na ngu'. Cha' liñi ta na' lo'o ma, cha' ndi'yä ñacui' xu'na ni'í bi' ji'í ngu' msu ji'í: "Cua'a clya ma to' mesa". Li' cua'ni cña ti' ycui' xu'na ngu' cha' xacu ji'í ngu'. ³⁸ Tso'o

tsa caca ji'í ngu' bi' si tyá tii ngu', masi talya tsa tyalaa ycui' nu laca loo bi', masi tyeje tacui clabe talya tyalaa yu.

39 'Nda mä cuentya ñi'yä nu cua'ni sca xu'na ni'í, si jlo ti' yu ni hora tyalaa sca yu cuaana ni'í; cua'a yu toni'í, cha' ná ta yu chacuayá' cuaana ngu' na nu ntsu'u ni'í. **40** Lo'o jua'q cu'mä ni, tii ti ti' tyi'í mä chalyuu; tyäq na' nu cua nda Ni 'na lijyäq cha' caca na' ñati, ná tyiquee! tyäq na' sca hora nu ná culacua ti' mä cha' cäq na'.

Nu msu nu ndaquiya' tso'o ji'í xu'na yu

41 —Cusu' —nacui Pedro ji'í Jesús li'—, ¿ha lo'o cuare ti nda nu'u cuíi bi'? ¿Ha ná tso'o la si cuna lcaa ñati cha' bi', nti' nu'q? —nacui Pedro.

42 Li' nguxacui Jesús cha' ji'í yu:

—¿Ha ntsu'u cu'mä nu tyucui tyiquee mä ntaja'a mä cua'ni mä cña 'na? Ndi'yä cua'ni mä lacua: sca msu nu tso'o ni, ta xu'na yu cña ji'í yu cha' caca yu loo ne' ni'í ji'í xu'na yu; culo xu'na yu cña ji'í yu cha' xacu yu ji'í lcaa ngu' nu ndi'í ni'í bi'. **43** Tso'o tsa ntsu'u tyiquee msu bi' lo'o cäq xu'na yu chaca quiya', si chañi cha' ndyu'ni yu cña nu cua ngulo xu'na yu ji'í yu. **44** Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani, cha' tlyu la cña ta xu'na yu ji'í msu bi' li!, ña'a cuayá' caca yu loo ji'í lcaa cña nu ntsu'u ji'í xu'na yu bi'. **45** Pana sca msu nu ná ndube ti' ji'í cña nu ngulo xu'na yu ji'í yu, hora ti ca'ya sca cha' cuxi hique yu: "Tiya' tsa cäq xu'na na!", culacua ti' yu. Li' xana yu bi' cua'ni xña'a yu; cua'ni tyaala yu ji'í tya'a msu yu, masi cuna'q, masi qui'yu ngu'. Tso'o tsa cacu yu scuaa, tsa cu' ti co'o yu lcui, tsa cu' ti tya'a yu cu'bi yu. **46** Lo'o li' tsiya' ca tyu'u tucua

xu'na yu sca tsaq lo'o ná tii yu. Ná jlo ti' yu ni hora tyu'u tucua ycui' nu xu'na yu chaca quiya', la cui' ti ná jlya ti' yu si tyalaa xu'na yu tsaq bi'. Li' ti'í tsa xcube' xu'na yu ji'i yu xña'q bi'. Stu'ba ti tsaa yu ca bilyaa cha' chcube' yu lo'o ñatí nu ná ndaquiya' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti.

47 'Lo'o jlo ti' msu bi' ni cña ngulo xu'na yu ji'i yu, lo'o li' ná yala ti' yu cha' cua'ni yu cña bi', xcube' xu'na yu ji'i yu li'; ti'í tsa quiji'i xu'na yu ji'i yu.

48 Pana chaca msu nu ná ngua cuayá' ti' ni cña ngulo xu'na yu ji'i yu, xti la cha' chcube' yu bi' li'; jo'o la xi quiji'i xu'na yu ji'i yu, masi ndacui cha' chcube' lye yu xqui'ya cña nu ná ngua'ni yu bi'. Nu lo'o ta ycui' Ndyosi tyuu lo cha' ji'na, jua'q tyuu lo cña ndu'ni cha' cua'ni na cuentya ji'i Ni; la cui' ti cha' lo'o xtyanu ñatí quiña'q tsa cña ji'na, li' ndu'ni cha' cua'ni na quiña'q la cña cuentya ji'i ngu' bi'.

Xuu tya'a ñatí chalyuu xqui'ya Jesús

49 'Cua lijyä na' nde chalyuu cha' cua'q na' quii' su ndi'i ñatí, pana tso'o la nti' na' si cua laca ndyaqui quii' bi'. **50** Cua xana ti sca cha' tlyu, cua tyatí ti na' sca cña, ñi'yä laca lo'o cua ntyucuatyä ngu' 'na; bi' cha' lye tsa nclyacua ti' na' juani: ¿Ni jacua' xcua se'i cña bi'? **51** ¿Ha xcui' ti ti tyi'i ñatí chalyuu xqui'ya cha' cua lijyä na' lo yuu, nti' ma? Si'i. Ná nchca tyi'i ti ti ñatí chalyuu, cha' na xuu tya'a ngu' nti' ngu!. **52** Ndi'yä caca juani: su ntsu'u ca'yu tya'a ñatí tya'a ndi'i sca ti ni'i, li' xana sna tya'a ngu' nu ná ngusñi ngu' cha' jna', xuu tya'a ngu' bi' lo'o nu tucua tya'a ngu' nu ngusñi cha' jna'; masi ntsu'u tucua tya'a ngu' nu ná ngusñi cha' jna' lo'o sna tya'a ngu' nu ngusñi cha' bi', la cui' ti

xuu tya'a ngu' xqui'ya na' —nacui Jesús—. ⁵³ Xuu tya'a sca ñat^í lo'o sñi' qui'yu yu, jua'q xuu tya'a sca yu qui'yu lo'o sti yu; xuu tya'a sca ma' cusu' lo'o sñi' cuna'q, jua'q xuu tya'a sca cuna'q cuañi' lo'o xtya'q; xuu tya'a sca ma' cusu' lo'o sñi' xii, jua'q xuu tya'a sca cuxii lo'o xtya'q laa cho' xqui'ya na' —nacui Jesús.

Ná nchca ca tii ngu' na laca nu lijya nde loo la

⁵⁴ Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ñat^í, nu lo'o ndi'i ngu' slo:

—Nu cu'maq ni, ntsu'u quiya' ña'q ma^q ndyatu coo nde su ndyaa cuichaa, lo'o li' ñacui ma^q: “Tyo ca'ya”. Chañi cha' ji'i ma^q, ca'ya tyo tu'ni. ⁵⁵ Lo'o xana tyucua cui'i lijya nde calacui, li' ñacui ma^q: “Cua xana caca tyique' juani”. Lo'o chañi, jua'q caca li'. ⁵⁶ ¡Cuiñi tsa cu'maq! Nchca ji'i ma^q ña'q ma^q sca na nu ndyaca nde chalyuu, masi sca na nu ndyaca nde cua; cua nslo ma^q ji'i cha' bi!. ¿Ni cha' laca ná nchca ca tii ma^q tsiya' ti na ca ndyaca jna' nde chalyuu juani? —nacui Jesús ji'i ngu'.

Tso'o la xquiñi clya na cha' ji'na lo'o tya'a cusuu na

⁵⁷ ¿Ni cha' laca ná nchca quiñi tso'o cha' ji'i ma^q lo'o tya'a ma^q? ⁵⁸ Ndi'ya tso'o la cua'ni ma^q, si ntsu'u cha' tsaa lo'o sca ñat^í ji'i ma^q slo bese cha' sta yu qui'ya ji'i ma^q: cua'ni cña ti' ma^q cha' xquiñi ma^q cha' ji'i ma^q lo'o yu laja lo'o tya ndyaa ti ma^q tyucuii. Pana si ná cua'ni ma^q jua'q, li' tya bese ji'i ma^q ya' policia. Lo'o ngu' bi' ni, su'ba ngu' ji'i ma^q ne' chcua li'. ⁵⁹ Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma^q, cha' nga'aa tyu'u ma^q tsiya' ti ña'q cuayá' nu ta ma^q lcaa ca centavo nu ndijña ñat^í bi' ji'i ma^q.

13

Nga'a cha' culochu' na ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni na

¹ La cui' tyempo bi' ndi'i xi ñati ca su ndu Jesú. Ndacha' ngu' bi' ji'i yu li', ñi'yä ngua lo'o ndyujuii gobernador Pilato ji'i tyuu tya'a ngu' Galilea. Laja lo'o ndyu'ni tacati nu ngu' Galilea bi' ne' laa, nu lo'o ndyujuii ngu' na'ni nu caca msta ji'i ycui' Ndyosi, li' ndyujuii sendaru nu ji'i nu Pilato bi' ji'i ngu' bi', nacui' ngu'. ² Nchcui' Jesú lo'o ngu' li':

—¿Ha xqui'ya cha' xña'a tsa ngu' Galilea, bi' cha' ndyujuii Pilato ji'i ngu', nti' ma? Ná xña'a lye ngu' bi'. Na ngua'ni ti ngu' ñi'yä nu ndu'ni tya'a quichi tyi ngu', ³ si'i na cuxi la ngua'ni ngu' bi'. Lo'o jua'a cu'ma ni, si ná ca tyuju'u ti' ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ma, cha' culochu' ma cha' bi', la cui' ti cha' nscua cha' cajaa ma li' —nacui' Jesú ji'i ngu'—. ⁴ Lo'o nu xa' taju ti'ñu xna tya'a ñati bi' ni, ngujuii ngu' bi' ca to' hitya Siloé lo'o nclyú ni'i cua bi' hichu' ngu' li'. ¿Ha xqui'ya cha' xña'a tsa ngu' ngua jua'a nti' cu'ma? Ná xña'a lye ngu' bi'. Na ngua'ni ti ngu' ñi'yä nu ndu'ni tya'a ngu' quichi Jerusalén, ⁵ si'i na cuxi la ngua'ni ngu' bi'. Lo'o jua'a cu'ma ni, si ná ca tyuju'u ti' ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ma, cha' culochu' ma cha' bi', la cui' ti cha' nscua cha' cajaa cu'ma.

Yaca quityi nu ná nda si'yu tsiya' ti

⁶ Li' ndacha' Jesú cha' re ji'i ngu':

—Ndi'i sca lo ñati nu ntsu'u sca yaca quityi nu tso'o tsa ji'i, yaca nu nda si'yu tyacala'; ndu yaca bi' laja su ndyataa yu yaca si'yu losu' tyixi. Tiya' la li' ndyaa na'a yu ji'i yaca quityi bi' si ntsu'u si'yu lo. Ni sca si'yu ná nga'a lo, ná sca na ngujui ji'i yu

tsiya' ti. ⁷ Bi' cha' nacui^u ycu'i^u yu ji'ⁱ_u nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi': "Ndacui sna yija ñaa na', ya^q na'^q na' si ntsu'u si'yu lo yaca quityi re, lo'o ná ngujui 'na tsiya' ti. Xi'yu ji'ⁱ, culo ji'ⁱ tsiya' ti, cha' na ndu^u laja ti yaca re; tso'o la si xa' la na cataa na lo yuu re", nacui^u nu ca ji'ⁱ yuu bi!. ⁸ Li' nguxacui^u nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi' cha' ji'ⁱ xu'na yu: "Xtyanu nu'^u ji'ⁱ yaca re chaca tya yija, cusu", nacui^u yu. "Xtyi'ⁱ na' yuu su ntucua su^u yaca re, su'ba na' quiñ'a xi yuu cataa su^u. ⁹ Ná tyiquee' si tyaja'^q si'yuu, tyu'u jua'^q li'; pana si ná tyu'u tsiya' ti, si'yuu nu'^u ji'ⁱ li!."

Sca tsa ta'a ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu cuna'q nu nchcu'u tyucuí

¹⁰ Ngua sca tsa ta'a lo'o ndi'i Jesús ne' laa nclyu'u yu ji'ⁱ ñati. ¹¹ Ndacula nga'^q sca nu cuna'^q nu ngusñi cui'ⁱ cuxi ji'ⁱ. Xqui'ya cui'ⁱ bi' ngua quicha ma' ti'^u xna yija; cua nchcu^u hichu^u ma' tsiya' ti, ña'^q cuayá' nu nga'aa ngua ji'ⁱ ma' xquiñi ji'ⁱ ycu'i^u ma'. ¹² Lo'o na'^q Jesús ji'ⁱ ma' cusu' bi', li' nchcui^u yu lo'o ma':

—Cua ndyaca tso'o nu'^u juani, nga'aa tyacua quicha jua jinu'^u chaca quiya' —nacui^u yu ji'ⁱ ma' cusu' bi'.

¹³ Lo'o li' ngusta ya' Jesús hichu^u ma'. Hora ti ngüiñi tyucuí hichu^u ma'. Li' nacui^u ma' cha' tlyu tsa cña ndu'ni ycu'i Ndyosi. ¹⁴ Pana nu qui'yu nu laca loo ne' laa bi' ni, ngunasi^u tsa yu bi', cha' ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' tsa ta'a.

—Scuá tsa tso'o cha' cua'ni na cña —nacui^u nu laca loo bi'—, bi' tsa tso'o cha' tyaa maq cha' caca jo'o ji'i maq; nga'aa caa maq tsa ta'a li' —nacui^u.

15 —Cuiñi tsa nu'ü —nacui Jesús ji'i nu laca loo ne' laa bi' li'—. Lcaa cu'mä lo'o tya'a mä nsati' ma toro ji'i mä, masi huru ji'i mä, cha' tsaa lo'o mä ji'i ni' cha' co'o ni' hitya, masi tsä ta'a —nacui yu—.

16 Lo'o jua'a nu cuna'a re nu la cui' tya'a ñatí ji'i jyo'o Abraham ni, cua ti'ñu xna yijä nguta'a ma' ndatsaa Satanás ji'i ma'. ¿Ha ná tso'o nti' mä si cua'ni lyaá na' ji'i ma', masi tsä ta'a? —nacui Jesús.

17 Nguju'u tsa ti' ngu' tya'a cusuu Jesús cha' nguxacui yu cha' ji'i nu laca loo bi' jua'a. Pana tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu xa' la ñatí nu ndü ca bi', cha' na'a ngu' lcaa cña tonu nu ngua'ni Jesús.

Cuiji ji'i si'yu cuxee

18 Li' xa' ngulu'u Jesús sca cha' ji'i ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o mä juani, cha' caca cuayá' ti' mä ñi'yä caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i mä: **19** Laca cha' bi' ñi'yä nti' sca ti si'yu cuxee, nu ndyaa lo'o sca ñatí ji'i ndyataa yu ji'i ne' lo'o ji'i yu. Lo'o li', lo'o cua ndyaluu la, sca yaca tonu tsa laca bi'. Li' nguxana ndyalaa quiñi cha' cuiñá ni' xlyati laja sta' yaca bi', cha' tso'o tsa tonu yaca bi'.

Cuiji ji'i scua tiye'

20 Chaca quiya' nda Jesús sca cuiji lo'o ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o mä ñi'yä caca lo'o laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i mä —nacui—.

21 Laca cha' bi' ñi'yä laca sca ycu' scua tiye' nu ngusu'ba sca nu cuna'a lo sna tya'a sca' catyá xlyá, nguixa' li', cha' tsa tlyu ti tyacuí scua bi'.

Nu toni'i chubi ti

22 Tyucuijj su ndyaa Jesús lo'o ngu' ca Jerusalén, ndya'a ngu' nde tyuu tya'a quichijj tonu; lo'o jua'a tyuu tya'a quichijj sube ndya'a ngu', cha' chcui' yu cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' quichijj bi!. **23** Laja li' nchcuane sca ñati ji'i yu:

—¿Ha xti ti ñati nu cua'ni lyaá Ni ji'i lo'o cua tye ti chalyuu, cusu'? —nacui.

Nguxacuijj Jesús cha' ji'i ñati bi' li':

24 —Chubi tsa toni'i su tyatí ma ca bi', bi' cha' cua'ni yala ma cha' qui je tyucuijj ji'i ma nu tyalaa ca toni'i bi!. Ndi'ya ñacuijj na' ji'i ma: Ntsu'u quiña'a tsa ñati nu cua nchcui' cha' cua tyatí ti ngu' toni'i bi', pana na ndu'ni ti ngu' jua'a; ná nchca qui je ji'i ngu' tsiya' ti ñi'ya caca nu tyatí ngu' toni'i bi!.

25 Li' tyatu xu'na ni'i bi', cha' tacu' yu toni'i bi!. Lo'o tyalaa cu'ma, li' xana ma cujui'i ya' ma toni'i bi', chcui' ma lo'o: "Xaala ma toni'i, cusu!". Li' ñacuijj yu ji'i ma: "Ná jlo ti' na' ti ñati laca cu'ma".

26 Lo'o li' xacuijj ma cha' ji'i: "Cusu', cua ndyacu ya tyaja lo'o nu'u, cua ndyi'o ya hitya lo'o nu'u. Cua ndyaa nu'u ngulu'u nu'u ji'i tya'a quichijj tyi ya", ñacuijj ma. **27** Chaca quiya' chcui' yu lo'o ma li': "Ná jlo ti' na' tsiya' ti, ti ñati laca cu'ma. Tya a clya ma tso'o la; nga'aa ntí' na' ña'a na' ji'i ma, cha' ñati cuxi laca ma." **28** Xí'ya tsa ma li', cacu la'ya ma cha' lye tsa ñasi'jj ma. Ca xñi'i tsa ti' ma lo'o ña'a ma su ndi'i quiña'a tsa ñati slo ycui' Ndyosi ca lo'o tye chalyuu; masi jyo'o Abraham, masi jyo'o Isaac, masi jyo'o Jacob, masi lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'nila, ña'a ma ji'i ngu' ndi'i ngu' ca bi!. Lo'o cu'ma ni, xtyanu Ni ji'i ma nde liya'.

29 Lcaa quichijj chalyuu ntsu'u ngu' nu tya ngu' cacu ngu' lo'o ycui' Ndyosi, nu lo'o caca

Ni loo lo'o tye chalyuu; nde su ntyucua cuichaa tyu'u ngu' tyaq̃a ngu', jua'a tyu'u ngu' nde su ndyaa cuichaa, lo'o nde tyá' tyu'u ngu', lo'o nde calacui tyu'u ngu', tyaq̃a lcaa ngu' ca su tlyu su ntucua ycui' Ni. ³⁰ Lo'o li' nde loo la caca xi ngu' nu tyu'u tucua su cua tye ti cha'; jua'a nde chu' la tyanu xi ngu' nu ndu'u tucua cloyo.

Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a ji'i ngu' quichi Jerusalén

³¹ La cui' tyempo bi' lijya xi tya'a ngu' fariseo cha' chcui' lo'o Jesús:

—Tyaa clya nu'u juani —nacuīngu' ji'i—. Tyu'u nu'u su ndilí nu'u re, yaa nu'u tyi'i chaca se'i, cha' cua nti' rey Herodes cujuii jinu'u.

³² Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Yaa cacha' mä cha' re ji'i nu cusu' tyaala bi': “Tsä juani lo'o tsä quee tya tyi'i na' xi chalyuu re cha' culo na' cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ñati, cha' cua'ni na' cha' tyaca tso'o xa' la ngu' quicha. Cuati tsä nu nchca tyuna, li' tye cña nu nda ycui' Ndyosi Sti na' cha' cua'ni na!.” Jua'a ñacuīmä ji'i nu cusu' bi'.

³³ Tya'a na' re juani. Tya quiña'a xi tyucuji lyiji su tya'a na' juani, jua'a la quee, jua'a tsä nu nchca tyuna li'. Ycui' cu'mä jlo ti' mä cha' nde quichi Jerusalén ndyijii lcaa ngu' nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi —nacuī Jesús ji'i ngu' fariseo bi'—. Bi' cha' tsa'a na' ca quichi bi' cha' cajaa na', si jua'a laca na' tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nti' mä —nacuī Jesús li'—.

³⁴ 'Tya'na tsa cu'mä ngu' Jerusalén, cha' tucui tsa cha' nu ntsu'u ji'i mä. Tya sa'ni ndujuii mä ji'i ngu' nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi, ngujui'i mä quee ji'i ñati nu ngua'a lo Ni cña ji'i. Tyuu tsa quiya' ngua

ti' na' cha' cua'ni tyaca'a na' ji'i mä, cha' ná ca cuxi ji'i mä; ñi'yä nti' sca su'ü nu nxuti'ji'i sñi' ne' lu'be ni', jua'ä nti' na' cua'ni na' lo'o mä, pana ná nda mä chacuayá' 'na tsiya' ti. ³⁵ Bi' cha' xñi'ji'i tyanu quichä tyi mä juani. Nga'aa ña'ä mä 'na ña'ä cuayá' nu tyalaa tyempo nu chcui' mä cha' 'na: "Tso'o tsa ndyu'ni ycui' Ndyosi xqui'ya yu nu lijyä chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na", ñacui' mä li'.

14

*Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu qui'yu nu nchcube'
tsa quicha quii ji'i*

¹ Sca tsä nu ndi'ji'i cña' ngu' ndyaa Jesús ndyacu yu xlyaa to' tyi xu'na ngu' fariseo. Lo'o xa' ngu' fariseo ni, na'ä tsa ngu' ji'i Jesús li'. ² Nde loo Jesús nga'ä sca nu qui'yu nu nchcube' quicha quii ji'i. ³ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' mstru cha' jo'ó lo'o ji'i ngu' fariseo bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na jo'o ji'i sca nu quicha tsä ta'a, nti' mä? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Ha ná ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na jo'o ji'i ngu' li'?

⁴ Pana nga'aa nchcui' ngu' bi' tsiya' ti. Li' ntejeya' Jesús ji'i nu quicha bi', ngua'ni cha' ndyaca tso'o yu. Lo'o li' nchcui' lo'o yu bi':

—Tyaa nu'ü to' tyi —nacui' Jesús ji'i yu.

⁵ Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' fariseo bi' chaca quiya':

—¿Ñi'yä nti' cu'mä? ¿Ñi'yä cua'ni mä si tyú sca huru ji'i mä, si tyú sca toro ne' tyuu tsä nu ndi'ji'i cña' ngu'? ¿Ha si'i hora ti tsaa mä culo mä ji'i ni', masi tsä ta'a tlyu laca?

6 Lo'o ná ngujui ñi'ya nu xacui ngu' cha' ji'i Jesús tsiya' ti li'.

Ñatí nu tsaa tyi'i lo'o ngu' ta'a nu caja clyo'o ngu'

7 Li' na'q Jesús cha' ngulana tsa ngu' fariseo bi' yaca xlya cha' tyucua ngu' su tso'o la nu nde que mesa. Bi' cha' nda Jesús cuij re ji'i ngu' bi' li':

8 —Nu lo'o tsaa mä su ndyaca ta'a caja clyo'o ngu', ná tyaca'qä mä su tlyu su tyucua ngu' nu laca loo. ¿Ñi'ya cua'ni mä si tyalaa xa' ñatí nu cua tlyu la cha' ntsu'u ji'i que cu'mä? **9** Lo'o li' nu ñatí nu ndyu'ni ta'a nu cua nchcui' lo'o mä tyä clyo cha' caä mä ni, ná tyiquee' chcui' yu lo'o mä ndi'ya: "Ta mä su ntucua mä ji'i nu cusu' cua", ñacui yu. Lo'o li' ca tyuju'u tsa ti' mä, tsaa mä tyaca'qä mä ca su ná ntsu'u yaca xlya, ca bi' tyaca'qä mä tsiya' ti li'. **10** Si'i xcui' na clyana mä su tso'o tyaca'qä mä lacua. Nu lo'o tsaa mä sca ta'a, yaa mä tyucua mä sca la'a ti su taca tyucua cua ña'qä ca ñatí. Lo'o li' caä nu laca loo ji'i ta'a cha' chcui' yu lo'o mä: "Cusu'", ñacui yu ji'i mä, "cuäqä nu'u cha' tyucua xi ca su tso'o la re". Jua'qä caca chí la loo ycui' cu'mä laja ñatí quiña'qä nu ntucua to' mesa li'. **11** Cua ña'qä ca ñatí nu nti' cha' tlyu la cha' laca ji'i ycui', bi' laca nu ca tyuju'u ti' ca tiya'la; lo'o nu ñatí nu xti ti cha' ntsu'u tyiquee ycui' yu, xtyucua ycui' Ndyosi ji'i yu bi' li', cha' caca tlyu la tyiquee yu ca tiya'la.

12 Li' ndi'ya nacui Jesús ji'i nu ñatí nu cua nchcui' lo'o cha' caä tyi'i ta'a ca slo yu:

—Nu lo'o chcui' mä lo'o ngu' cha' caä ngu' cacu ngu' xlyaa lo'o mä, si'i lo'o tya'a ngula ti mä chcui' mä, ni si'i lo'o tya'a tyijyu' ti mä chcui' mä, ni si'i lo'o ngu'

culiya' ti nu ntucua tyi cacua ti slo mā chcui' mā li'. Stu'ba ti cua'ni ngu' bi' lo'o mā ca tiya' la, nu lo'o ntsu'u sca ta'a ji'i ngu'; ñi'ya nu ngua'ni mā lo'o ngu', jua'q̄ cua'ni ngu' bi' lo'o mā li'. ¹³ Pana si'i jua'q̄ cua'ni mā; nu lo'o cua'ni mā sca ta'a, li' xutil'i mā ji'i ngu' ti'i, lo'o ji'i ngu' quicha, lo'o ji'i ngu' nu cu' quiya', lo'o ji'i ngu' cuityi' cha' cacu ngu' lo'o mā. ¹⁴ Li' tso'o tsa tyl'i mā chalyuu si jua'q̄ cua'ni mā, cha' nu ngu' quicha bi' ni, ná caja ñi'ya nu tya ngu' cha' tso'o ji'i mā. Pana tiya' la caja cha' tso'o ji'i mā, nu lo'o tyu'ú mā chaca quiya' lo'o lcaa ngu' jyo'o nu ngua tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o tya nguti'i ngu' chalyuu.

Cuii ji'i sca ta'a tlyu nu ngua'ni ngu'

¹⁵ Tya ndi'i ngu' to' mesa, ngua'q̄ jyacā ngu' ji'i cha' nu nda Jesús lo'o ngu'. Li' nguxacuī sca yu tya'a ntucua ngu' cha' ji'i Jesús:

—Tso'o tsa caca ji'i ñat̄i nu cacu scuaa ca su laca ycui' Ndyosi loo —nacuī yu bi'.

¹⁶ Li' nguxacuī Jesús sca cuii ji'i yu, cha' ca cuayá' ti' ngu' ñi'ya caca ji'i ñat̄i chalyuu lo'o caa ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo.

—Sca nu qui'yu ngua'ni sca ta'a, nda yu sca sii cha' cacu ngu' —nacuī Jesús ji'i ngu'—. Cua nchcui' yu lo'o quiña'q̄ tsa ñat̄i cha' tyl'īngu' ta'a. ¹⁷ Nu lo'o cua ndyalaa hora caca sii, li' ngulo yu cña ji'i msu ji'i cha' tsaa chcui' lo'o ngu' ndi'ya: “Cua laca ngua tso'o scuaa nu caca sii ji'i mā, nacuī xu'na na!”. ¹⁸ Li' lcaa ngu' nu cua nchcui' yu lo'o tya tsubi' la cha' caq̄ ngu' ta'a bi', nguxana ngu' ndijña ngu' cha' clyu ti' ji'i yu. Ndi'ya nacuī tsaca ngu': “Cua'ni clyu ti' nu'u jna', ná caca 'na caq̄ na' slo nu'u juani.

Ntsu'u cha' tsa'a tsaa na'a na' sca se'i su ngüi'ya ca ti na' yuu, bi' cha' nti' na' cha' cua'ni clyu ti' nu'u 'na." ¹⁹ Lo'o li' nacui chaca yu: "Na ngüi'ya ca ti na' ca'yu latya toro masu; bi' cha' tsa'a cua'ni cuayá' na' lo'o ni', si cua caca cua'ni ni' cña. Cua'ni clyu ti' nu'u jna', ná caca 'na cäa na' slo nu'u juani." ²⁰ Li' nacui chaca yu: "Na nguui clyo'o ca ti na', bi' cha' ná ntsu'u chacuayá' cäa na' slo nu'u juani". ²¹ Lo'o ndyalaa msu slo xu'na chaca quiya', li' lcaa cha' nu nacui ngu' ji'i ndacha' ji'i xu'na. Lye tsa ngunasi' xu'na ni'i bi' li'. Lo'o li' nacui yu ji'i msu bi': "Yaa clya nu'u lquichí chaca quiya' cha' chcui' nu'u lo'o ngu' nu ntsu'u nde calle jua, cha' cäa ngu' ta'a slo na'. Chcui' nu'u lo'o ngu' ti'i, lo'o ngu' quicha, lo'o ngu' nu cu' quiya', lo'o ngu' cuityi', lo'o lcaa ngu' quicha; li' tyäa lo'o ji'i lcaa ngu' bi' ca nde", nacui xu'na msu bi'. ²² Ca tiya' la li' nacui nu msu bi' ji'i xu'na: "Cusu'", nacui, "cua ngua'ni na' lcaa cña nu ngulo nu'u 'na, lo'o ña'a ti tyá ntsu'u la se'i su tyi'i ngu' ta'a re." ²³ Li' nacui ycui' nu xu'na msu bi': "Yaa nu'u nde calle, lcaa tyucui, cua'ni nu'u juersa lo'o ngu' cha' tyäa ngu' ne' ni'i 'na, cha' cha'á ni'i re 'na tyi'i ñati. ²⁴ Ndi'ya cha' ta na' lo'o nu'u, cha' ni tsaca ngu' nu cua nchcui' na' lo'o tyá clyo la, nga'aa cacu ngu' bi' sii re 'na tsiya' ti", nacui xu'na ni'i bi'.

Cua ndye cuii nu nda Jesús lo'o ngu' li'.

Tlyu tsa cña caca lo'o xñi na cha' ji'i Jesús

²⁵ Quiña'a tsa ñati ndya'a lo'o Jesús, lo'o li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

²⁶ —¿Ha nti' mä tyá'a mä lo'o na'? Ná caca ji'i mä xñi mä cha' jna' si lye la ntsu'u tyiquee mä ji'i sti

ma, masi ji'í xtya'a ma, masi ji'í clyo'o ma, masi ji'í sñi' ma, masi ji'í tya'a ngula ma masi qui'yu masi cuna'a; masi lye la ntsu'u tyiquee ma ji'í y cui' ca ti ma cha' ña'asii ma ji'í y cui' ca ma, ná taca caca ma ñati jna' jua'a. ²⁷ Si ná tyaja'a ma xñi ma tyucuii nu culu'u na' ji'í ma, ná caca ma ñati jna' li'; ntsu'u cha' xñi ma tyucuii bi', masi cujuui ñati ji'í ma xqui'ya cha' jna'. ²⁸ Si ntsu'u cu'ma nu nti' ma cuiñá ma sca ni'í tlyu, ¿ha ná culacua ti' ma clyo ni tsa lo cñi cua'nijo'o ji'í ma cha' tyu'u scua cña bi'? Clyo culo ma cuentya ni tsa lo cñi cua'nijo'o ji'í ma, cha' ña'a ma si tyu'u scua cñi ji'í ma ña'a cuayá' nu xcua se'í cña bi'. ²⁹ Si cuiñá ma quiya' ni'í, lo'o ca tiya' la ná caca cua'ni tye ma ni'í bi', xtyí lo'o ti ngu' ji'í ma li'. Lcaa ñati, nu lo'o ña'a ngu' cña bi', li' xana chcui'ngu'; xtyí lo'o ngu' ji'í xu'na cña bi' li': ³⁰ "Nu ñati jua ngua ti' cuiñá yu sca ni'í tlyu, pana ná ngua ji'í yu sta se'í yu cña bi'", ñacui'ngu'.

³¹ 'Ñi'ya nti' sca rey nu nti' xüy tya'a lo'o chaca rey. ¿Ha ná culo yu cuentya clyo si tyu'u scua tii mil tya'a ti sendaru, cha' tyijiloo ji'í chaca rey nu lo'o calaa mil tya'a sendaru lijya cusuu? ³² Lo'o si jlo ti' cha' ná caca ji'í rey bi', nu lo'o tya tyijyu' lijya nu chaca rey bi', li' hora ti ta yu ji'í ñati cha' tsaa ngu' slo nu chaca rey bi', cha' ca ti cha' cusuu bi' hora ca ti. Jua'a cua'ni rey bi' —nacui Jesú—. ³³ Lo'o jua'a cua ña'a ca cu'ma nu lye la ntsu'u tyiquee ma ji'í lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ma, ná taca caca ma ñati jna' li'.

Cha'ji'í teje' nu ná tso'o tsiya' ti

³⁴ 'Tso'o tsa teje'; pana si tye cha' cñi' nu ntsu'u ji'í, nga'aa caja ñi'ya nu cua'nijo'o teje' bi' ji'í ngu'

li'. ³⁵ Ná tso'o tsiya' ti, ni cha' salú na ji'i lo yuu cha' xtyucua ji'i yuu, ná tso'o; masi quixa' na ji'i lo'o yuu cataa, ná tso'o tsiya' ti, bi' cha' nga'a cha' xcuaq̄a na ji'i —nacui Jesús—. Cua'a jyacq̄a tso'o mā ji'i cha' nu nda na' lo'o mā, si tyaja'a mā cuna mā —nacui Jesús ji'i ngu'.

15

Cuii ji'i sca xlya' nu cua nguna' ji'i ngu'

¹ Lcaa nu msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu' bi' ni, ñaa ngu' slo Jesús cha' cuna ngu' ni cha' nda yu; jua'a xa' la ngu' cuxi, ñaa ngu' slo Jesús li'. ² Bi' cha' nguxana ngu' fariseo, lo'o jua'a ngu' mstru cha' jo'ó, ngusta ngu' qui'ya ji'i Jesús:

—Ndiya ti' yu re cua'ni tya'a yu lo'o ngu' cuxi jua. Stu'ba ti ndacu yu tyaja lo'o ngu' cuxi —nacui ngu' bi'.

³ Li' nda Jesús sca cuii lo'o ngu':

⁴ —Nu cu'mā ni, si ntsu'u sca siyento tya'a xlya' ji'i mā, lo'o li' nguna' tsaca ji'i mā —nacui Jesús—, ¿ha ná xtyanu mā ji'i nu quiña'a la tya'a xlya' nu ndyanu taju ti su tso'o ti ndi'i ni' ne' quixi'? Lo'o li' tsaa mā tsaana mā ji'i xlya' nu nguna' bi' ji'i mā ña'a cuayá' nu quiye bi' ji'i mā. ⁵ Nu lo'o cua nquiye xlya' bi' ji'i mā, tso'o tsa caca tyiquee mā li'. Hora ti sta mā ji'i ni' tyijyā scū mā, ⁶ tyaa lo'o mā ji'i toni'i. Lo'o cua ndyalaa mā to' tyi mā, li' xuti'i mā ji'i lcaa tya'a tso'o mā lo'o ji'i tya'a nga'a ti mā, cha' ñacui mā ji'i ngu' ndi'ya: “Ca chaa ti' mā lo'o ya juani cha' cua nquiye xlya' nu cua nguna' ji'i ya”. ⁷ Ndi'ya ñacui na' ji'i mā: ca chaa tsa ti' ycui' Ndyosi

lo'o ñat_i ji'_i Ni ca su ntucua ycui' Ni —nacui Jesús ji'_i ngu' fariseo li'—, ca chaa ti' ngu' bi' masi sca ti ñat_i chalyuu ca tyuju'u ti' ji'_i cha' cuxi nu ntsu'u ji'_i, culochu_u yu ji'_i cha' cuxi bi' li'. Ná ntsu'u cha' culacua ti' Ni cuentya ji'_i nu jacuayala tyii ntucua caa tya'a ñat_i tso'o nu ná ntsu'u cha' cuxi ji'_i ngu', nti' ngu'.

Cui_{ii} ji'_i sca cñi nu cua nguna' ji'_i ngu'

⁸ Nda Jesús chaca cui_{ii} lo'o ngu' li':

—¿Ñi'y_a cua'ni sca nu cuna'_a nu ntsu'u tii tya'a cñi plata ji'_i? Si nguna' sca cñi plata bi' ji'_i, ¿ñi'y_a cua'ni li'? Nti' na' cha' cua'_a ma' xi quii' cha' culaja tso'o ni'_i bi', ña'_a cuayá' nu quiye cñi bi' ji'_i. ⁹ Lo'o cua nquiye cñi bi' ji'_i, li' xuti'_i nu cuna'_a bi' ji'_i lcaa tya'a tso'o lo'o ji'_i lcaa tya'a nga'_a cacua ti, cha' cacha'ji'_i ngu' ndi'y_a: “Ca chaa ti' m_a lo'o na' juani, cha' cua nquiye cñi nu nguna' bi' jna!”. ¹⁰ Chaa ti' nu cuna'_a bi', cha' cua nquiye cñi ji'_i; la cui' jua'_a ca slo ycui' Ndyosi, chaa tsa ti' ycui' Ni lo'o ñat_i ji'_i Ni nde cu_a, masi sca ti ñat_i chalyuu ca tyuju'u ti' ji'_i cha' cuxi nu ntsu'u ji'_i, culochu_u yu ji'_i cha' cuxi bi' li'.

Sca nu qui'yu cuañi' nu ntucuna' ycui' ca ti yu chalyuu ji'_i

¹¹ Nda Jesús chaca cui_{ii} lo'o ngu' li':

—Ntsu'u sca nu cusu' nu ntsu'u tucua tya'a sñi' qui'yu ji'_i yu. ¹² Lo'o nu cuañi' la ni, nacui yu ji'_i sti yu: “Sti na!”, nacui, “xtyanu clya nu'_u lcaa cha' tso'o nu nga'_a cha' tyacua jna!”. Lo'o li' hora ti ndacha sti yu cha' tso'o nu ntsu'u ji'_i tyucuaa sñi!. ¹³ Cua xtyi tyempo ndyaca, li' ndyujui' nu qui'yu tya cuañi' la lcaa cha' tso'o nu nda sti yu

ji'i. Lo'o ngujui cñi ndyi'ya yu, ndyaa yu tyijyu' li'. Ca chaca tsu' su ndyalaa yu, li' xcui' na ngua'ni ñu'u ti yu chalyuu ji'i yu; nguliji ñu'u ti yu cñi bi' ji'i yu. ¹⁴ Pana nu lo'o cua ndye cñi ji'i yu nguliji yu, li' ngua sca jbi'ña tlyu ca loyuu su ndya'a yu; ná ntsu'u na cacu yu, lye tsa ntyute' yu li!. ¹⁵ La cui' quichí su ntsu'u yu bi' ndyaa yu ne' xña ji'i sca ñati; ngulo nu ñati bi' cña ji'i yu, li' ndyaa yu ne' sca lo'o ji'i ñati bi' su ntsu'u cube' ji'i, cha' xacu yu ji'i cube' bi' ji'i ngu!. ¹⁶ Lo'o li' ngua ti' yu si tyaala' la ji'i yu lo'o cacu yu si'yu quixí' tya'a nu ndacu cube', cha' ná tucui nda na cacu yu, lo'o jua'a ntyute' tsa yu li!. ¹⁷ Hasta li' ngulacua tso'o ti' yu: "¿Ni lcua tya'a msu ntsu'u to' tyi sti na' ndyu'ni cña? Ná ndyiji jbi'ña ji'i ngu' bi', hasta ntyucua na ndyacu ji'i ngu!. Lo'o na' ni, nga'a na' ca nde ndyiji jbi'ña 'na cha' nga'aa ndyiji na cacu na!. ¹⁸ Tso'o la tya'a na' nde to' tyi sti na' cha' chcui' na' lo'o: Sti na', ñacui' na' ji'i, cua ntsu'u tsa qui'ya hichú' na' cuentya ji'i y cui' Ndyosi lo'o cuentya jinu'u, cha' nguta'a yu'u ti na!. ¹⁹ Nga'aa ntsu'u cha' ñacui' nu'u cha' sñi' nu'u laca na'; tso'o la masi ñi'yä nu ndu'ni nu'u lo'o msu jinu'u, jua'a ti cua'ni nu'u lo'o na!." Jua'a ngulacua ti' yu cha' chcui' yu lo'o sti yu. ²⁰ Li' ngutu'u yu ndyaa yu tyucuij cha' ñaa yu nde to' tyi sti yu.

'Tya tyijyu' ñaa yu lo'o na'a sti yu ji'i yu. Hora ti ndyaa sti yu ndyacua tya'a lo'o yu; ngüityi sti yu ji'i yu li', nchcuicha' sti yu ji'i yu cha' ngua tya'na ti' sti yu ji'i yu. ²¹ Li' nacui' yu ji'i sti yu: "Sti na!", nacui' yu, "cua ntsu'u tsa qui'ya hichú' na' cuentya ji'i y cui' Ndyosi lo'o jua'a cuentya jinu'u. Nga'aa

ntsu'u cha' ñacui nu'u cha' sñi' nu'u laca na'!" ²² Li' nacui ycui' nu cusu' ji'i msu: "Yaa clya mä culo mä late' nu tso'o la cha' xacu' mä ji'i yu re. Sta mä sca cui' sne ya' yu, su'ba mä caña quiya' yu. ²³ Lo'o li' tsaa squi'ya mä chqueru nu taa la cha' cujuii mä ji'i cha' cacu na. Cua'ni na sca ta'a, ²⁴ cha' ngua ti' na cha' cua ngujuui sñi' na' re, lo'o juani xa' ndyu'u tucua yu; cua nguna' yu ngua ti' na', lo'o xa' ndyalaa yu." Hora ti nguxana ngua'ni ngu' sca ta'a li'.

²⁵ 'Jua'ä ndyaca cha' lo'o ndyalaa sñi' nu cua cusu' la, ndyalaa yu ndyaa yu cña. Cua tyalaa ti yu toni'i ji'i yu, lo'o ndyuna yu nclya'á ngu' musca, cha' cua laca ndyaca jii lo'o ndyalaa yu. ²⁶ Li' ngusi'ya yu ji'i sca yu cuañi', nchcuane yu ji'i: "¿Na laca ndyaca jua?" ²⁷ Li' nguxacui nu yu cuañi' bi' ji'i yu: "Yu tya'a nu'u nu ndya'ä yu'u, cua xa' ndyalaa yu bi' juani", nacui. "Bi' cha' nacui sti nu'u cha' cujuui ya chqueru nu tso'o la ña'ä bi', cha' tso'o tsa ntí' sti nu'u cha' cua ndyalaa yu tso'o ti." ²⁸ Ngunasi' tsa sñi' nu cua cusu' la bi' li'. Lo'o na'ä sti yu cha' ná ntaja'ä yu tyaa yu ca toni'i, li' ndyaa sti yu cha' chcui' lo'o yu. ²⁹ Li' nacui yu ji'i sti yu: "Jlo ti' nu'u ni cua lcua yija ndi'i na' ndyu'ni na' cña jinu'u, lo'o ni sca quiya' ná ngua'ni xña'ä na' lo'o nu'u; lcaa cña nu ngulo nu'u 'na, ngua'ni na' ji'i. Pana ni sca quiya' ná nda nu'u masi sca chivo piti ti jna' cha' cua'ni na' ta'a lo'o tya'a tso'o na!. ³⁰ Nu juani chaca quiya' ndyalaa sñi' nu'u nu ndye cñi jinu'u nguliji ñu'u ti yu lo'o sa'a yu. Lo'o ndyalaa yu bi', hora ti ndyujuui mä chqueru taa cha' caca ta'a ji'i", nacui sñi' nu cua cusu' la. ³¹ Li' nacui nu cusu' sti yu ji'i yu: "Chañi cha' lcaa tsä ndi'i nu'u

lo'o na'. Lo'o jua'ä lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jna', na jinu'ü laca lcaa cha' bi'. ³² Pana juani, tso'o la cha' cua'ni na sca ta'a cha' ndyalaa tya'a nu'ü chaca quiya'. Ngua ti' na cha' cua ngujuij yu, pana xa' ndyu'u tucua yu chaca quiya'; cua nguna' yu ngua ti' na, pana ndyalaa yu chaca quiya'. Bi' cha' ndyu'ni na sca jii juani, cha' chaa tsa ti' na."

16

Sca msu laca loo nu tajua' ti ngua'ni, masi cuxi ti tyiquee yu

¹ Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i:

—Ntsu'u sca nu culiya', lo'o jua'ä cua ntsu'u sca ñati nu laca loo ji'i msu ji'i yu culiya' bi'. Lo'o li' ndacha' ngu' ji'i nu culiya' bi', cha' cua tye ti cha' tso'o nu ntsu'u ji'i yu, cha' nguliji ñu'ü ti msu nu laca loo ji'i cha' tso'o bi'. ² Li' ngusil'ya xu'na ji'i msu nu laca loo bi', cha' xcuane ji'i msu bi': “¿Ni cha' ta laca nu nchcui' ngu' lo'o na' cha' jinu'ü?”, nacui yu. “¿Ni cña ndyu'ni nu'ü nu cua nchcui' ngu' lo'o na'? Tya nu'ü cuentya jna' juani, cuacha' clyá nu'ü cha' jna', ña'ä cha' nu cua ngua'ni nu'ü. Nga'aa caca nu'ü loo ji'i msu 'na juani.” ³ Quiña'ä tsa ngulacua ti' msu nu laca loo bi' li': “¿Na laca cua'ni na' juani, si nga'aa ta xu'na na' cña nu cua'ni na'? Nga'aa jlo ti' na' ñi'ya cua'ni na' li'. Ná qué na' cha' cua'ni na' cña lo yuu; lo'o si tsa'ä jna' na' msta, la cui' ti jua'ä ca tyuju'u tsa ti' na' li'. ⁴ Pana cua jlo ti' na' ñi'ya nu cua'ni na' cha' caja su tyi'ü na' toni'ü ji'i ñati, nu lo'o nga'aa ta xu'na na' cña nu cua'ni na'.” Jua'ä ngulacua ti' msu bi',

cha' cuxi ti tyiquee yu. ⁵ Li' ngusi'ya yu ji'i lcaa ñati nu ndacui ji'i xu'na yu, nchcuane yu ji'i ngu' li': “¿Ni tsa lo ta ndacui nu'u ji'i xu'na na'?” nacui yu ji'i tsaca ngu'. ⁶ “Sca mil tya'a litro setye ndacui na' ji'i”, nacui ngu' bi' li'. Hora ti nacui msu nu laca loo bi' ji'i ngu' bi': “Nde nscua quityi nu nscua cuentya jinu'u. Cua'a clya nu'u re cha' cuiñá chaca quityi, nu ñacui cha' ca'yu siyento ti litro setye ndacui nu'u ji'i nu cusu' bi'”, nacui msu bi' ji'i. ⁷ Li' nchcuane yu ji'i chaca ngu': “Nu'u ni, ¿ni tsa lo ndacui ji'i xu'na na'?” “Sca siyento tya'a cujui nscua' trigo”, nacui ngu' bi' li'. “Haa”, nacui yu, “nde nscua quityi nu nscua cuentya jinu'u”, nacui nu msu bi!. “Cua'a clya nu'u ca nde cha' scua chaca quityi nu ñacui cha' jacuayala tya'a cujui ti, tsa bi' ti ndacui ji'i nu cusu'!.” ⁸ Tiya' la ngua cuayá' ti' ycui' nu laca xu'na yu ñi'yä nu ndyu'ni yu. “Tajua' tsa ndyu'ni msu nu laca loo bi' na laja lo'o ndyu'ni yu cña”, nacui nu cusu' culiya' bi'.

Lo'o li' tya nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Lo'o cu'mä ni, nu nti' tsa mä taquiya' mä ji'i lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi—nacui—, taca ca tsa'a mä xi lo'o ña'a mä ñi'yä nu ndu'ni xa' la ñati chalyuu lo'o tya'a ngu', masi cuxi ti ngu'!

⁹ 'Ndi'yä chcui' na' lo'o mä lacua: Tso'o ti cua'ni mä lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i mä nde chalyuu; xtyucua mä ji'i xa' ñati lo'o cha' tso'o nu ntsu'u ji'i mä ña'a cuayá' tye chalyuu ji'i mä, cha' jua'a caja tya'a tso'o mä nde chalyuu. Lo'o li' ta ycui' Ndyosi su tyi'i mä slo Ni, su ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i mä li'.

¹⁰ Ñati nu tso'o tsa ngua'ni lyiji sca cña piti ti,

ju'a tso'o tsa cua'ni ngu' bi', masi sca cña nu cua tlyu la; pana ñat̄i nu ñilo'o ji'i xu'na ngu' lo'o cua'ni ngu' sca cña piti ti, ná tyiquee' ná caca cua'ni ngu' bi' sca cña nu cua tlyu la. ¹¹ Si ná nchca cña'asii m̄a sca cha' tso'o nu ntsu'u ji'i m̄a nde chalyuu, ni ná ta y cui' Ndyosi sca cña tso'o la cha' cua'ni m̄a cuentya ji'i y cui' Ni. ¹² Lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i m̄a chalyuu, na nda y cui' Ndyosi cha' bi' jña ti m̄a; si ná cua'ni tso'o ti m̄a lo'o cha' bi', ¿ñi'ya cua'ni m̄a lo'o cha' tso'o nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i m̄a?

¹³ 'Sca msu ni, ná caca cua'ni yu cña ji'i tucua ty'a xu'na yu sca tyempo ti; ji'i sca ti xu'na yu taca cua'ni yu cña. Ná tyiquee' ti'i ti' yu ña'q̄ yu ji'i tsaca ñat̄i li', cuati ji'i chaca ñat̄i bi' tso'o ntsu'u tyiquee yu ña'q̄ yu ji'i; hasta tso'o la cua'ni yu cña ji'i ñat̄i bi', pana ji'i tsaca ñat̄i bi', lasa la cua'ni yu cña ji'i. Ná caca xñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na si ntsu'u tsa tyiquee na ña'q̄ na ji'i cñi, cha' ñi'ya si laca chaca xu'na na, ju'a laca cñi bi' li'.

¹⁴ Pana ntsu'u tsa tyiquee ngu' fariseo cha' ji'i cñi, bi' cha' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús, ngustílo'o ti ngu' ji'i yu. ¹⁵ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' bi':

—Cu'm̄a —nacui yu—, tso'o tsa ndu'ni m̄a cha' ña'q̄ ti xa' ñat̄i ji'i m̄a, pana cua jlo ti' y cui' Ndyosi lcaa ña'q̄ cha' nu ntsu'u tyiquee m̄a. Ñat̄i nu tlyu tsa ndu'ni ji'i y cui' ca ngu', xtyanu ti'i y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi'.

Ñi'ya ndyaca lo'o cha' tso'o nu ji'i y cui' Ndyosi

¹⁶ 'Nu tyempo cua sa'ni la ni, ntsu'u cha' cusu' ji'i ñat̄i, la cui' cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o Moisés,

jua'q̃ lo'o ngu' nu ngua tu'ba ji'l̃i Ni tya sa'ñi la; pana nu lo'o ñaa Juan, tya li' nguxana ngañi cha' tso'o ji'l̃i ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' tyiquee ñati. Quiña'q̃ tsa ñati, lye tsa nda ngu' juersa cha' xñi ngu' cha' ji'l̃i ycui' Ndyosi.

¹⁷ 'Ná tlyu cña tye lcaa na nu ntsu'u nde cuā, jua'q̃ tye tyucui ña'q̃ chalyuu; pana ná tye tsiya' ti ni sca si'yu cha' ji'l̃i lcaa cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o na nu ngua sa'ñi la.

Nchcui' Jesús cha' ji'l̃i ñati nu xtyanu ti'l̃i ji'l̃i clyo'o

¹⁸ Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Lo'o culo sca ñati quityi cha' xtyanu yu ji'l̃i clyo'o yu, cha' xa' caja clyo'o yu lo'o xa' nu cuna'a, cha' suba' ndyu'ni yu bi' li'. Lo'o jua'q̃ lo'o caja clyo'o sca nu qui'yu lo'o sca nu cuna'a nu cua nguxtyanu clyo'o ji'l̃i, masi cuentya ji'l̃i ley, la cui' ti cha' suba' laca nu ndyu'ni nu qui'yu bi' li'.

Cha' ji'l̃i sca nu culiya' lo'o scayut'i inu naa Lázaro

¹⁹ 'Cua ntsu'u sca nu culiya', lo'o xcui' late' quiña'a nga'a, xcui' late' tso'o ña'q̃ nchcu' yu. Lo'o jua'q̃ lye tsa ndyu'ni yu, lcaa ts̃a ndyaca ta'a slo yu. ²⁰ Pana ntsu'u sca ñati ti'l̃i nu naa Lázaro, nu xcui' quichu' ntucua tyucui ña'q̃ yu. Toni'l̃i ti ji'l̃i nu culiya' bi' nchca'a Lázaro lcaa ts̃a. ²¹ Cua nti' yu ti'l̃i bi' masi cacu yu satya na nu ndyalú to' mesa su ndyacu nu culiya' bi' li'. Lo'o jua'q̃ ndya'a xne' su nga'a yu cha' nclye'e loo quichu' nu ntsu'u hichu' yu ti'l̃i bi'. ²² Ndyalaa ts̃a nu ngujuii nu ti'l̃i bi'; lo'o nu xc̃a ji'l̃i ycui' Ndyosi ni, ndyaa lo'o ngu' ji'l̃i ca slo jyo'o cusu' Abraham, ca su tlyu nu ngua'ñi cho'o ycui' Ndyosi. Lo'o jua'q̃ ngujuii nu culiya' bi', nguxatsi' ngu' ji'l̃i li'. ²³ Pana nu lo'o cua ntsu'u

nu culiya' bi' su nchcube' yu ca bilyaa, li' ngusicua
 hique yu na'q̄ yu ji'i jyo'o cusu' Abraham tyijyu' ti,
 lo'o jua'q̄ na'q̄ yu cha' stu'ba ti ntucua jyo'o Lázaro
 lo'o. ²⁴ Li' ngusi'ya nu culiya' bi' ji'i Abraham: "Sti
 ya Abraham, cua'ni tya'na ti' nu'u jna'. Ta nu'u
 ji'i Lázaro jua cha' c̄aq̄ calo'o xi hitya cha' co'o na',
 masi lo'o sne ti yu cuicha' yu xi tu'ba na' cha' ca'ya
 tyacala' xi ltse' na', cha' lye tsa tyique' nti' na' su
 ntsu'u na' lo quii' re." ²⁵ Li' nacui jyo'o Abraham
 ji'i: "Sñi'", nacui, "tso'o tsa ngua h̄i lo'o nguti'i nu'u
 nde chalyuu. Lo'o Lázaro re ni, si'i jua'q̄ ngua ji'i
 yu, cha' lye tsa nchcube' yu su nguti'i yu chalyuu.
 Bi' cha' caja su tso'o tyi'i yu ca nde juani; lo'o
 nu'u ni, nga'q̄ cha' chcube' nu'u. ²⁶ Tya ntsu'u la
 cha' ji'i cuare nde su ndi'i ya, ntsu'u sca laja cua'a
 tlyu cla'be laja su ndi'i cuare lo'o cu'maq̄; bi' cha'
 si ntsu'u ngu' nu nti' tsaa nde slo cu'maq̄, ná caca
 ji'i ngu' tyaa ngu'. Lo'o jua'q̄ cu'maq̄ nu ntsu'u ma
 nde jua, ná caca ji'i ma tyaa ma ca nde." ²⁷ Li'
 tya'na tsa nchcui' nu culiya' bi' lo'o: "Cua'ni nu'u
 sca cha' tso'o lo'o na', Abraham sti na'", nacui nu
 culiya' bi'. "Ta ji'i Lázaro cha' tsaa yu to' tyi sti na',
²⁸ ca su ntsu'u ca'yu tya'a ngu' tya'a na', cha' chcui'
 yu lo'o ngu', cha' ná c̄aq̄ ngu' ca nde su ntsu'u na'
 nchcube' na!" ²⁹ Pana nacui Abraham ji'i: "Cua jlo
 ti' ngu' bi' lcaa ña'q̄ cha' nu nguscua jyo'o Moisés;
 jua'q̄ nu xa' la quityi ji'i y cui' Ndyosi nu nguscua
 jyo'o cusu' cua sa'ni, ntsu'u bi' ji'i ngu' tya'a nu'u.
 Tso'o si cua'q̄ jyac̄a ngu' ji'i cha' nu nscua lo quityi
 bi'." ³⁰ Li' nguxacui' nu culiya' bi' cha' ji'i: "Tso'o
 lacua, sti na' Abraham. Pana si tsaa sca ngu' jyo'o
 re ca su ndi'i ngu', li' culochu' ngu' cha' cuxi nu
 ndyu'ni ngu'." ³¹ Xa' nchcui' jyo'o Abraham lo'o

nu culiya' bi' li': "Lo'o ná nti' ngu' taquiya' ngu' ji'i cha' nu nguscua Moisés, lo'o jua'qá ná taquiya' ngu' ji'i jyo'o cusu' nu ngua'qá loo y cui' Ndyosi cña ji'i cha' chcui' lo'o ñati, la cui' jua'qá ná taquiya' ngu' ji'i xa' la cha' nu ta Ni lo'o ngu', masi tyu'ú sca nu cua ngujuii chaca quiya' cha' chcui' lo'o ngu!".

17

Cuxitsa caca si ntsu'u sca qui'ya nu ndulo laji'na

¹ Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'qá ji'i:

—Ntsu'u tsa ngu' nu nchcui' lo'o na cha' cua'ni na sca cha' cuxi, pana ty'a'na tsa sca ñati nu ndat-saa ji'i ty'a'cha' cua'ni cha' cuxi lo'o. ² Tso'o la si tsaa ngu' xcuaaqá ngu' ji'i yu lo tyujo'o lo'o sca quee quichi tyaacáqá yane yu, cha' nga'aa caja ñi'yá nu tatsaa yu ji'i ni sca ñati ñi'yá nti' nu sube re, cha' cua'ni ngu' cha' cuxi lo'o yu.

³ 'Cui'ya mā cuentya si cua'ni sca ngu' ty'a'ndya'qá mā sca cha' cuxi lo'o mā. Li' chcui' mā lo'o yu cha' nga'aa cua'ni yu cha' cuxi bi' lo'o mā. Lo'o si ty'a'achu' yu ji'i cha' cuxi bi', cua'ni mā cha' clyu ti' ji'i yu li'; ⁴ masi cati quiya' ta yu cha' ñasi' ti' ji'i mā sca tsa, lo'o cati quiya' caqá yu cha' chcui' yu lo'o mā: "Cui'ya mā cha' clyu ti' jna', nga'aa cua'ni na' jua'qá juani", ñacui yu, li' nga'qá cha' cui'ya mā cha' clyu ti' ji'i yu.

Quiñaqá tsa cha' caca ji'na si jlya ti' na ji'i y cui' Ndyosi

⁵ Li' nacui nu ngu' nu ndyaca tsa'qá ji'i Jesús:

—Xtyucua nu'u ji'i ya cha' taca jlya la ti' ya cha' jinu'u —nacui ngu' ji'i.

6 —Jlo ti' mä cha' piti tsa sca si'yu cuxee —nacui Jesús ji'i ngu'—, lo'o jua'ä cu'mä ni, ná quiña'ä tsa cha' nchca ji'i mä. Pana masi xti ti cha' jlyá ti' mä ji'i y cui' Sti na', taca ñacui mä ji'i yaca quityi re: "Tyu'utsu' nu'u ca su ndu re, yaa nu'u tyu nde lo hitya tyujo'o". Lo'o li' ña'ä mä cha' taquiya' yaca bi' cha' nu cua nchcui' mä lo'o.

*Ní'ya nu nga'ä cha' cua'ni na si ndyu'ni na cña ji'i
y cui' Ndyosi*

7 ¿Ñí'ya nti' cu'mä ni? ¿Ñí'ya cua'ni mä si ntsu'u sca msu ji'i mä nu ndyaa ne' quixi' cha' cula'a yuu cuentya ji'i mä, masi ndyaa yu cha' cña'äsii yu ji'i bata ji'i mä? Nde ngusii lo'o ndyalaa ca ti msu bi' ndyaa yu cña bi', ná tyiquee' ná chcui' mä lo'o yu ndi'ya: "Tyäa clya cua'ä to' mesa cha' cua'ni nu'u sii juani". **8** Ná yala ñacui mä ji'i yu jua'ä, nti' na'. Ná tyiquee' ndi'ya chcui' mä lo'o yu: "Cua'ni cho'o clya caque' sii cha' cacu ya. Clyo cacu ya co'o ya, cuati cacu co'o nu'u", ñacui mä ji'i msu bi!. **9** ¿Ha tya mä xlyá'be ji'i msu bi', cha' ndaquiya' yu cña nu ngulo mä ji'i? Ná ndu'ni xu'na msu jua'ä. **10** Ñí'ya laca msu, jua'ä laca cu'mä; nu lo'o ngua'ni mä lcaa cña nu culo y cui' Ndyosi ji'i mä, nga'ä cha' ñacui mä li': "Msu cuxi ti laca cuare, cha' cña nu nga'ä cha' cua'ni ti ya, tsa bi' ti cña ngua'ni ya", ñacui mä.

*Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tii tya'a ñati nu ngusñi
quicha nu ndyatsu' cuaña'ji'i*

11 Nu lo'o ngusñi Jesús tyucuii ndyaa nde Jerusalén, li' nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Galilea, ndyaa ngu' nde loyuu su cuentya Samaria.

12 Nu lo'o ndyalaa Jesús sca quichí piti bi', li' ndyacua ty'a yu lo'o tii ty'a ngu' quicha nu cua lijya ngu' slo yu; quicha nu ndyatsu' cuaña' ntsu'u ji'i ngu' bi'. Pana tyijyu'ti ndyatuŋ ngu' slo Jesús, **13** cuiii tsa nchcui' ngu' lo'o yu li':

—Cusu' Jesús —nacuiŋ ngu' li'—, cua'ni ty'a'na ti' nu'u ji'i cua.

14 Nu lo'o na'a Jesús ji'i ngu', li' nacuiŋ yu:

—Yaa clya mä slo sti jo'ó cha' ña'a yu ji'i tyucui ña'a mä —nacuiŋ.

Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Pana su ndyaa ngu' tyucuiii ti, ngua tii ngu' cha' xa' ngua lubii cuaña' ngu'; ndye cha' quicha ngu' li'. **15** Bi' cha' nguxtyuu tsaca yu quicha bi', cuiii tsa nchcui' yu ndyu'ni chí yu loo ycui' Ndyosi. **16** Li' ndyatuŋ sti' yu slo Jesús, ndyaa stii yu lo yuu nde loo yu cha' ndya yu xlyab'e ji'i Jesús. Ngu' Samaria laca yu bi', ngu' xa' tsu' laca yu. **17** Li' nacuiŋ Jesús:

—¿Ha si'i tii ty'a yu ngu' nu ndyatsu' cuaña' ngu' ndyaca tso'o ngu' tsä? ¿Mala ngua nu chaca caa ty'a yu ngu' bi' juani? **18** Sca ti yu re nu si'i ngu' Israel ty'a na laca, bi' laca nu nguxtyuu cha' cua'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi.

19 Li' nchcui' Jesús lo'o nu qui'yu bi':

—Tyatuŋ nu'u cha' tyaa nu'u juani —nacuiŋ—. Cua ngua tso'o nu'u juani cha' jlya ti' nu'u cha' nu nda na' lo'o nu'u.

*Ndi'ya caca lo'o tyalaa tyempo cha' caca ycui'
Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati*

20 Lo'o li' nchcuane ngu' fariseo ji'i Jesús ni jacua' tyalaa tyempo cha' caca ycui' Ndyosi loo ji'i ñati. Nguxacuiŋ Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Si'i sca na nu tyaca' lijyä tyijyu' laca cha' bi'.
21 Ná caca ñacui na ndi'ya: "Nde ti ndu bi"; masi
 ndi'ya ná ñacui na: "Ndejua ntucua bi". Na cua
 laca ycui' Ni loo ca ne' cresiya ji'í ñatí juani.

22 Li' nacui Jesús ji'í ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í:

—Nde loo la tyalaa tyempo nu nti' tsa mä ña'a
 mä 'na, masi chaca tya tsä nde chalyuu tya tyi'í
 na' lo'o mä nti' mä, na' nu cua nda ycui' Ni 'na
 lijyäa cha' caca na' ñatí; pana nga'aa ña'a mä 'na li'.
23 Chcui' ngu' lo'o mä cha' jna' li: "Nde ti ndu yu";
 lo'o jua'a chcui' ngu': "Ndacua ndu ycui' yu". Pana
 ná tsaa mä, ná taquiya' mä ji'í cha' cuiñi nu nchcui'
 ngu' bi' —nacui Jesús ji'í ngu'—. **24** Se'í ti ntyiji'í xee
 tyi'yu nu lo'o ndyubi, pana tyaca' ña'a ngu' xee bi'
 tyucui nde cua; jua'a caca lo'o na' nu lijyäa cha'
 caca na' ñatí, nu lo'o tyalaa tsä bi'lo'o ña'a ngu' jna'
 cha' cäa na' chaca quiya!. **25** Pana clyo nscua cha'
 lye tsa chcube' ycui' na'. La cui' jua'a ngu' tya'a
 quichí tyi na xtyanu ti'í ngu' 'na. **26** Ñi'ya ngua ji'í
 ñatí nu nguti'í chalyuu sa'ní la, tya'a stu'ba ngu'
 lo'o jyo'o Noé bi', jua'a caca ji'í ñatí chalyuu lo'o
 chaca quiya' tyaä na' nu lijyäa cha' caca na' ñatí.
27 Tya'a stu'ba jyo'o Noé bi' ni, ngua'ni ngu' ta'a,
 ndyacu ngu', ndyi'o ngu', ngujui clyo'o ngu'; tsa
 bi' ti cha' ndube ti' ngu' ña'a cuayá' nu ndyalaa
 tyempo ngüiñá nu Noé bi' yaca ni'í tonu. Li' ndyatí
 yu ne' yaca ni'í bi' lo'o lcaa na nu ntsu'u ji'í yu. Lo'o
 li' ngua'ya tyo clyaa bi', ndye ñatí chalyuu ngujui
 ngu'. **28** Lo'o la cui' ñi'ya ngua ji'í ngu' quichí su
 nguti'í jyo'o Lot, jua'a caca ji'í ñatí chalyuu tsä bi'.
 Tya'a quichí tyi Lot ni, ndyacu ngu', ndyi'o ngu',
 ngüi'ya ngu' yu'ba, ndyuju'í ngu' yu'ba, ndyataa

ngu' xtya, ngüiñá ngu' ni'i; tsa bi' ti cña nu ndiya ti' ngu' ngua'ni ngu' bi', ²⁹ ña'a cuayá' nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i yu Lot bi' nde quichí Sodoma bi'. Li' ngusalú Ni quii' lo'o yuu sufri ndyaquí lo yuu. Ndye cha' ji'i lcaa ngu' Sodoma bi'; tya'a stu'ba Lot ni, ngujuii lcaa ngu'. ³⁰ Jua'a caca tsá bi' lo'o tyaa na' nu lijyaa cha' caca na' ñati; lo'o ña'a ngu' 'na chaca quiya', ná ca tii ngu' ni tsá caca bi'.

³¹ 'Nu lo'o tyalaa tsá bi', si ntsu'u ngu' nu ndu ca que ni'i ji'i ngu', lo'o ca'ya ngu' ná caja tyempo ji'i ngu' cha' culo ngu' yu'ba ji'i ngu' nu ndi'i nde ni'i ji'i ngu'. Lo'o jua'a si ntsu'u ngu' ne' quixí', ná caja tyempo ji'i ngu' cha' xtyuuu ngu' tyaa ngu' nde to' tyi ngu'. ³² Tyi'u ti' mä ñi'yä nu ngua ji'i nu cuna'a ji'i Lot tyempo bi'; ngua ti' ma' xtyuuu ma' nde quichí, li' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyaca ma' sca quee. ³³ Chcuna' chalyuu ji'i mä si xcui' nclyacua tsa ti' mä ñi'yä nu caca ji'i ycui' ca mä; pana quiye chalyuu ji'i mä si tyaja'a mä, masi cujuuii ñati ji'i mä xqui'ya na'.

³⁴ 'Cacha' na' ji'i mä ñi'yä nu caca si talya lo'o caq na'; si ntsiya tucua tya'a ñati laja' lo sca qui'ñä ti, qui'ya ycui' Ndyosi ji'i tsaca, tyanu chaca ycui' ti li'. ³⁵ Lo'o jua'a si nga'a tucua tya'a nu cuna'a ndyoo ngu' ndacua, qui'ya Ni ji'i tsaca, tyanu chaca li'. ³⁶ Lo'o jua'a si ntsu'u tucua tya'a nu qui'yu lo cña ji'i ngu' ne' quixí', qui'ya Ni ji'i tsaca, tyanu chaca li'.

³⁷ Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' ndacha' ngu' ji'i Jesús:

—¿Macala caca jua'a, cusu'? —nacui ngu'.

Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu':

—Ca su ntsiya sca na tyucu, ca bi' tyu'u ti'i culexu; jua'q nu lo'o tyu'u ti'i ñati lo'o tye chalyuu, chcube' tsa ngu' li'.

18

Cuii ji'i nu cuna'a ti'i nu cua ndatsaa ji'i bese

¹ Ngulu'u Jesús ji'i ngu' cha' lu'ba ti chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi, cha' ná ca taja ti' ngu' tsiya' ti lo'o chcui' ngu' lo'o Ni. Ndi'yq ndyu'u cuii nu nda Jesús lo'o ngu' li':

² —Sca quichi ntsu'u sca bese nu ná ndu'ni chi loo ycui' Ndyosi, lo'o jua'q ná sca cha' ndube ti' yu. ³ La cui' quichi bi' ntsu'u sca nu cuna'a ti'i. Li' ndyaa ma' bi' ndyaa na'q ma' ji'i bese bi', cha' ntsu'u cha' cuxi nu ndyu'ní xa' ñati lo'o ma'; ngua ti' ma' cha' quiñi tso'o cha' ji*i* ma' lo'o tya'a cusu ma' slo bese. ⁴ Tyuu quiya' ndyaa ma' bi' slo bese, lo'o ná ndaquiya' bese bi' ji'i cha' nu nda ma' bi' lo'o. Ca tiya' la li' ngulacua ti' nu bese bi': "Masi ná ndaquiya' na' ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, ni ji'i cha' nu nchcui' sca ñati chalyuu ná ndube ti' na'; ⁵ pana cua'ni na' tisiya ji'i cha' nu nchcui' nu cuna'a ti'i re, cha' ña'q ti ndya'q nu cuna'a re nchcui' cua ña'q ti lo'o na'. Bi' cha' cua'a na' xi ji'i", nacui bese bi', "cua'ni na' tisiya ji'i cha' nu nchcui' ma' re, cha' nga'aa caq la ma' su'ba ñasi' ma' na."

⁶ Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Jua'q nchcui' nu bese xña'q bi', li' nguxtyucua yu ji'i ma' bi', masi ná tso'o tyiquee yu —nacui Jesús ji'i ngu'—. ⁷ Pana tso'o tsa tyiquee ycui' Ndyosi, yala ti xtyucua Ni ji'i ñati nu cua ngusubi Ni ji'i, nu tya'na tsa nxi'ya ji'i Ni tsa lo'o talya. ¿Ha

tiya' tsa xtyucua Ni ji'i ngu' nti' ma? ⁸ Ñacui na' ji'i ma cha' hora ti xtyucua Ni ji'i ngu' bi', cua'ni Ni cha' ti tyil'i ngu'. Pana nu lo'o chaca quiya' tyaaq na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, ¿ha ña'a ti tya quiye 'na ñati nu jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi Sti na'?

Sca cuii ji'i tucua lo ñati nu ndyaa ne' laa

⁹ Nde chaca cuii nu nda Jesús lo'o ngu'; sca cuii cuentya ji'i ngu' nu tyixi tsa ndu'ni ji'i ycui' ca ti ngu', cha' xcui' cha' liñi ndu'ni ngu' bi' nti' ngu', cha' xcui' nxtyí lo'o ti ngu' bi' ji'i xa' ñati. Ndi'ya nchcui' Jesús li':

¹⁰ —Tucua tya'a ñati ndyaa ne' laa tlyu cha' chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi. Tsaca ngu' bi' laca ngu' fariseo nu tacati tsa ndu'ni ycui' ngu', nti' ngu'; chaca ngu' laca sca ngu' cuxi nu nclyo cñi cña loo ngu' cuentya ji'i ngu' xa' tsu'. ¹¹ Nu yu fariseo bi' ni, na ndu ti yu, ndi'ya nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi li': "Ndyosi", nacui, "tsa xlyab'e jinu'u cha' ná ndu'ni na' ñi'ya nu ndu'ni xa' ñati; xña'a tsa ndu'ni ngu', cuaana tsa ngu', suba' tsa ndu'ni ngu' lo'o clyo'o xa' ñati. Pana na' ni, ná ndu'ni na' jua'a, ni ná ndu'ni na' ñi'ya ndu'ni yu cuxi cua nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu'", nacui nu yu fariseo bi' ji'i ycui' Ndyosi. ¹² "Tucua quiya' sca semana ná ndacu na' tyaja cha' ndu'ni tlyu na' jinu'u. Lo'o jua'a nda na' sa yu'be lcaa na nu ngua'ni na' ngana scaa semana jinu'u", nacui yu fariseo bi'. ¹³ Pana nu qui'yu nu nclyo cñi cña loo ngu' ni, tyijyu' ti ndyatu yu; ná ntsu'u tyiquee yu cha' sicutaa yu xi cloo yu nde cua, cha' xñi'ji tsa ti' yu ndu yu ndyu'u ti yu tyiquee yu laja lo'o nchcui'

yu lo'o ycui' Ndyosi: "Cua'ni ty'a'na ti' nu'ü jna', Ndyosi Sti na', cha' ntsu'u tsa qui'ya jna'", nacui' nu qui'yu bi'. Tsa bi' ti cha' nchcui' yu.

¹⁴ 'Ndi'yä laca cha' nu nti' na' chcui' na' lo'o ma, cha' nu qui'yu nu nclyo cñi cña loo ngu' bi' ni, cua ngüityä ycui' Ndyosi qui'ya nu ntsu'u ji'í yu bi'; tso'o ti tyiquee yu lo'o nguxtyuu yu ndyaa yu to' tyi yu. Pana ná ngua ji'í yu fariseo bi' jua'a, cha' nu ñati' nu tlyu tsa ndu'ni ji'í ycui' ca ti, ntsu'u cha' caca tyuju'u ti' ñati' bi' ca tiya' la; pana ñati' nu tyuju'u tsa ti' ji'í cha' cuxi nu ntsu'u ji'í juani, ca tiya' la caca tso'o la cresiya ji'í cuentya ji'í ycui' Ndyosi.

Ngulacua Jesús ji'í nu sube

¹⁵ Lo'o li' ñaa lo'o ngu' ji'í nu sube cuañi' cha' sta ya' ycui' Jesús hique ngu' sube bi'. Pana nu lo'o na'a nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ji'í ñati' nu lijyä lo'o nu sube bi', lo'o ti nguxana ngu' bi' ngua'ni tyala ngu' ji'í ñati' nu lijyä bi'. ¹⁶ Li' ngusi'ya Jesús ji'í nu sube cha' caqä ngu' slo yu. Li' nchcui' yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ji'í bi':

—Ta mä chacuayá' cha' caqä nu sube ca slo na' —nacui—, cha' sca nu sube ni, tso'o tsa nxñi cha' tso'o ji'í ycui' Ndyosi tyucui tyiquee bi' tsiya' ti. Lo'o jua'a taca culo Ni cña ji'í ñati' nu jua'a jlya ti' ji'í Ni, ñi'yä lo'o jlya ti' nu sube ji'í Ni. ¹⁷ Cha' liñi nda na' re lo'o ma: Ñati' nu ná xñi cha' tso'o ji'í ycui' Ndyosi ñi'yä nu nxñi sca nu sube cha' bi', ná ntsu'u chacuayá' tyatí ñati' bi' ca su laca ycui' Ni loo.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

¹⁸ Ndacua ndü sca ñati' tlyu nu laca loo ji'í ngu' judío. Li' nchcuane yu bi' ji'í Jesús:

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u —nacui—. ¿Ni'ya cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'q cha' tye 'na? —nacui nu qui'yu bi'!

19 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i yu:

—¿Ni cha' laca nacui nu'u cha' tso'o tsa na'? —nacui Jesús ji'i yu bi'—. Sca ti ycui' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca Ni. **20** Cua jlo ti' nu'u lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i ñatí tya sa'ni la, cha' nu nchcui' quityi ndi'ya: “Ná cua'ni maq cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñatí”, nacui quityi bi'. “Ná cujuii maq ji'i tya'a ñatí maq; ná cuaana maq; ná chcui' maq cuentyu ji'i tya'a ñatí maq; cua'ni tlyu maq ji'i sti xtya'q maq, jua'q tucuá maq cha' nu nchcui' ngu' cusu' ji'i maq lo'o maq.” Jua'q cha' nu nguxtyanu ycui' Ndyosi ji'na tya sa'ni la.

21 —Tya lo'o cuañi' na' cua ndaquiya' na' lcaa cha' bi' —nacui nu qui'yu bi' ji'i Jesús.

22 Nu lo'o ndyuna Jesús cha' bi', li' nacui:

—Chaca tya cha' tya lyiji cua'ni nu'u: yaa cujui' lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'u, cha' tyu'u cñi nu ta ji'i ngu' ti'i; tyacula xi cha' tso'o jinu'u nde loo la ca su ntucua ycui' Ndyosi li'. Lo'o cua ngua'ni nu'u cña bi', li' taca tya'q nu'u lo'o na'.

23 Nu lo'o ndyuna nu qui'yu bi' cha' nu nchcui' Jesús, hora ti ngua xñi'i ti' yu, cha' culiya' tsa yu.

24 Lo'o na'q Jesús cha' xñi'i tsa ti' yu, li' nacui ji'i ngu' nu ndi'i slo:

—Tucui tsa laca cha' ji'i ngu' culiya' cha' tyatí ngu' lo cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. **25** Lasa la cña laca cha' tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi sca na'ni tonu, ñi'ya laca sca camello. Lasa la cha' bi'; tucui la cña laca

cha' tyatí sca ngu' culiya' ca su laca y cui' Ndyosi
loo —nacui Jesús.

26 Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', ndube tsa ti' ngu'!

—¿Tilaca taca ji'i clyaaá ji'i nu cuxi lacua, cha'
tyalaa ca slo y cui' Ndyosi? —nacui ngu'.

27 —Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ni sca
ñati chalyuu; pana y cui' Ndyosi ni, nchca ji'i Ni
cua'ni Ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacui Jesús ji'i
ngu' bi'.

28 —Cusu' —nacui Pedro ji'i—, cua nguxtyanu ya
lcaa cha' nu ntsu'u ji'i ya cha' tya'a ya lo'o nu'u,
ñi'yä nu nacui nu'u cha' cua'ni ya —nacui.

29 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i yu:

—Cha' liñi nda na' lo'o ma juani, cha' ná ntsu'u
ni sca ñati nu ndyaa tyijyu' cha' cua'ni cña cuentya
ji'i y cui' Ndyosi, lo'o li' nguxtyanu na' ji'i ngu' bi'
jua'a ti. Ntsu'u quiya' ndyanu lcaa cha' tso'o nu
ntsu'u ji'i ngu' bi', nu lo'o ndyaa ngu' cuentya ji'i
y cui' Ni; masi tysi ngu', masi clyo'o ngu', masi sti
ngu', masi xtya'a ngu', masi sñi' ngu', nguxtyanu
ngu' lcaa bi'. **30** Pana quiña'a la cha' tso'o caja
ji'i ngu' bi' chalyuu juani, tsa ña'a cha' nu nguna'
ji'i ngu' bi', ngua ti' ngu'; jua'a nde loo la, li' caja
chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi'.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua cajaa ti y cui'

31 Sca se'i ti ngusi'ya Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' tyu'u ti'i ngu' slo yu
cha' chcui' yu lo'o ngu':

—Tsaa na nde Jerusalén juani —nacui yu—, su
caca lcaa cña nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba
ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ní la, nu nguscua ngu' ji'i
cua ña'a ca cha' nu caca 'na, na' nu lijyäa cha' caca

na' ñati. ³² Cua ta ti ngu' 'na ji'i ngu' xa' tsu' cha' xtyí lo'o ngu' 'na, cha' chcui' ngu' cha' ti'í 'na, lo'o jua'a tu'u ngu' hitya sañi' ngu' 'na. ³³ Clyo quiji'i ngu' 'na lo'o reta, cuati cujuii ngu' 'na. Pana tsə nchca tyuna ni, li' tyu'ú na' chaca quiya'; ná tyanu na' lo'o ngu' jyo'o.

³⁴ Lcaa ngu' nu ndyaca tsa' a ji'i Jesús bi', ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' bi', ni ná jlo ti' ngu' ni cha' laca nchcui' yu jua'a. Sca cha' tucui ngua, ná nda ngu' cuentya ñi'yä ndyu'u cha' bi'.

*Ngu'a'ni Jesús cha' ndyaca tso'o sca nu cuityi'
ngu' Jericó*

³⁵ Cua tyalaa ti Jesús to' quichi₂ Jericó li'. Ca bi' nga'a sca nu cuityi₂ to' tyucuii, ndijña yu msta. ³⁶ Cha' quiña'a tsa ñat₁ ndañi lijya tyucuii, bi' cha' nchcuane nu cuityi₂ bi' ji'i xa' ñati:

—¿Na ca ndyaca re? —nacui₁ yu.

³⁷ Li' nacui₁ ngu' ji'i yu cha' Jesús Nazaret bi' lijya tyucuii juani. ³⁸ Li' cuii₁ tsa ngusi'ya nu cuityi₂ bi':

—Jesús, cha' David ngua jyo'o cusu' jinu'u —nacui₁ yu—, cua'ni tya'na ti' nu'u₂ jna' —nacui₁.

³⁹ Ngu' nu ndyaa nde loo bi' ngusi'ya lo'o ngu' ji'i yu cha' ca t₁ yu cha' nxi'ya yu; pana ná ndyuna yu, cuii₁ la nxi'ya yu li':

—Nu'u ni, nu tya'a ñat₁ ji'i jyo'o David —nacui₁ yu—, cua'ni tya'na ti' nu'u₂ jna'.

⁴⁰ Li' ndat₁ Jesús cha' chcui' lo'o ngu' cha' ca a lo'o ngu' ji'i yu quicha bi' slo. Nu lo'o cua ndu₂ yu cacua ti slo, li' nchcuane Jesús ji'i yu cuityi₂ bi':

⁴¹ —¿Na laca nu nt₁ nu'u₂ cha' cua'ni na' lo'o nu'u₂? —nacui₁ Jesús ji'i.

—Cusu' —nacuiŋ yu—, nti' na' cha' cua'ni nu'ŋ jo'o ji'ŋ si'ŋ yu cloo na' —nacuiŋ nu cuityi'ŋ bi'.

⁴² —Caca tso'o cloo nu'ŋ lacua —nacuiŋ Jesus ji'ŋ—. Xqui'ya cha' jlya ti' nu'ŋ cha' 'na, bi' cha' tyaca tso'o nu'ŋ juani —nacuiŋ Jesus.

⁴³ Hora ti ndyaca tso'o loo nu cuityi'ŋ bi', ngua ji'ŋ yu na'ŋ yu. Lo'o li' ndu'u yu ndya'ŋ yu lo'o Jesus, ndyu'ni tlyu yu ji'ŋ y cui' Ndyosi. Lo'o jua'ŋ lcaa ñatiŋ nu na'ŋ cha' bi', lo'o ngu' bi' ngua'ni tlyu ngu' ji'ŋ y cui' Ndyosi li'.

19

Jesus lo'o Zaqueo

¹ Lo'o li' ndya'ŋ Jesus ndyaa yu cla'be quichi Jericó bi'. ² Ca bi' ntsu'u sca nu qui'yu culiya' nu naa Zaqueo, xu'na ngu' nu nclyo cñi cña loo ngu' laca yu. ³ Cua nti' yu tyuloo yu ji'ŋ Jesus, pana ná nchca ñia'ŋ yu ji'ŋ cha' quiña'ŋ tsa ñiatŋ ndilŋ. Lo'o Zaqueo ni, sata' ti yu. ⁴ Li' ngusna yu ndyatŋ yu nde loo ngu'; cha' ña'ŋ cuaana ti yu ji'ŋ Jesus, ndyacuŋ yu lo sca yaca quityi tyucuiŋ su nga'ŋ cha' tyeje tacui Jesus cacua ti. ⁵ Nu lo'o nteje tacui ti, li' nguxña'ŋ a Jesus nde cuaŋ, nchcui'ŋ lo'o Zaqueo bi':

—Zaqueo —nacuiŋ Jesus ji'ŋ yu—, cua'ya clya nu'ŋ, cha' nga'a cha' tyalaa na' to' tyi nu'ŋ juani.

⁶ Yala ntcha ti ngua'ya Zaqueo, cha' ndiya tsa ti' yu cha' nu nchcui'ŋ Jesus lo'o yu; tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ta yu su tyi'ŋ Jesus. ⁷ Nu lo'o na'ŋ ngu' cha' ndyaa Jesus slo Zaqueo bi', lcaa ngu' lye tsa nchcui'ŋ tube ngu' cha' ndyaa Jesus cha' tyanu toni'ŋ ji'ŋ sca ngu' cuxi, sca ñatŋ nu ntsu'u tsa qui'ya ji'ŋ. ⁸ Li' ndatŋ Zaqueo cha' chcui'ŋ lo'o Jesus:

—Ña'q xi ya'a, cusu' —nacui yu—. Ta na' sa cla'be cha' tso'o nu ntsu'u 'na ji'i ngu' ti'i. Si ty a ntsu'u na nu nguaana na' cha' cua ngüiñilo'o na' ji'i ngu', ty a na' na bi' ji'i ngu', masi jacua tsa lo cua quiye ji'i ngu' —nacui Zaqueo li!.

⁹ —Juani cua ngulaá ngu' nu ndi'i ni'i re ji'i nu cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' —nacui Jesús li'—, cha' jua'a nu qui'yu re ni, ty a' ñati na lo'o jyo'o Abraham laca yu. ¹⁰ Cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati cha' clyana na' ji'i ñati nu nguna' chalyuu ji'i xqui'ya nu cuxi, lo'o jua'a cua'ni lyaá na' ji'i ngu' bi'.

Cuii ji'i tii tyaa' a cñi oro

¹¹ Laja lo'o nga'a ti ngu' ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu', li' nda yu sca cuii lo'o ngu'. Na cua ngulala ti tyalaa ngu' lo'o Jesús to' quichí Jerusalén, lo'o ngua tii ngu' cha' y cui' Jesús laca nu Cristo, nu ñati tlyu nu cua caa ti chalyuu; ngua ti' ngu' cha' la cui' hora nu caca Ni loo ji'i ngu' laca li'. ¹² Bi' cha' nda Jesús cuii re lo'o ngu':

—Ntsu'u sca nu qui'yu, sca ñati tso'o. Cua tsaa ti yu tyijyu' ca chaca chalyuu, ca su caja cña ji'i yu cha' caca yu loo ji'i ngu' ty a' quichí tyi yu; lo'o cua ngujui cña bi' ji'i yu, hora ti xtyuu yu tyaa yu chaca quiya', nti' yu. ¹³ Nu lo'o ty a lyiji tsaa yu, li' ngusi'ya yu ji'i tii ty a' ñati nu laca msu ji'i yu, cha' ta yu sca cñi ji'i scaa ngu', sca cñi oro nu quiña'a ntsu'u loo. Li' nacui yu ji'i ngu' msu bi': "Cua'ni ma ngana lo'o cñi re tyucui tyempo nu tsa'a juani, ña'a cuayá' nu tyaa na' chaca quiya!", nacui yu ji'i ngu'. ¹⁴ Pana nu ñati ty a' quichí tyi yu, ná tso'o nti' ngu' ña'a ngu' ji'i yu. Li' ngua'a lo ngu'

bi' cña ji'i sca taju ñati cha' tsaa lca'a ngu' ji'i yu, cha' ñacui ngu' ji'i nu laca loo tyijyu' ndi'yq: "Ná nti' ya cha' caca nu qui'yu jua rey ji'i ya, cha' caca yu loo quichi tyi ya", nacui ngu'. Pana ná ndube ti' nu laca loo tsiya' ti bi', cha' nchcui' ngu' jua'a.

15 Bi' cha' ñaa yu lo'o cua ngujui cña cha' laca yu rey, ndyalaa yu to' tyi yu chaca quiya' li!. Nu lo'o ndyalaa yu, li' ngulo yu cña cha' tyaq̄a ngu' msu nu nda yu cñi ji'i cha' cua'ni ngu' cña lo'o, cha' ca cuayá' ti' yu ni tsa lo ngua'ni ngu' ngana lo'o scaa cñi bi'. **16** Nacui msu nu ndyalaa clyo bi': "Tii tya'a tsa lo nu nda nu'u 'na ngua'ni na' ngana", nacui msu bi' ji'i yu. **17** Li' nguxacui rey cha' ji'i msu bi': "Tso'o tsa lacua. Sca msu tso'o laca nu'u. Liñi tsa ngua'ni nu'u, masi lo'o sca cña xti ti; bi' cha' ta na' chacuayá' cha' caca nu'u loo ji'i tii tya'a quichi cuentya jna!". **18** Ndyalaa chaca msu li': "Cusu'", nacui, "ca'yu tya'a tsa lo nu nda nu'u 'na ngua'ni na' ngana", nacui. **19** La cui' ti cha' nacui rey bi' ji'i: "Culo nu'u cña ji'i ca'yu tya'a quichi cuentya jna' lacua", nacui rey ji'i msu bi'. **20** Li' ndyalaa chaca msu bi': "Cusu'", nacui, "nde ñaalo'o na' cñi jinu'u, cha' cua nguxco'o tso'o na' ji'i ne' sca pañito.

21 Ntsii na' xi ña'a na' jinu'u, cha' sca qui'yu tiji laca nu'u. Nscua' nu nchcuá' xa' ñati, bi' laca nu ndyiji jinu'u; lo'o jua'a ndu'ni nu'u clacua, masi xa' ñati ngua'ni cña bi'." **22** Li' nacui rey bi' ji'i: "Msu nu xña'a tsa laca nu'u. Xqui'ya cha' nchcui' nu'u jua'a, bi' cha' sta na' qui'ya h̄i li'", nacui rey. "Jlo ti' nu'u cha' laca na' sca ñati tiji, cha' nscua' nu nchcuá' xa' ñati, bi' laca nu caja jna'; jua'a ndu'ni na' clacua, masi xa' ñati ngua'ni cña bi', nacui nu'u. **23** ¿Ni cha' laca ná nda nu'u cñi 'na jña xa' ñati lacua, cha' nu

lo'o xtyuu na' tyaa na' chaca quiya', quiye cñi 'na li'? Lo'o xi sñi' cñi quiye 'na li' cha' tya ngu' 'na.' ²⁴ Li' nacui rey ji'i ngu' nu ndi'i bi': "Xñi mä cñi ji'i yu re cha' ta mä ji'i msu tso'o nu cua ntsu'u tii tya'a cñi oro ji'i". ²⁵ "Cusu'", nacui ngu' bi' ji'i rey bi' li', "na cua ntsu'u tii tya'a cñi oro ji'i yu bi'. ¿Ni cha' tya caja la xa' cñi ji'i yu?" ²⁶ Nguxacui rey cha' ji'i ngu' li': "Jua'a laca lo'o ñatì nu ntsu'u sca cha' ji'i, tya ta na' quiña'a la cha' ji'i ñatì bi'; pana ñatì nu xixi ca cha' ntsu'u ji'i ni, si ná nti' cua'ni cña lo'o, hasta xlyaa na' nu xti ti cha' nu ntsu'u ji'i li'. ²⁷ Lo'o juani ni, nu ngu' tya'a cusuu na' nu ná ngua ti' cha' caca na' rey ji'i ngu', tyaa lo'o clya mä ji'i ngu' bi' ca nde, cha' cujui mä ji'i ngu' ca slo na'."

Nguani chi ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde quichi Jerusalén

²⁸ Lo'o cua nchcui' Jesús cha' bi', li' ndu'u yu ndyaa yu tyucuii tsaa nde Jerusalén. ²⁹ Nu lo'o cua tyalaa ti ngu' to' quichi Betfagé, jua'a to' quichi Betania nu nscua sii' ca'ya Olivos, li' ngulo Jesús cña ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

³⁰ —Yaa mä ca quichi piti jua nu cacua ti ndyaca. Nu lo'o tyalaa mä jua, li' quiye sca huru cuañi' ji'i mä nu ndu ndyaaca' ni', nu bilya tyucua ngu' chu' tsiya' ti. Xati' mä ji'i cha' tyaa mä tyaalo'o mä ji'i ni' ca nde. ³¹ Si ntsu'u nu ñacui ji'i mä: "¿Ni cha' laca nxatì' mä ji'i huru cua?", li' ñacui mä ji'i ngu' bi': "Jesús nu Xu'na mä nti' ji'i ni!".

³² Ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li'. La cui' ñi'ya nu cha' nu nacui Jesús, jua'a ngua. ³³ Nu lo'o ndu ngu' nxatì' ngu' huru bi', li' nchcuane nu laca xu'na huru bi' ji'i ngu':

—¿Ni cha' laca nxat_i' m_a huru cua?

³⁴ Li' nguxacui_i ngu' cha' ji'_i:

—Na cua'nijo'o ni' ji'_i nu Xu'na na.

³⁵ Ñaa lo'o ngu' ji'_i huru bi' slo Jesús li'. Ngusta ngu' ste' ngu' hichu_u' ni', lo'o li' ngusacui_i ngu' ji'_i Jesús hichu_u' ni' bi'. ³⁶ Ñi'y_a su ndyaa Jesús tyucui_i, jua'a_q nguscana ngu' late' lo yuu li'. ³⁷ Cua ca'ya ti'_i ti ngu' sii' ca'ya Olivos, li' lo'o ti nguxana ngu' ndyu'ni tlyu ngu' ji'_i y cui' Ndyosi, cha' quiña'a_q tsa cha' tlyu cua na'a_q ngu'; cui_i ngusi'ya ngu' cha' chaa tsa ti' ngu' li':

³⁸ —Tso'o tsa ndyu'ni y cui' Ndyosi xqui'ya yu nu liy_a re chacuayá' ji'_i y cui' Ni nu Xu'na na, cha' caca nu nde loo ji'na —nacui_i ngu'—. Ti_i ti tyi'_i lcaa na nu ntsu'u nde cua_q, nu cuentya ji'_i y cui' Ni laca. Masi juani ti cua'ni tlyu na ji'_i y cui' Ndyosi.

³⁹ Ntsu'u sca tucua ti ngu' fariseo laja ñat_i bi', lo'o li' nchcui_i ngu' lo'o Jesús:

—MSTRU —nacui_i ngu' bi'—, chcui_i nu'u lo'o ñati_i nu ndya'a_q lo'o nu'u cua, cha' ti_i ti chca'a_q tu'ba ngu' xi.

⁴⁰ Nguxacui_i Jesús cha' ji'_i ngu' li':

—Si ca ti_i ngu' re juani, xi'ya cua ña'a_q ca quee li' —nacui_i Jesús.

⁴¹ Lo'o cua ndyalaa Jesús cacua ti to' quichi_i Jerusalén, ngusi'ya tsa yu lo'o na'a_q yu quichi_i bi'. Li' nacui_i yu ji'_i ngu':

⁴² —Masi ts_a juani ti nu lo'o ty_a ndyiji xi tyempo ji'_i m_a, si tyaja'a_q m_a cuna m_a, taca ta na' sca cha' lo'o m_a; tso'o tsa caca ji'_i m_a li', ti_i ti tyi'_i m_a li'. Pana juani —nacui_i Jesús—, ná nchca ca cuayá' ti' m_a cha' re, cha' cua ntsu'u yacu_i ti cha' re ji'_i m_a

—nacui—. ⁴³ Pana tyalaa sca tsaq cuxi ji'li ma. Lo'o li' cuiñá ngu'tya'a cusúu ma ngutu yuu tyucui ña'a to' quichi. Li' su'ba lo'o ngu' bi' tyucui ña'a to' quichi. ⁴⁴ Cuuityi ngu' quichi tyi ma, ña'a lo yuu ti, cujuii ngu' ji'li tya'a ndi'li ma; ná xtyanu ngu' ni sca quee nscua chü' tya'a quichi tyi ma, xqui'ya cha' ná ndyuloo ma jna' hora juani lo'o ñaa na' nu laca na' Sñi' ycui' Ndyosi ca su ndi'li ma.

Ngulo'o Jesús ji'li ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

⁴⁵ Lo'o li' ndyaa Jesús lquichi, ndyatí yu ndyaa yu ne' laa tonu bi!. Li' nguxana yu ngulo'o yu ji'li ngu' nu ndyujui' yu'ba; jua'a ji'li ngu' nu ndyi'ya yu'ba ca bi!, lo'o ji'li ngu' bi' ngulo'o Jesús li'.

⁴⁶ Nchcui' yu lo'o ngu' li!:

—Ndi'ya cha' nu nscua lo quityi ji'li ycui' Ndyosi cuentya ji'li laa re —nacui Jesús—: “Ni'li su caca chcui' lcaa ñati lo'o ycui' Ndyosi, jua'a ñacui' ngu' cha' ji'li ni'li 'na”, nacui' ycui' Ndyosi. Jua'a nscua lo quityi, pana juani cua ngua'ni ma ji'li cha' to' tysi ngu' cuaana laca ni'li re —nacui Jesús ji'li ngu' bi!.

⁴⁷ Lcaa tsaq ndya'a Jesús nclyu'u ji'li ngu' ne' laa bi!. Lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' ji'li quichi, ndya'a ngu' nclyana ngu' ñi'ya caca cua'ni ngu' cha' cujuii ngu' ji'li Jesús. ⁴⁸ Pana ná ngujui ñi'ya nu cua'ni ngu' cha' cuxi bi!, cha' cua quiña'a tsa ñati ndya'a lo'o yu, lo'o jua'a ndiya tsa ti' ngu' nduna ngu' cha' nu nchcui' yu.

20

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá' ji'li ycui' Ndyosi

¹ Ngua sca tsaq nga'a Jesús ne' laa nclyu'u yu ji'li ñati; nchcui' yu cha' ji'li ycui' Ndyosi, ñi'ya nu

ndu'ni lyaá Ni ji'i ngu'. Lo'o li' lijyä lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' ji'i quichí bi', stu'ba ti lijyä ngu' slo Jesús. ² Nchcuane ngu' bi' ji'i Jesús li':

—Cacha' clya ji'i ya: ¿tilaca nda chacuayá' jinu'u cha' cua'ni cña nu ndyu'ni nu'u? —nacui_ ngu'.

³ Li' nguxacui_ Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Jua'a na' xcuane na' sca cha' ji'i mä cha' xacui mä cha' 'na: ⁴ ¿Tilaca nda chacuayá' ji'i jyo'o Juan cha' ntyucuatyä yu ji'i ngu' lacua? ¿Ha ycui' Ndyosi? ¿Ha ñatí chalyuu nda chacuayá' ji'i yu?

⁵ Lo'o li' nguxana ngu' nchcui' tube ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'yä ñacui na juani? —nacui_ ngu' ji'i tya'a ngu'—. Si ñacui na cha' ycui' Ndyosi nda chacuayá' ji'i Juan bi', li' ndi'yä xacui_ yu jua cha' ji'na: “¿Ni cha' ná jlya ti' mä cha' nu ngulu'u yu lacua?” ⁶ Si ñacui na cha' ñatí chalyuu nda chacuayá' ji'i Juan bi' ni, li' cujuui nu quiña'a tsa ñatí nu ndi'i re ji'na lo'o quee, cha' tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñatí ngua jyo'o Juan bi', nti' ngu'.

⁷ Li' nguxacui_ nu ngu' tlyu bi' cha' ná jlo ti' ngu' tilaca nda chacuayá' ji'i jyo'o Juan bi', cha' ntyucuatyä yu ji'i ngu'.

⁸ Li' nacui_ Jesús ji'i ngu':

—La cui' ti na', ná cacha' na' ji'i mä tilaca nda chacuayá' cha' cua'ni na' cña re —nacui.

Cuiji ji'i msu xña'a ji'i ngu'

⁹ Lo'o ti nguxana Jesús nda sca cuiji lo'o ngu' nu ndu' slo:

—Ntsu'u sca nu qui'yu nu ntsu'u sca lo'o su ndyataa yu yaca si'yu losu' tyixi ji'i yu. Lo'o li' nda

yu yuu su ndu'ni yu cña ngüijña xa' ñatj. Chacua' li' ndu'u yu ndyaa yu tyijyu' tyuu tsa tyempo. ¹⁰ Nu lo'o cua ndyalaa tyempo suu ngu' si'yu bi', li' ngulo nu xu'na yuu bi' cña ji'í sca msu ji'í yu, cha' tsaa jña ji'í ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o ji'í yu, cha' ta ngu' sa yu'be si'yu nu nga'a cha' tyacua ji'í xu'na yuu bi!. Pana nu ngu' bi' ni, ngujui'í ngu' ji'í msu bi', ngulo'o ngu' ji'í; lo'o nguxtyuu yu ñaa yu slo xu'na yu, ni sca na ná nda ngu' ji'í. ¹¹ Li' nda xu'na yuu bi' chaca msu ndyaa. Pana la cui' jua'a ngua'ni ngu' lo'o nu chaca msu bi'; chiya'a tsa nchcui' ngu' lo'o, li' ngujui'í ngu' ji'í, lo'o la cui' jua'a ná nda ngu' ni sca si'yu ji'í. ¹² Xa' nda xu'na yuu bi' ji'í chaca msu ndyaa, cha' jña yu na nu ntsu'u lo cña bi!. Pana lo'o yu bi', ti'í tsa ngua'ni quicha ngu' nu ndyu'ni cña bi' ji'í, ña'a cuayá' nu ngulo'o ngu' ji'í nde chul lo'o bi!.

¹³ 'Lo'o li' ngulacua ti' xu'na yuu bi': “¿Ñi'yä cua'ni na' juani? Ndi'yä cua'ni na': Ta na' ji'í sñi' ycui' ca na' nu tyaca'a tsa jna' cha' tsaa ca bi'. Ná tyiquee' tyaja'a ngu' taquiya' ngu' ji'í yu bi”, nacui xu'na yuu bi' li'. ¹⁴ Nu lo'o na'a ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi' ji'í yu cuañi' cha' lijyä yu, li' ndi'yä nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu': “Yu cua laca nu nti' cha' qui'ya ji'í cña re. ¿Ñi'yä cua'ni na cha' cujuui na ji'í cha' tyanu cña re ji'na, cha' caca na xu'na lo'o re?” nacui nu ngu' cuxi bi' ji'í tya'a ngu' li'. ¹⁵ Hora ti ngulo'o ngu' ji'í sñi' xu'na yuu bi' chul lo'o. Li' ndyujuii ngu' ji'í.

Li' nchcuane Jesús ji'í ngu' nu ndyuna cuiii bi':

—¿Na laca cua'ni nu xu'na yuu bi' lo'o nu ngu' cuxi bi', nti' ma? ¹⁶ Nclyacua ti' na' cha' caq ycui'

xu'na yuu tu'ni, cha' cujuui ji'í nu ngu' cuxi bi', lo'o li' ta yuu bi' ji'í xa' ñatí cha' cua'ni ngu' cña ndacua.

Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' nacuīngu':

—¡Ná cua'ni ycui' Ndyosi jua'a!

17 Na'a tsa Jesús ji'í ngu', li' xa' nchcui' lo'o ngu' chaca quiya':

—¿Ni cha' laca nu nchcui' quityi cusu' ji'í ycui' Ndyosi lacua? Ndi'yä nchcui' quityi bi':

La cui' quee tonu nu nguxcuäa cuityi ni'í ji'í cha' ná tso'o ña'a nti' ngu',

cua ngujui cña nu cua'ni quee bi' juani;

ndu bi' su ndulo la cha' ji'í cuentya ji'í ycui' Ndyosi.

18 Na' lacä ñi'yä laca quee tonu bi' —nacuī Jesús—, cha' ñi'yä nu ngua'ni cuityi ni'í lo'o quee bi', jua'a ndyu'ni mä lo'o na!. Pana si nti' ñatí cua'a ji'í cha' jna', nga'aa tso'o tyi'í ñatí bi' li'; lo'o cua'ni cuayá! Ni ji'í lcaa ñatí chalyuu, tye cha' tsiya' ti ji'í ñatí nu ná ntaja'a xñi cha' jna' lo'o tya nguti'i ngu' nde chalyuu.

Cha' ji'í cñi cña loo ngu'

19 Lo'o li' lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, ngua ti' ngu' cha' xñi ngu' ji'í Jesús cha' tyaa lo'o ngu' ji'í preso la cui' hora bi'; cua ngua cuayá' ti' ngu' bi', cha' ji'í ycui' ngu' nchcui' Jesús lo'o nchcui' yu cuiī bi'. Pana ntsiī ngu' xi ji'í ñatí quichí bi'. **20** Li' ngusta ngu' ji'í ñatí cha' tyü cua ji'í Jesús, cha' cui'ya ngu' cuentya ni cha' ta yu; cuaana ti ngua'ni ngu' jua'a, cha' culacua ti' Jesús cha' ñatí tso'o laca ngu'. Na cua nti' ngu' cha' cuna ngu' sca cha' nu tyu'u tu'ba Jesús, lo'o li' xqui'ya cha' bi' taca ji'í ngu' sta ngu' qui'ya ji'í yu. Li' tyaa lo'o ngu' ji'í yu ya' ngu' gobierno, cha' cua'ni

cuayá' ngu' ji'i yu. ²¹ Bi' cha' nchcuane ngu' cuiñi bi' ji'i Jesús li':

—MSTRU —nacui nu ngu' cuiñi bi'—, jlo ti' ya cha' xcui' cha' liñi nchcui' nu'u. Tso'o tsa ndyu'u lcaa cha' nu ngulu'u nu'u. Si'i na tyaca'a la ndu'ni nu'u ji'i sca ngu'; masi culiya' ngu', masi nchca tsa ji'i ngu', stu'ba ti ndu'ni nu'u lo'o cua ña'a ca ñati. Cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi nclu'u nu'u. ²² Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, cacha' liñi nu'u ji'i ya: ¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cha' ta na cñi cña loo na ji'i rey tlyu nu ndi'i xa' tsu' bi', o tso'o la si ná ta na cñi cña loo ji'i rey bi'? —nacui ñati bi' ji'i Jesús.

²³ Ngua tii Jesús ña'a cha' cuiñi nu ntsu'u tyiquee ngu' lo'o nchcuane ngu' ji'i yu jua'a. Li' nacui yu ji'i ngu':

—¿Ni cha' laca nchcui' cuayá' mä jua'a lo'o na'? —nacui yu ji'i ngu'—. ²⁴ Culu'u mä sca cñi plata 'na.

Li' ngulu'u ngu' nu cñi plata bi' ji'i yu.

—¿Tilaca laca nu ca ji'i lcui nu nga'a chü' cñi re? ¿Ti ji'i xtañi yu nu nscua chü' cñi re? —nacui Jesús ji'i nu ngu' cuiñi bi' li'.

²⁵ Nguxacui ngu' cha' ji'i yu li':

—Xtañi rey tlyu nu ndi'i xa' tsu', bi' nga'a chü' cñi cua —nacui ngu' li'.

—Tso'o —nacui Jesús li'—, ji'i rey tlyu bi' tya mä lcaa na nu nga'a cha' ta mä ji'i lacua; jua'a ji'i ycui' Ndyosi tya mä lcaa na nu ntsu'u cha' tya mä ji'i Ni.

²⁶ Ná ngujui ñi'yä nu sta ngu' qui'ya ji'i Jesús nde su ndi'i ngu' quichi bi'. Pana ndube tsa ti' ngu' ji'i yu xqui'ya cha' nu cua nguxacui yu ji'i ngu' bi', bi' cha' ti' tya ndyaa ti'i ngu' bi' li'.

Nchcuane ngu' ji'i Jesús ñi'ya caca nu lo'o tyu'ú jyo'o ñati chaca quiya'

27 Ca tiya' la li' ndyalaa chaca taju ngu' judío, ndyaa na'a ngu' ji'i Jesús. Ngu' saduceo laca ngu' bi', ngu' nu nacui cha' ná ntsu'u ni sca jyo'o nu taca ji'i tyu'ú chaca quiya'. **28** Lo'o li' nacui ngu' bi' ji'i Jesús:

—Mstru —nacui ngu'—, nu ngua sa'ni nguscua jyo'o Moisés sca cha' lo quityi nu ndyanu ji'na. Ndi'ya nchcui' cha' bi': nu lo'o cua ngujuii sca nu qui'yu lo'o ndyanu ti'i clyo'o yu, si ná ndi'i ni sca sñi' ngu', li' ntsu'u cha' ji'i tya'a ngula yu nu ntucua ycui' ti cha' caja clyo'o lo'o nu cuna'a ti'i bi'. Lo'o caja sñi' ngu' li', sñi' tya'a yu nu cua ngujuii laca sñi' clyo' ñacui' ngu'. **29** Pana ndi'ya ngua sca quiya': Nguti'i cati tya'a ngu' qui'yu xcui' tya'a ngula ngu'. Ngujui clyo'o nu cusu' la, pana ngujuii yu lo'o bilya caja ni sca sñi' yu. **30** Tya'a ngula yu nu nchca tyucuaa ngujui clyo'o lo'o nu cuna'a ti'i bi' li', pana la cui' ti ngujuii yu lo'o bilya caja sñi' yu. **31** Lo'o jua'a tya'a ngula yu nu nchca tyuna, bi' ngujui clyo'o lo'o nu cuna'a bi'; jua'a lcaa tya'a ngu' bi', ngujui clyo'o ngu' lo'o nu cuna'a bi'. Pana ngujuii ca ta'a cati tya'a ngu' qui'yu bi', lo'o ni sca sñi' ngu' ná ntsu'u lo'o nu cuna'a bi'. **32** Ca su ndye cha' li', lo'o nu cuna'a bi' ngujuii li' —nacui' ngu' ji'i Jesús—. **33** Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', ¿tilaca laca nu caca clyo'o nu cuna'a bi' chañi ca? Lo'o ngutu'ú nu cuna'a bi' chalyuu, ngujui clyo'o cho' lo'o tsaca yu, lo'o li' ngujui clyo'o cho' lo'o chaca yu, ña'a cuayá' nu ngujui clyo'o lo'o ca ta'a cati tya'a ngu' bi'. ¿Tilaca laca nu chañi ca cha' ngua

clyo'o cho' bi'?

³⁴ Li' nguxacui Jesú s cha' ji'i ngu' bi':

—Nde chalyuu cua ña'a ca ngu' qui'yu lo'o ngu' cuna'a ndyiji clyo'o ngu'. ³⁵ Pana ñatí nu caja chaca chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' ca slo ycui' Ndyosi ni, nu lo'o tyu'ú ngu' bi' chaca quiya', nga'aa caja clyo'o ngu', ni nga'aa ta ngu' ji'i sñi' ngu' cha' caca clyo'o ngu', ³⁶ cha' ca bi' nga'aa ntsu'u cha' cajaa ngu' tsiya' ti. Caca ngu' bi' ñi'yä laca xcä nu ndi'i slo ycui' Ndyosi; caca ngu' sñi' ycui' Ndyosi tsiya' ti, cha' cua ndyu'ú ngu' chaca quiya'. ³⁷ Jyo'o cusu' Moisés ndacha' ji'na cha' chañi cha' tyu'ú jyo'o ñatí chaca quiya'. Lo quityi bi' nguscua Moisés ñi'yä ngua lo'o na'a yu yaca ca'cña ti nu ndyatü quii' tyucui ña'a lo yaca bi', pana ná ndye ndyaqui bi'. Li' nguañi nchcui' ycui' Ndyosi laja quii' bi' lo'o nacui Ni cha' Xu'na jyo'o Abraham laca Ni, Xu'na jyo'o Isaac laca Ni, Xu'na jyo'o Jacob laca Ni. Ñatí tya'a na nu nguti'i chalyuu re cua sa'ni la ngua ngu' jyo'o bi'. ³⁸ Pana ná nacui quityi bi', cha' na cua ngua ycui' Ndyosi Xu'na ngu' bi', masi ña'a ti tya laca Ni Xu'na ngu' bi' juani; jua'a ndyu'u cha' bi'. Bi' cha' lo'o ji'i ñatí lu'ú laca Ni loo, lo'o jua'a nti' tsa Ni cha' lcaa ñati chalyuu tyl'i cuentya ji'i ycui' Ni —nacui Jesú s.

³⁹ Li' nacui sca tucua ti mstru cha' jo'ó bi' ji'i Jesú s:

—Cusu', tso'o tsa nchcui' nu'u —nacui ngu' ji'i.

⁴⁰ Ndyutsii ngu' li!. Nga'aa ngua'ni tyiquee ngu' cha' chcui' ngu' xi xa' la cha' lo'o Jesú s.

Nchcuane Jesú s ji'i ngu' cuentya ji'i nu Cristo

⁴¹ Li' nchcuane Jesú s ji'i ngu':

—¿Ni cha' laca nacui_u ngu' cha' rey David ngua jyo'o cusu' ji'i Cristo? ⁴² Ndi'ya cha' nguscua ycui' David bi' lo quityi Salmos:

Ycui' Ndyosi nu laca Xu'na na nacui_u ji'i Cristo nu Xu'na na':

“Tyucua nu'u nde la'a tsu' cui_u 'na, cha' stu'ba ti caca nu'u loo lo'o na'”, nacui_u Ni,

⁴³ “ña'a cuayá' nu cua'ni tye na' cha' ji'i lcaa tyaa cusuu nu'u”, nacui_u ycui' Ndyosi ji'i Cristo li'.

⁴⁴ Xu'na na', ngua'ni ycui' David ji'i Cristo. ¿Ni'ya caca chcui_u ngu' cha' jyo'o cusu' ti ji'i Cristo ngua David lacua?

Ngusta Jesús qui'ya ji'i mSTRU cha' jo'ó bi'

⁴⁵ Lo'o li' nchcui_u Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. Lo'o jua'a lcaa ñati_u nu ndi'i slo nchca'a jyaca_u ngu' ji'i cha' nu nchcui_u Jesús lo'o ngu' bi':

⁴⁶ —Tii ti ti' ma_u cha' ná cñilo'o mSTRU cha' jo'ó jua ji'i ma_u. Ndiya tsa ti' mSTRU bi', cha' laca ngu' tlyu; bi' cha' lacu' ngu' bi' late' tyucui_u cu', cha' lye tsa cua'ni ch_u ngu' loo ngu' bi' lo'o tsaa ngu' bi' lcaya', jua'a nti' ngu' mSTRU bi'. Xcui' lo yaca xlya nu tso'o la ña'a_u ntyucua ngu' bi' ne' laa ji'i ngu', jua'a ntyucua ngu' bi' ca su tso'o la lo'o ndya'a_u ngu' bi' ta'a. ⁴⁷ Hasta nxlyaa_u ngu' bi' ña'a_u tsaca nii'i ji'i nu cuna'a_u ti'i. Cñilo'o ti ngu' bi' ji'i ñati_u cha' ñati_u tso'o laca ngu' bi'; bi' cha' quiña'a_u tsa cha' jo'ó nchcui_u ngu', tyiquee' tsa nchcui_u ngu' lo'o ycui' Ndyosi li'. Pana tucua cha' ntsu'u tyiquee_u ngu' bi'; bi' cha' tlyu la cha' ti'i caca ji'i ngu' bi', lye la chcube'_u ngu' bi' li'.

¹ Lo'o li' na'a Jesús ji'i ngu' culiya' nu ndya'a ne' laa, cha' nsu'ba ngu' cñi ne' cñá' su tyu'u mstq. ² Lo'o jua'a na'a yu ji'i sca nu cuna'a ti'i nu ngusu'ba tucua tya'a ti cñi sube ne' cñá' bi!. ³ Li' nchcui' Jesús lo'o tya'a ndya'a yu:

—Chañi cha' nu nda na' lo'o ma, cha' quiña'a la cñi nda nu cuna'a ti'i jua que lcaa xa' ñati. ⁴ Nu ngu' culiya' jua ni, nda ngu' xi cñi nu cua ntyucua ti ji'i ngu'; lo'o nu cuna'a ti'i jua ni, ti'i tsa, pana cua nda ma'lcaa nu ntsu'u ti xi ji'i ma' cha' tyiji yu'u ji'i ma' chalyuu re.

Ngulala ti cati nu laa tonu bi'

⁵ La cui' hora ndu xi ñati nchcui' ngu' cha' ji'i laa tonu bi!, lo'o jua'a nchcui' ngu' cha' ji'i quee nu tso'o tsa ña'a nu ntsu'u ji'i laa bi!, nchcui' ngu' cha' ji'i na nu tso'o tsa ña'a, na nu cua nda ngu' ña'a mstq ti ji'i cha' caca tso'o la ña'a ne' laa bi!. Li' nchcui' Jesús cha' ji'i laa bi!:

⁶ —Tyalaa tsq nu tye cha' ji'i lcaa na nu ña'a cu'ma re juani cati, ña'a cuayá' nu nga'aa tyanu ni sca quee nu xñi ca'a chu' tya'a.

Cha' ti'i nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

⁷ Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—Mstru, ¿ni jacua' caca cha' bi? —nacui ngu' ji'i Jesús—. ¿Ñi'yq caca ca cuayá' ti' ya lo'o cua caca ti cha' cuxi bi?

⁸ —Cui'ya ma cuentya —nacui Jesús li!—, cha' ná tucui cñilo'o ji'i ma. Quiña'a tsa ngu' caa ngu' nu ñacui cha' Cristo laca ycui' ca ngu': “Juani ndyalaa tyempo bi!”, ñacui ngu' bi!. Pana ná xñi ma cha' ji'i ngu' bi!. ⁹ Nu lo'o caja cha' ji'i ma cha' cua lijya tyempo cusuu, masi nde quichí tyi ma, masi

tyijyu', ná cutsii ma li'. Nga'a cha' caca lcaa cha' bi'
clyo la, pana tya lyiji tyalaa hora tye chalyuu.

10 Li' tya nda la Jesús cha' lo'o ngu':

—Xuu tya'a ñati sca tsu' lo'o ngu' chaca tsu', jua'a
xuu tya'a ñati sca quichitlyu lo'o ñati chaca quichitonu. **11** Lye tsa clyacui chalyuu li', lye tsa caca
jbi'ña ji'i ngu'; cua ña'a ca quichicaq quicha tyaala
nu xñi ji'i lcaa ngu' li'. Lye tsa ña'a caca nde cua,
tyi'i yutsii tya chalyuu lo'o ña'a ngu' sca na tlyu nu
tyaca nde cua.

12 'Lo'o cu'ma ni, nu lo'o tya lyiji caca cha' bi', li'
xñi ngu' ji'i ma cha' sca' ngu' ji'i ma, ta ngu' cha' ti'i
ji'i ma, sta ngu' qui'ya ji'i ma su ndyu'u ti'i ngu' ne'
laa; lo'o jua'a su'ba ngu' ji'i ma ne' chcua, tsaa lo'o
ngu' ji'i ma slo rey, jua'a slo xa' ngu' nu laca loo,
xqui'ya cha' ngusñi ma cha' 'na'. **13** Masi cuxi tsa
caca cha', pana caja tyempo ji'i ma cha' chcui' ma
cha' jna' lo'o ngu' li'. **14** Ná quiña'a tsa cha' clyacua
ti' ma yala la, ñi'ya nu chcui' ma lo'o ngu' nu laca
cña cha' cua'ni lyaá ycui' ca ti ma ji'i ma. **15** La
cui' hora bi' cua'ni na' cha' ca'ya cha' hique ma
cha' ca jlo ti' ma ñi'ya nu chcui' ma lo'o ngu' bi',
cha' ná caja cha' nu xtyacui tya'a cusu ma lo'o
ma, cha' ná caja ñi'ya nu chcui' loo ngu' ji'i ma.
16 La cui' sti ma, la cui' ngu' tya'a ngula ma, masi
tya'a tyijyu' ti ma, masi tya'a tso'o ma, la cui' ca
ngu' bi' tsaa lo'o ngu' ji'i ma slo ngu' tisiya. Lo'o
ntsu'u cu'ma nu cujuii ngu' ji'i ma li', **17** cha' tyucui
ña'a chalyuu ntsu'u quiña'a tsa ngu' nu ti'i ti' ngu'
ña'a ngu' ji'i ma xqui'ya na'. **18** Pana ná chcuna' ni
sca quicha' hique cu'ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi.
19 Nu lo'o cua ndalo ma ji'i lcaa cha' cuxi bi', li' tya

caja chalyuu ji'í mä lo'o cua ndye cha'!

20 'Pana nu lo'o ña'a mä cha' nsu'ba lo'o ngu' cusüü tyi'í ca to' quichí Jerusalén re, li' ca cuayá' ti' mä cha' cua tye ti' cha' ji'í quichí tyi mä re. **21** Lo'o li' lcaa cu'mä, lo'o lcaa ngu' nu tya ndi'í loyuu su cuentya Judea re, nga'a cha' xna mä tyaa mä tyu'u cuatsi' mä nde ca'ya; jua'a ngu' nu ndi'í quichí Jerusalén re, ntsu'u cha' tyu'utsu' ngu' quichí re; jua'a ngu' nu ndi'í ne' quixi', nga'aa caja tyempo cha' tyäa ngu' nde quichí. **22** Tsä chcube' mä caca tsä bi', lo'o li' nga'a cha' tyu'u tucua lcaa cha' nu nscua lo quityi cusu' cha' caca. **23** Tya'na tsa caca ji'í ngu' cuna'a nu ntsu'u sñi' tsä bi'; jua'a tya'na tsa caca ji'í nu ngu' cuna'a nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ndyati', cha' lye tsa tyu'u cha' ti'í lo yuu; cuxi tsa cha' ti'í caca ji'í ngu' li'. **24** Ntsu'u ngu' nu cajaa laja cha' cusüü bi', lo'o jua'a ntsu'u xa'la ngu' nu tyaa ngu' preso lcaa lo yuu su cuentya ji'í xa' nasiyu tyijyu' la. Satá quiya' ngu' xa' tsu' bi' ji'í quichí Jerusalén re, ña'a cuayá' nu tye tyempo nu ngujui chacuayá' ji'í ngu' bi', cha' caca ngu' loo ca nde.

Ndi'ya caca lo'o chaca quiya' caa y cui' nu cua nda Ni ji'í lijya cha' caca ñati

25 'Tyu'u tucua cuayá' nu tyacä' ña'a ngu' lo cuichaa li', jua'a lo co', la cui' jua'a lo cualya nu ntsu'u nde cua_. Lo'o li' lye tsa quichí cha' hique ñati chalyuu; cutsii tsa ngu' li', xqui'ya cha' lye tsa cañi ntyiji'í clyoo' lo hitya tyujo'o. **26** Hasta tyucua ti ti'í ñati, xqui'ya cha' cutsii tsa ngu' laja lo'o ntajatya ngu' si tya caca la cha' cuxi bi'; lye tsa culacua ti' ngu' na ca caca chalyuu. Lo'o jua'a

lye tsa quiña lcaa cuii nu ntsu'u nde cua. ²⁷ Li' ña'aq ngu' ji'i ycui' na' nu cua nda Ni 'na lijyaq cha' caca na' ñati, ña'aq ngu' lo'o tyaq na' laja coo nu ndubi tsa ña'aq. Tlyu tsa chacuayá' ngujui jna' cha' tyaq na' li'; jua'aq lye tsa quiji'i xee loo na' lo'o caqa na' li', nu lo'o caca na' loo. ²⁸ Nu lo'o xana caca cha' bi', li' cua'ni tlyu ma tyiquee ma, taca ca chaa ti' ma chaca quiya' cha' cua ngulala tsa clyáa ma li' —nacui Jesús.

²⁹ Lo'o jua'aq nda Jesús chaca cuii re lo'o ngu' li':

—Ña'aq ma xi ji'i cua ña'aq ca yaca quityi, ña'aq ma xi ji'i yaca ntsati; ³⁰ lo'o ña'aq ma cha' cua ntyucua laca', li' nchca cuayá' ti' ma cha' cua ngulala ti caca ni tyo. ³¹ La cui' jua'aq caca lo'o caca lcaa cha' nu cua nchcui' na', li' ca cuayá' ti' ma cha' cua caqa ti ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo. ³² Chañi cha' nu nda na' lo'o ma —nacui Jesús—, caca lcaa cha' bi' lo'o bilya tye cha' ji'i ñati nu lu'ú chalyuu juani. ³³ Tye cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cua, tye cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde lo yuu, pana ná tye cha' ji'i cha' nu cua nchcui' na' lo'o ma; nga'aq cha' caca cha' bi'.

³⁴ 'Cui'ya ma cuentya, cua'a ma ji'i ycui' ca ma cha' tii ti ti' ma tyi'i ma lo'o tyalaa tsa bi'; si culiji yu'u ti ma chalyuu ji'i ma jua'aq ti lo'o ndya'aq tsa ma calle, lo'o cu'bi ti ma, la cui' jua'aq si ntsu'u tyuu tya'a cha' nu ndube tsa ti' ma ji'i, ná caca tyi'i ma tii ti ti' ma li'. Ñi'ya ndyacu's sca lco'o, ³⁵ jua'aq caca nu lo'o tyalaa tsa bi' ca su ndi'i lcaa ñati lu'ú tyucui ña'aq chalyuu. ³⁶ Tii ti ti' ma tyi'i ma chalyuu lacua. Lcaa tyempo chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'i ma, cha' talo ma lo'o caca cha' cuxi bi' chalyuu. Lo'o li' caja ñi'yaq nu tyalaa ma su

tyucua ycui' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, cha' cua'ni cuayá' na' ji'i ma —nacui Jesús ji'i ngu'.

³⁷ Lcaa tsaq ndacuq ndya'a Jesús nclyu'u yu ji'i ngu' ne' laa tonu ca quichi Jerusalén bi'; lcaa talya ndyu'u yu ndyaa yu ndi'i yu nde lo ca'ya nu ntucua cacua ti, nu naa ca'ya Olivos. ³⁸ Lcaa tsaq, tlya tsa ndya'a quiña'a ñati ne' laa tonu bi', cha' cuna ngu' ni cha' nda Jesús.

22

Cuaana ti ngüiñi cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu' ji'i Jesús

¹ Cua ngulala ta'a nu lo'o ndacu ngu' judío sca lo xlyá nu ná lo'o scua tiye' ndya'; ta'a pascua, jua'a naa ta'a bi'. ² Lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o mstru cha' jo'ó bi' ni, nclyana ngu' ñi'yä caca cha' cujuii ngu' ji'i Jesús, masi ntsii ngu' ji'i ñati quichi.

³ Li' ndyatí ycui' nu xña'a nu naa Satanás ne' cresiya ji'i Judas Iscariote, masi la cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús laca yu bi'. ⁴ Bi' laca nu ndyaa, ndyaa na'a ji'i ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ji'i ngu' nu laca cña ne' laa. Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi' ñi'yä nu cua'ni yu cha' tya yu ji'i Jesús ya' policía, cha' tyaa lo'o ngu' ji'i slo sti jo'ó bi'. ⁵ Tso'o tsa ngua ti' ngu' sti jo'ó bi'. Lo'o li' nacui ngu' bi' ji'i yu cha' ta ngu' cñi ji'i; ⁶ ngüiñi cha' ji'i yu lo'o ngu', bi' cha' nguxana yu ngulana yu ñi'yä nu cua'ni yu cha' tyaa lo'o yu ji'i Jesús laja lo'o ná ndi'i ñati.

Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sii lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i

⁷ Li' ndyalaa tsa_q ta'a nu ndacu ngu' xlyá tiji; la cui' ts_q bi' ntsu'u cha' cujuui ngu' xlyá cuañi' cha' cacu ngu' sii ta'a pascua bi'. ⁸ Li' ngulo Jesús cña ji'i Juan lo'o ji'i Pedro:

—Yaa clya m_a cha' cua'ni cho'o m_a sii nu cacu na cuentya ji'i ta'a pascua —nacui yu ji'i ngu' bi'.

⁹ Li' nchcuane ngu' bi' ji'i yu:

—¿Macala nti' nu'u cha' cua'ni cho'o ya sii bi'?

¹⁰ Nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Nu lo'o tyalaa m_a to' quichi, li' tyacua tya'a m_a lo'o sca nu qui'yu nu ntucua sca te'í hitya scu yu —nacui Jesús—. Tyu'u lca'q m_a ji'i yu ña'q cuayá' nu tyalaa m_a toni'i su tyatí yu ni'i. ¹¹ Li' chcui' m_a lo'o ngu' ca tysi bi': “Ndi'ya ñacui mstru ji'na jinu'u: ¿Macala ntucua cuarto su caq_a na' cha' cacu na' sii lo'o ngu' nu ndyaca tsa'q 'na, cha' cua'ni ya ta'a pascua re?” ñacui m_a ji'i yu. ¹² Li' culu'u yu sca cuarto ji'i m_a, sca cuarto tlyu ca cuq_a la nu cua laca ngua tso'o. Ca bi' cua'ni cho'o m_a sii bi' —nacui Jesús ji'i ngu'.

¹³ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' bi' li'; lo'o ñi'y_a nu nacui Jesús ji'i ngu' cha' caca cha' bi', jua'a ngua cha'. Li' ngua'ni cho'o ngu' sii cuentya ji'i ta'a pascua bi'.

¹⁴ Nu lo'o ndyalaa hora cha' cacu ngu' sii, li' ndyaa tucua Jesús to' mesa lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i bi'. ¹⁵ Li' nacui yu ji'i ngu' bi':

—Tya sa'ni nti' tsa na' cha' cacu na' sii ta'a pascua re lo'o cu'm_a, nu lo'o tya lyiji ti cajaa na' —nacui Jesús—. ¹⁶ Nti' na' cacha' na' ji'i m_a cha' ni chaca quiya' nga'aa cua'ni na' ta'a re lo'o cu'm_a

ñā'q̄ cuayá' nu tye chalyuu, lo'o li' cacu na stu'ba ti lo'o caca ycui' Ndyosi loo ji'i lcaa ñati.

¹⁷ Li' ngusñi Jesús sca vaso vino, ndya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi li'. Ndi'ya nacuī yu ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi' li':

—Co'o mā vino nu ntsu'u ne' vaso re, lo'o ju'a ta mā vino re co'o ca ta'a tya'a mā —nacuī Jesús li'—. ¹⁸ Chañi cha' nu ndacha' na' ji'i mā, cha' nga'aa co'o na' vino lo'o mā ñā'q̄ cuayá' nu caca ycui' Ndyosi loo ji'i lcaa ñati.

¹⁹ Nu lo'o cua ntsu'u xlyá bi' ya' Jesús, li' ndya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi, cuati ngusa'be yu xlyá bi', cha' tacha ji'i ngu'. Li' nchcui' yu lo'o ngu':

—Nde laca na', ycui' cuaña' na' laca re. Na cua nda ycui' Ndyosi Sti na' 'na cha' cajaa na' cha' caca tso'o cha' ji'i cu'mā. Tyi'u ti' mā 'na lo'o cacu mā xlyá re.

²⁰ La cui' ju'a ngua'ni Jesús lo'o vaso bi' lo'o ndye ndyacu ngu'.

—Lo'o co'o mā vino re tyi'u ti' mā ji'i cha' cucui nu cua quiñi ti ji'i ycui' Ndyosi lo'o mā —nacuī Jesús li'—. Nu lo'o cajaa na' lo crusí, li' tyalú tañi na' xqui'ya cu'mā.

²¹ 'Pana nga'a yu juani la cui' yu nu cujui' cresiya 'na ji'i ngu' cuxi; stu'ba ti nga'a yu bi' to' mesa re lo'o na' —nacuī Jesús li'—. ²² Nga'a cha' tsa'a na' nu cua lijyāa cha' caca na' ñati, tsa'a tyucui su cua nscua cuayá' cha' tsa'a cuentya ji'i ycui' Ndyosi Sti na!. Pana tya'na tsa nu qui'yu nu cua cujui' ti cresiya 'na ji'i ngu' cuxi bi'.

²³ Li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo'o tya'a ndi'i ti ngu':

—¿Tilaca laca nu tya ji'í mstru ji'na re ya' ngu'
xña'a? —nacuīngu'!

*Nchcui' tyucuaa ti' ngu' lo'o tya'a ndyaca tsa'a ti
ngu'*

²⁴ Lo'o ti nguxana ngu' nchcui' tyucuaa ti' ngu'
lo'o tya'a ndyaca tsa'a ti' ngu', nchcui' ngu' cha' ji'í
tilaca nu caca loo la ji'í tya'a ngu'. ²⁵ Laja li' xa'
nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Cua ña'a ca xu'na chalyuu, tso'o tsa nclyo bi'
cña ji'í ñatí ji'í; ñatí nu tso'o tsa ndu'ni laca nu laca
loo bi', nacuīngu' li'. ²⁶ Pana cu'maq ni, ná ntsu'u
cha' cua'ni ma jua'a lo'o tya'a ma. Ndi'ya cua'ni
ma tso'o la: nu lo'o nti' ma cha' ndulo la cha' ji'í
ma que cha' ji'í tya'a ma ni, li' nga'a cha' cua'ni ma
ñi'ya si laca ma nu cuañi' la ji'í tya'a ma —nacuī
Jesús ji'í ngu' bi'—. Jua'a cu'maq nu nti' ma culo
ma cña ji'í tya'a ma ni, nga'a cha' cua'ni ma cña
cuentya ji'í lcaa tya'a ma. ²⁷ ¿Tilaca laca nu ndulo
la cha' ji'í lacua? ¿Ha nu ntucua to' mesa cha' cacu?
¿Ha msu nu nxacu ji'í yu? Chañi cha' yu nu ntucua
to' mesa ni, bi'laca nu ndulo la cha' ji'í, cha' bi'laca
xu'na ngu'. Pana nu na' ni, ñi'ya si laca na' sca msu
ji'í ma, jua'a ti ndi'í na' laja cu'maq —nacuī Jesús—.

²⁸ 'Cu'maq ni, cua ndi'í ma lo'o na' lcaa tyempo
lo'o nchcube' na' ndi'í na' chalyuu re, ²⁹ bi' cha' ta
na' sca cña tso'o nu cua'ni ma cha' caca ma cña lo'o
na'; cña bi' caca ñi'ya laca cña nu nda Stí na' 'na,
cha' caca na' loo. ³⁰ Nga'a cha' stu'ba ti cacu ma
co'o ma lo'o na' ca su tlyu bi' su tyucua na'; nga'a
cha' stu'ba ti tyi'í ma lo'o na' nu lo'o cua'ni cuayá'
na' ji'í lcaa ñatí; lo'o jua'a cua'ni cuayá' ma ji'í tya'a

ñat_i m_a, nu tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel tya'a na.

Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná nslo yu ji'i Jesús tsiya' ti

³¹ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o Simón Pedro bi':

—Simón —nacui—, laca cha' ñi'y_a laca si cua ngüijña Satanás chacuayá' cha' cua'ni lya' ti' ji'i lcaa cu'm_a; cua nti' yu cua'ni cuayá' yu ji'i m_a, cha' xcuts_{ii} yu ji'i m_a. Ñi'y_a laca lo'o nscui_{ii} ngu' ji'i si'yu trigo cha' tyubii ji'l_i, jua'_a cua'ni yu lo'o m_a, nti' yu. ³² Pana cua ngüijña na' ji'i ycui' Ndyosi Sti na' cha' jinu'_u Pedro, cha' ná tye cha' jly_a ti' nu'_u 'na. Lo'o cua nteje tacui cha' cuxi bi' h_i, nu lo'o xa' chcui' nu'_u cha' 'na, li' taca xtyucua nu'_u ji'i xa' la tya'a m_a cha' tso'o la xñi ngu' cha' 'na.

³³ —Cusu' —nacui Simón li'—, ná ndu'ni cha' jna' masi tsa'_a lo'o nu'_u ne' chcu_a, masi cajaa na' lo'o nu'_u —nacui ji'i Jesús.

³⁴ —Ndi'y_a nchcui' na' lo'o nu'_u juani, Pedro —nacui Jesús ji'i—, cha' nu lo'o tya lyiji xi'ya ndye'e talya juani, li' sna quiya' ñacui nu'_u cha' ná nslo nu'_u 'na.

Cua ngulala ti hora nu chcube' Jesús

³⁵ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—Nu lo'o ngulo na' cña ji'i m_a cha' tsaa m_a xa' quich_i nu ná lo'o cuju_i cñi ji'i m_a, ná lo'o xa' cuju_i, ná lo'o caña ji'i m_a, ¿ha ntsu'u na nu lyiji ji'i m_a li'?

—Ná sca na lyiji ji'i ya li' —nguxacui_i ngu' cha' ji'i.

³⁶ Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Jua'_a ngua tu'ni, pana xa' ña'_a nga'_a cha' cua'ni m_a juani. Nu cu'm_a nu ntsu'u cuju_i cñi ji'i

m̄a ni, lo'o bi' cui'ya m̄a tsaa m̄a, lo'o xa' cujuí lo'o; si ná ntsu'u maxtyi cusúu ji'í m̄a, nga'a cha' cujuí m̄a ste' m̄a cha' cui'ya m̄a maxtyi. ³⁷ Jua'a cha' nchcui' na'lo'o m̄a cha' nga'a cha' tyu'u tucua cha' cuxi nu nchcui' quityi cusu' cha' caca 'na. Ndi'ya nscua cha': “Ñi'yá nu ndu'ni ngu' lo'o ñatí cuxi, jua'a cua'ni ngu' lo'o ycui' Cristo”. Lcaa cha' nu nscua cha' caca 'na, jua'a caca 'na tu'ni —nacui Jesús ji'í ngu'.

³⁸ Li' nacui ngu' bi' ji'í:

—Cusu', nde ntsu'u tucua tya'a maxtyi cusúu —nacui ngu'.

—Cuayá' cua lacua —nacui Jesús li'.

Nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ca Getsemaní

³⁹ Li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca lo ca'ya Olivos, ñi'yá nu ndu'ni ti yu. Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í bi', ndu'u lca'a ngu' ji'í yu li'. ⁴⁰ Nu lo'o ndyalaa ngu' ca bi', li' nacui Jesús ji'í ngu':

—Chcui' m̄a lo'o ycui' Ndyosi Sti na' cha' ná tyijiloo nu xña'a ji'í m̄a —nacui.

⁴¹ Li' ndu'utsu' Jesús nde slo ngu' ña'a cuayá' nu tyalaa sca quee cù na, ca bi' ndyatü sti' Jesús cha' chcui' lo'o ycui' Ndyosi.

⁴² —Sti na' —nacui yu—, ¿ha ná ntsu'u xi xa' la ña'a nu caca cua'ni na' cña re, cha' nga'aa chcube' la na'lo'o cña tlyu re jinu'u? —nacui Jesús ji'í ycui' Ndyosi Sti yu—. Pana nti' na' cha' cua'ni na' cua ña'a ca cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'.

⁴³ Li' ndu'u tucua sca xcä nu ngutu'u slo ycui' Ndyosi nde cua, cha' ta la juersa ji'í Jesús. ⁴⁴ Nu lo'o lye tsa nchcube' Jesús, li' lye la nchcui' yu lo'o ycui'

Ndyosi. Lo'o li' ntyucua jatá Jesús, ndyalú nchcua'
lo yuu; ñi'yä si nchcua' tañi ycui', jua'ä ña'aä.

⁴⁵ Ndyosi nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu, li'
nguxtyüü yu ñaa yu slo nu ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i
yu. Li' nquiye ngu' ji'i yu, ndi'i ngu' laja' ngu' cha'
ndye juersa ji'i ngu', cha' xñi'i tsa ti' ngu'. ⁴⁶ Li'
nacui yu ji'i ngu':

—¿Ni cha' laca ndi'i ma laja' ti ma? Tyatü clya
ma cha' chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi, cha' ná tyijiloo
nu xña'aä ji'i ma.

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús preso

⁴⁷ Tya nchcui' ca Jesús lo'o ngu' bi', li' ndyalaa
quiña'aä tsa ñati. Nu naa Judas bi', tsaca yu tya'a nu
tii tyucuua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i Jesús ni,
ngulu'u yu tyucuiji'i ngu' quiña'aä bi'. Ñaa yu ca
slo Jesús cha' chcuicha'yu saca' Jesús. ⁴⁸ Li' nchcui'
Jesús lo'o yu bi':

—Judas —nacui—, ¿ha bi' cha' chcuicha' nu'u 'na
cha' tya nu'u 'na ya' ngu' cuxi, na' nu cua nda Ni
'na lijyäa cha' caca na' ñati?

⁴⁹ Lo'o na'a ngu' nu ndu lo'o Jesús ñi'yä caca cha'
bi', li' nchcuane ngu' ji'i yu:

—Cusu' —nacui ngu'—, ¿ha cua'a ya jinu'u lo'o
maxtyi, cha' ná caäa ngu' cua?

⁵⁰ Li' ngusicuä tsaca tya'a ngu' bi' maxtyi ji'i
yu, ngusil'yu yu jyacä sca msu ji'i xu'na sti jo'ó;
ngusil'yu cu' yu scua' jyacä la'a tsu' cui ji'i yu. ⁵¹ Li'
nacui Jesús ji'i ngu':

—Cuayá! tsa lo cua ti. Ta ti'i ma maxtyi ji'i ma.

Li' ngusta ya' Jesús lo scua' jyacä msu bi', ngua
tso'o ca scua' jyacä yu li'. ⁵² Lo'o ti nchcui' Jesús
lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' nu laca cña

ne' laa, jua'a lo'o ngu' cusu' ji'i quichi, lcaa ngu' nu
ñaa cha' tyaā lo'o ngu' ji'i:

—¿Ha na ndu'u cu'maq lijyä mä lo'o maxtyi ji'i
ma, lo'o yaca ji'i mä, cha' quiyi'i yaca mä 'na ñi'ya
nu ntyiji'i na ji'i sca cuaana? ⁵³ Lcaa tsä lo'o nguti'i
na' lo'o cu'maq ne' laa tonu bi', ni sca quiya' ná
ngusacui ya' cu'maq 'na. Pana cua ngujui xi tyempo
ji'i mä cha' cua'ni mä cha' cuxi bi' juani, cha' cua
nda nu xña'a chacuayá' ji'i mä; la cui' nu bi' laca
loo ji'i mä.

Lye tsa nchcui' Pedro cha' ná nslo yu ji'i Jesús

⁵⁴ Lo'o li' ngusñi ngu' ji'i Jesús cha' caca preso,
ndyaa lo'o ngu' ji'i nde toni'i ji'i xu'na sti jo'ó.
Lo'o Pedro ni, ndyaa lca'a yu ji'i ngu' tyijyu' ti li'.

⁵⁵ Ca bi' nguxtyu'u ngu' xi quii' cla'be la su laja to'
ni'i, lo'o li' ndyu'u ti'i ngu' to' lquii' bi'; lo'o Pedro
ndyaca'a laja ngu'. ⁵⁶ Li' na'a sca nu cuna'a cua' ji'i
ngu' cha' lo'o Pedro nga'a to' lquii' bi'. Ná'a tsa nu
cuna'a bi' ji'i yu, li' nchcui' lo'o ngu':

—Lo'o nu qui'yu re ndya'a lo'o nu Jesús bi'
—nacui ji'i ngu'.

⁵⁷ Hora ti nguxacui Pedro cha' ji'i nu cuna'a bi':

—Ma' cusu', ná nslo na' ji'i yu jua —nacui Pedro
li'.

⁵⁸ Ca tiya' la xi na'a chaca ñati ji'i.

—Lo'o nu'u laca tya'a ndya'a ngu' jua —nacui
ñati bi' ji'i Pedro.

—Si'i na' —nacui yu—. Ná laca na' tya'a ndya'a
ngu' jua —nacui Pedro ji'i ngu'.

⁵⁹ Cua nteje tacui sca hora, li' nchcui' chaca ñati
lo'o tya'a ndya'a ti yu ndacua:

—Chañi cha' lo'o nu qui'yu re ndya'a lo'o preso jua, cha' lo'o yu re laca ngu' Galilea —nacui yu li'.

60 —Chocue —nacui Pedro li'—, ná jlo ti' na' ni cha' nchcui' nu'u.

La cui' hora nu lo'o tya ndu Pedro nchcui', li' ngusil'ya sca ndye'e. **61** Li' nguxtyacui loo Jesús su ndu ne' ni'l, cha' ña'a ji'l Pedro. Hora ti ndyi'u ti' Pedro cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o yu tya tsq la. Ndi'ya ngua cha' bi!: “Nu lo'o tya lyiji xi'ya ndye'e talya juani, li' sna quiya' ñacui nu'u cha' ná nslo nu'u 'na”, nacui Jesús tya li!. **62** Li' ndu'u Pedro nde liya', lye tsa ndyunaa yu cha' ngua xñi'i tsa ti' yu.

Nxtyí lo'o ngu' ji'i Jesús

63 Lo'o ngu' nu ndu cuá ji'i Jesús ni, nxtyí lo'o tsa ngu' ji'i Jesús, lo'o jua'a ngujui'i ngu' ji'i yu.

64 Ndacu' ngu' cloo Jesús lo'o sca late!, cuati ngujui'i ya' ngu' saca' yu. Li' nacui ngu' ji'i yu:

—Ca tii nu'u, ¿tilaca laca nu ngujui'i jinu'u lacua?

65 Lo'o jua'a quiña'a la cha' suba' nchcui' ngu' bi' lo'o Jesús li'.

Ndu Jesús nde loo ngu' nu laca cña

66 Lo'o nguxee, li' ndyu'u ti'i ngu' cusu' ji'i ngu' judío, lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó; ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús nde loo ña'a taju ngu' tisiya bi'. Ca bi' nguxana ngu' ndacha' ngu' ji'i yu:

67 —Cuacha' clya nu'u ji'i ya si nu'u laca Cristo —nacui ngu' ji'i yu.

Nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' li':

—Masi ñacui na' ji'i ma jua'a, ná jlya ti' ma 'na.

68 Masi xcuane na' sca cha' ji'i ma, ná xacui ma cha' 'na. Cua jlo ta' cha' ná culaá ma 'na. **69** Pana nde loo

la tyucua na' nu lijya^qa cha' caca na' ñati, tyucua na'
nde la'a tsu' cui^ji^l y cui' Ndyosi nu lcaa tsiya' ti cña
nchca jii^l Ni.

⁷⁰ Lo'o ti nchcuane lcaa ngu' tonu jii^l iyu:

—¿Ha nu'u laca Sñi^l y cui' Ndyosi lacua?

Li' xa' nguxacui^l Jesús cha' jii^l iyu' chaca quiya':

—Chañi cha' nu nchcui^l cu'ma^l lo'o nacui^l ma^l cha'
bi' laca na' —nacui^l iyu jii^l iyu'.

⁷¹ —Nga'aa nti^l culana na xa' la ñati nu jlo ti'
—nacui^l iyu' li'—. Cua ndyuna lcaa na cha' nu
nchcui^l iyu re. Tu'ba y cui' ca yu cua ndu'u cha'
cuiñi.

23

Ndu Jesús nde loo Pilato nu laca loo

¹ Ndatu^l lcaa ngu' tisiya li', ndyaa lo'o ngu'
ji'i^l Jesús slo Pilato nu ngua gobernador romano
tyempo bi'. ² Ca bi' nguxana ngu' ngusta ngu'
qui'ya jii^l iyu Jesús:

—Cua ngusñi ya jii^l nu qui'yu re, cha' ndatsaa tsa
yu jii^l iyu' judío tya'a ya. Nacui^l iyu cha' ná ntsu'u
chacuayá' ta ya cni cña loo ya jii^l nu laca cña jii^l
cu'ma^l, ngu' romano; lo'o jua'a^l lye tsa nchcui^l iyu
cha' y cui' iyu laca Cristo, ñi'y^l si laca yu rey jii^l ya
—nacui^l iyu' jii^l Pilato.

³ Li' nchcuane Pilato jii^l iyu Jesús:

—¿Ha rey jii^l iyu' judío laca nu'u? —nacui.

Li' nguxacui^l Jesús cha' jii^l Pilato bi':

—La cui' cha' nu cua nchcui^l nu'u, la cui' bi' laca
na' —nacui.

⁴ Li' nacui^l Pilato jii^l iyu' sti jo'ó nu laca loo lo'o
ji'i^l xa' la ngu' nu ndya'a^l lo'o:

—Ná nquiye ni sca cha' cuxi 'na cha' sta na'
qui'ya ji'i yu re —nacui Pilato.

⁵ Pana nu ngu' bi' ni, chaca quiya' lye la nchcui'
ngu', cuii tsa ngusil'ya ngu' ji'i Pilato bi' li':

—Na ngusu'ba ñasi ti yu re ji'i lcaa ñati Judea lo'o
cha' nu ngulu'u yu ji'i ngu' —nacui ngu'—. Nde
Galilea nguxana yu re, lo'o hasta ca nde nclyu'u
yu cha' cuxi bi' ji'i ngu' juani.

Ndu Jesús nde loo Herodes

⁶ Lo'o cua ndyuna Pilato cha' bi', li' nchcuane yu
ji'i ngu' si nde Galilea ngutu'u Jesús lijya.

⁷ —La cui' —nacui ngu'!

Li' ndyi'u ti' Pilato cha' ndi'i Herodes quichi
Jerusalén tsq bi'. Lo'o nu Herodes ni, laca yu loo
loyuu su cuentya Galilea; bi' cha' nda Pilato ji'i
Jesús ndyaa slo Herodes bi' li'. ⁸ Lo'o na'a Herodes
ji'i Jesús, tso'o tsa ngua tyiquee yu li', cha' cua sa'ni
tsa nti' yu ña'a yu ji'i Jesús. Cua ndyuna yu lo'o
nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús, lo'o nti' tsa yu ña'a yu
sca cha' tlyu nu cua'ni Jesús. ⁹ Quiña'a tsa cha'
nchcuane yu ji'i Jesús li', pana ná nguxacui Jesús
cha' ji'i yu tsiya' ti. ¹⁰ Lo'o jua'a ndi'i ngu' sti jo'ó
nu laca loo lo'o ngu' mstru cha' jo'ó; ngu' bi' laca
nu ngusta qui'ya ji'i Jesús, lo'o juani tya quiña'a
tsa cha' cuxi nchcui' ngu' bi' ji'i. ¹¹ Li' ngua'ni
lya' ti Herodes ji'i Jesús; jua'a sendaru ji'i yu, cuxi
tsa ngua'ni ngu' lo'o. Cha' caja ñi'ya nu xtyí lo'o
ngu' ji'i, li' nguxacu' ngu' late' tso'o tsa ña'a ji'i;
late' ndubi ña'a ñi'ya ña'a ste' rey nguxacu' ngu'
ji'i. Lo'o li' nda Herodes ji'i Jesús ndyaa chaca
quiya' slo Pilato. ¹² Tsq bi' ngua stu'ba cha' ji'i
Herodes lo'o Pilato chaca quiya'; tya'a cusuu ngu'

ngua ngu' bi', pana juani cua ndyaca tya'a tso'o
ngu'.

Ngulo Pilato cña cha' cujuuii ngu' ji'i Jesús

¹³ Li' nguxutii'j Pilato ji'i lcaa sti jo'ó nu laca loo,
lo'o ji'i lcaa ngu' tisiya, lo'o ji'i lcaa ñati. ¹⁴ Nchcui'
yu lo'o ngu' li':

—La cui' cu'maq̃ ñaa lo'o mä ji'i nu qui'yu re slo
na', nu nacui' mä cha' lye tsa ndu'ni yu cha' ná tyi'i
tj̃ ti ngu' —nacui' yu ji'i ngu'—. Pana cua nchcui'
na' lo'o yu re slo lcaa cu'maq̃; cua na'q̃ mä cha' ná
nquiye ni sca qui'ya ji'i yu 'na, ñi'yä nu qui'ya nu
ngusta cu'maq̃ ji'i yu. ¹⁵ La cui' jua'q̃ Herodes, ná
ngujui ñi'yä qui'ya nu sta nu cusu' bi' ji'i nu Jesús
re, bi' cha' cua nda nu cusu' bi' ji'i yu ñaa slo na'
chaca quiya'. Ná sca cha' cuxi ná ngua'ni yu lacua,
bi' cha' ná ndu'ni tsa cha' cajaa yu cuentya jna'.
¹⁶ Xcube' na' xi ji'i yu clyo, cuati culaá na' ji'i yu
li' —nacui' Pilato ji'i ngu'.

¹⁷ Lcaa yija lo'o ndyaca tsä ta'a pascua bi', li'
ndu'ni lyaá nu laca gobernador ji'i sca ti preso
jua'q̃ ti; ¹⁸ bi' cha' nguxana ngu', tyucui ña'q̃ taju
ngu' stu'ba ti, cuii tsa nxi'ya ngu' ndijña ngu' chaca
preso ji'i Pilato:

—Si'i nu qui'yu re cua'ni lyaá nu'u ji'i —nacui
ngu'—. Yaa lo'o ji'i yu re. Culaá ji'i nu Barrabás
bi' cha' tyu'u.

¹⁹ Na cua ngusu'ba ngu' ji'i nu Barrabás bi' ne'
chcuä xqui'ya cha' ndatsaa tsa ji'i ñatj̃ quichj̃ cha'
xuü tya'a ngu' lo'o ngu' xa' tsu' nu laca loo. Cuati
cua ndyujuii Barrabás ji'i ñatj̃. ²⁰ Pana ngua ti'
Pilato culaá ji'i Jesús, bi' cha' xa' nchcui' yu lo'o

ngu'!. **21** Cui*i* la nguxacui*ñ* nu quiña'a*ñ* tsa ñat*ñ* bi' cha' ji'*i* Pilato li'!

—¡Cujui*i* ca'a*ñ* clyá ji'*i* yu lo crusí cha' cajaa yu!
—nacui*ñ* ngu'!. —¡Cujui*i* ca'a*ñ* clyá ji'*i* yu lo crusí!
—nacui*ñ* ngu' quiña'a*ñ* bi' li'.

22 Nu nchca tyuna quiya' nchcui' Pilato lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' cuxi ngua'ni yu re? Ná nquiye ni sca cha' cuxi ji'*i* yu 'na —nacui*ñ* Pilato—, bi' cha' ná ndu'ni tsa cha' cajaa yu. Tso'o la si na xcube' ti na' ji'*i* yu, ca tiya' la li' culaá na' ji'*i* yu.

23 Li' cui*i* la ngusi'ya ngu' nguxacui*ñ* ngu' cha' ji'*i* nu Pilato bi', cha' cujui*i* ca'a*ñ* clyá ji'*i* Jesús lo crusí. Lye tsa nchcui' ngu', jua'a*ñ* sti jo'ó nu laca loo nchcui' tsa ngu', bi' cha' ntaja'a Pilato cua'ni ña'a*ñ* cha' nu ngua ti' ngu'. **24** Li' nda yu chacuayá' cha' caca cha' nu ngüijña ngu'. **25** Lo'o jua'a*ñ* ngulo laja ti ji'*i* yu Barrabás nu ngua'ni tsa cha' cusuu, hasta ndyujuuiji'*i* ñat*ñ*, cha' bi' laca nu ngusubi ngu' quichí cha' tyu'u ne' chcuq tyaa tsaq bi'. Lo'o li' ndya Pilato ji'*i* Jesús ji'*i* ngu' cha' cua'ni ngu' ña'a*ñ* cha' nu nti' ti ngu' cua'ni ngu' lo'o.

*Ngujui*i* ca'a*ñ* ngu' ji'i Jesús lo crusí*

26 Lo'o li' ndyaa ngu' sendaru, ndyaa lo'o ngu' ji'*i* Jesús cha' cujui*i* ca'a*ñ* ngu' ji'*i* lo crusí. Li' ndyacua tyá'a ngu' sendaru lo'o sca ñat*ñ* nu naa Simón, nu lo'o ñaa yu ndyaa yu ne' quixi'; ngu' quichí Cirene laca yu bi'. Lo'o li' ngulo ngu' cñá ji'*i* yu cha' tsaa lo'o yu ji'*i* crusí cuentya ji'*i* Jesús.

27 Quiña'a*ñ* tsa ñat*ñ* lca'a*ñ* ngu' ji'*i* Jesús ndyaa. Jua'a*ñ* ndya'a*ñ* quiña'a*ñ* tsa nu cuna'a*ñ*, ndyunaa tsa ngu'; cui*i* tsa nxi'ya ngu' cha' tiji' tsa ti' ngu' ji'*i*

Jesús. ²⁸ Li' nguxña'q Jesús su ndū ngu' cuna'a bi', cha' chcui' lo'o ngu':

—Cu'maq̄ ngu' cuna'a Jerusalén re, ná xi'ya ma xqui'ya na' —nacui Jesúsj i'ngu'. Tso'o la xi'ya ma xqui'ya ycui' ca ti ma, cuati xqui'ya sñi' ma. ²⁹ Cua tyalaa ti tyempo cuxi, lo'o li' ñacuī ngu' ndi'ya: "Juani tso'o la ndi'j nu cuna'a nu ná ngujui sñi', nu bilya cua'ni cala sca ñatj, nu bilya ta cati' sca nu sube", ñacuī ngu'. ³⁰ Li' xana ñatj xi'ya ngu': "Tso'o la si clyú ca'ya cuaq̄ hichu' na, masi tyacu' cuatj yuu hichu' na, cha' tye cha' ji'na tsiya' ti". Jua'a ñacuī ngu'li'. ³¹ Ña'a ma ñi'ya nu ndyu'nin ngu' lo'o na' juani. ¿Ñi'ya ta cua'ni ngu' lo'o cu'maq̄ ngu' judío li' lacua? Tso'o tsa cha' nu ntsu'u jna'; ntsu'u tsa chalyuu jna', cha' ñi'ya ntí' sca yaca cuañi', jua'a ntí' na'. Pana cu'maq̄ ni, ná tso'o cha' nu ntsu'u ji'j ma; na culiji yu'u ti cha' bi' ji'j ma jua'a ti, cha' ñi'ya ntí' sca yaca ncui, jua'a ntí' cu'maq̄ —nacui Jesúsj i'ngu' bi'.

³² Lo'o jua'a ndyaa lo'o ngu' ji'j tya tyucuua tya'a ñatj nu tlyu tsa qui'ya ntsu'u ji'j; ndyaa lo'o ngu' ji'j tyucuua ñatj bi', cha' cujuui ngu' ji'j ñatj bi' stu'ba ti lo'o Jesúsj. ³³ Lo'o ndyalaa ngu' su naa La Calavera (ca'ya su nscua tyijya hique jyo'o), li' ngujui'i ca'a ngu' ji'j Jesúsj lo crusí ca bi'. La cui' jua'a ngujui'i ca'a ngu' ji'j tyucuua ñatj nu ntsu'u qui'ya tlyu ji'j bi'; ngujui'i ca'a ngu' ji'j tsaca yu cuxi bi' lo chaca yaca crusí nu ndū la'a tsu' cuī ji'j Jesúsj, cuati ngujui'i ca'a ngu' ji'j chaca yu cuxi bi' lo chaca yaca crusí nu ndū la'a tsu' coca. ³⁴ Lo'o tya ndi'j ngu' nu ngujui'i ca'a ji'j ngu' lo crusí, li' nchcui' Jesúsj lo'o ycui' Ndyosi Sti yu:

—Sti na' —nacuiŋ yu—, cui'ya nu'ŋ cha' clyu ti' ji'ŋi
ngu' re, cha' ná jlo ti' ngu' ni cha' laca ndyu'ni ngu'
jua'ŋ.

Li' ndacha ngu' sendaru bi' ste' Jesús ji'ŋi tya'a
ngu' laja lo'o ndijya ti ngu' lo'o tya'a ngu'. ³⁵ Lo'o
jua'ŋ ndi'ŋi tsa ñatiŋ cha' ña'ŋ cui'ya ngu' ji'ŋi Jesús.
Lo'o ngu' tisiya ni, nxtyí lo'o ngu' ji'ŋi Jesús li'.
Ndi'ŋ yá nacuiŋ ngu' bi':

—Ngua'ni lyaá yu ji'ŋ xa' ñatiŋ nquicha'; pana
juani ntsu'u cha' cua'ni lyaá yu ji'ŋ ycui' ca ti yu, si
chañi cha' laca yu Cristo nu ngusubi ycui' Ndyosi
ji'ŋ lijya chalyuu re —nacuiŋ ngu' bi'.

³⁶ Lo'o jua'ŋ ngu' sendaru bi', ngustí lo'o ngu' ji'ŋi
yu ñaa ngu' cacua ti su nduŋ crusi, cuati nda ngu'
vino tiye' cha' co'o yu. ³⁷ Li' ndu'ni ngu' bi' ji'ŋ iyu
ndi'ŋ yá:

—Cua'ni lyaá nu'ŋ ji'ŋ ycui' ca si laca nu'ŋ rey ji'ŋi
ngu' judío —nacuiŋ ngu' sendaru bi' ji'ŋ iyu Jesús.

³⁸ Cua nscua letra nde que la su nga'ŋ Jesús lo
crusi bi'; ndi'ŋ yá nchcui' letra bi': "Nu nde laca rey
ji'ŋ iyu' judío". Sna lo cha'cña ji'ŋ iyu' nscua cha'
bi': cha'cña ji'ŋ iyu' griego nscua, lo'o cha'cña ji'ŋ iyu'
latín nscua, lo'o cha'cña ji'ŋ iyu' judío nscua.

³⁹ Li' chiya'ŋ tsa nchcui' sca nu cuaana tya'a
nga'ŋ iyu' Jesús lo crusi:

—Si chañi cha' Cristo laca nu'ŋ, cua'ni lyaá nu'ŋ
ji'ŋ iyu' ca nu'ŋ lacua; lo'o jua'ŋ cua'ni lyaá nu'ŋ
ji'ŋ iyu' cuare —nacuiŋ ji'ŋ iyu' Jesús.

⁴⁰ Li' nguxacuiŋ chaca nu cuaana cha' ji'ŋ tya'a:

—¿Ha ná ntsiiŋ nu'ŋ ji'ŋ iyu' Ndyosi lacua? Stu'ba
nchcube' ngu' ji'ŋ iyu' ca ta'a sna na juani —nacuiŋ ji'ŋ
tya'a cuaana—. ⁴¹ Liñi tsa ntsu'u cha' nchcube'

ngu' ji'na, cha' bi' laca caya' ji'í cha' cuxi nu ngua'ni na; pana nu ñatí re ni, ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni yu.

42 Li' nacui^u yu bi' ji'í Jesús:

—Cusu' Jesús —nacui—, tucuá nu'u cha' jna' nu lo'o xana nu'u cha' caca nu'u loo nde chalyuu —nacui nu cuaana bi'.

43 Nguxacui^u Jesús cha' ji'í li':

—Chañi cha' nda na' lo'o nu'u —nacui—, juani ti taca tyi'í nu'u lo'o na' ca su tso'o nde cua, ca su ntucua ycui' Ndyosi —nacui^u Jesús ji'í.

Ngujuui Jesús

44 Lo'o cua ngua nde hora, li' ngua talya tyucui ña'a loyuu; ngua cha' bi' hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa hora cua sna nde ngusii, **45** jua'a ngua talya loo cuichaa. Lo'o jua'a nu late' tlyu nu ndacui ne' laa tonu bi', ndya'be late' bi' cla'be la. **46** Hora bi' cuii^u tsa ngusi'ya Jesús:

—Sti na', qui'ya nu'u cresiya 'na —nacui^u yu.

Nu lo'o cua nchcui^u yu cha' bi', hora ti ngujui^u yu li'.

47 Lo'o na'a nu capitán ji'í sendaru romano ñi'ya ngua cha' bi', li' ngua'ni tlyu ji'í ycui' Ndyosi. Ndi'ya^u nchcui^u li':

—Chañi cha' ná ntsu'u qui'ya ji'í jyo'o re tsiya' ti —nacui^u nu capitán ji'í sendaru bi'.

48 Li' lcaa ñatí nu ndi'í hora bi', nu na'a lcaa cha' nu ngua bi', ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Ndyu'u tya ngu' tyiquee ngu' ndyaa ngu' cha' xñi'í tsa ti' ngu'.

49 Pana ndyanu lcaa ngu' tya'a tso'o Jesús ca su ndu^u crusi, jua'a nu cuna'a nu cua ndya'a lo'o yu nu lo'o

nguxana ti cña ji'i yu nde Galilea, ndyanu ngu' bi' tyijyu' ti ña'a cui'ya ngu' cha' nu ndyaca bi'.

Nguatsi' jyo'o Jesús

⁵⁰ Cua ntsu'u sca ñat̄i tso'o nu ndyu'ni tlyu ji'i ycui' Ndyosi, José naa nu qui'yu bi'. Arimatea laca quich̄i tyi; loyuu su cuentya Judea, bi' ndi'i quich̄i tyi. Sca nu laca cña laca nu José bi', stu'ba ti ntucua lo'o lcaa ngu' tisiya ji'i ngu' judío. ⁵¹ Tya tsubi' cua ntajatya nu José bi' ni jacua' caq̄ ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo nde chalyuu, bi' cha' ná ngua stu'ba cha' ji'i lo'o tya'a ngu' tisiya lo'o ngusta ngu' qui'ya ji'i Jesús. ⁵² Ndyaa José li', ndyaa slo Pilato cha' jña chacuayá' tsaa lo'o ji'i jyo'o Jesús cha' xatsi' ji'i jyo'o bi'. ⁵³ Lo'o cua nda'ya ngu' ji'i jyo'o bi' lo crusi, li' ngüixij José sca tasá lubii hichu' jyo'o Jesús; ndyaa lo'o ji'i jyo'o bi' ngusu'ba ji'i ne' cuaá nu ngulu ngu' sii' cua'a, su bilya xatsi' ngu' ji'i ñati tsiya' ti. ⁵⁴ Tsä ta'a sii' laca, bi' cha' tii ti ndi'i ngu' cha' cua xana ti ta'a.

⁵⁵ Lo'o nu ngu' cuna'a nu ñaa lo'o Jesús nde Galilea ni, ndyaa lca'a ngu' ji'i nu José bi', ndyaa na'a ngu' cuaá ji'i, cha' cui'ya ngu' cuentya mala ngusta ngu' ji'i jyo'o Jesús bi'. ⁵⁶ Li' nguxtyuñu ngu' ñaa ngu' nde quich̄i chaca quiya'. Li' ngua'ni cho'o ngu' hitya tyixi xtyi'i, jua'a setye nu tso'o tsa xtyi'i cha' tyu'u chu' jyo'o bi'. Pana ngua'a cña' ngu' tsä ta'a bi', ñi'ya nu nscua cña lo quityi nu ngua sa'ni cha' cua'ni ngu'.

24

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

¹ Nu lo'o cua quixee ti tsaq clyo ji'i semana bi', tlyá tsa ndyaa nu ngu' cuna'a bi' to' cuaá su nguatsi' jyo'o Jesús. Ndyi'ya ngu' hitya tyixi xtyi'i nu cua ngua'ni cho'o ngu'. Lo'o xa' nu cuna'a ndyaa ngu' lo'o. ² Ngulaa ngu' to' cuaá, li' na'a ngu' quee nu ndyacu' to' cuaá bi', cha' nga'aa ntsiya quee bi' to' cuaá; ntucua yaala ti cuaá bi!. ³ Li' ndyatí ngu' ne' cuaá cha' ña'a ngu', pana nga'aa ntsiya jyo'o Jesús. ⁴ Ndyutsii tsa ngu' li', nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya nu cua'ni ngu'. Li' na'a ngu' cha' ndu tucua tya'a nu qui'yu slo ngu'; ndubi tsa ña'a late' lacu' nu ngu' qui'yu bi!. ⁵ Nyucua tii ti'i ngu' li', ndyaca'a ngu' lyuu cha' ndyutsii tsa ngu' ji'i nu ngu' qui'yu bi!. Lo'o li' nchcui' ngu' qui'yu bi' lo'o ngu':

—¿Ni cha' laca nclyana ma ji'i sca nu lu'ú laja ngu' jyo'o re? —nacui' ngu'—. ⁶ Nga'aa ntsiya yu bi' ca nde, cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya!. Tyl'u ti' ma ñi'ya nu nacui' yu ji'i ma lo'o tya ndi'i ma ca Galilea. ⁷ Cua nacui' yu cha' ycui' nu lijyä cha' caca yu ñati ni, nga'a cha' ta ngu' ji'i yu ya' ngu' xña'a, cha' cujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi. Lo'o chü' sna tsaq, li' tyu'ú yu chaca quiya' nacui' yu.

⁸ Li' ndyi'u ti' ngu' cuna'a bi' lcaa cha' nu nda Jesús lo'o ngu' tya tsubi' la cuentya ji'i ycui' yu. ⁹ Nguxtyu'ñaa ngu' ñaa ngu' nde quichi, ndyalaa ngu' slo nu tii chaca tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús. Li' ndacha' ngu' cuna'a bi' lcaa cha' bi' ji'i ngu', lo'o jua'a lcaa ngu' nu nguta'a lo'o Jesús ndyuna ngu' cha' bi' li!. ¹⁰ Ndi'ya naa ngu' cuna'a nu ndyaa to' cuaá bi!: ndyaa María Magdalena, cuati Juana, lo'o María xtya'a Jacobo, lo'o xi xa' la ngu' cuna'a. ¹¹ Pana si'i jua'a ngua, ngua ti' ngu' nu ngua tsa'a

bi'; na nguichi tsa cha' hique ngu' cuna'q̄ bi', ngua ti' ngu'. Ná jlya ti' ngu' cha' nu nda ngu' cuna'q̄ bi' lo'o ngu' tsyi' ti.

¹² Sca ti Pedro, hora ti ngusna ndyaa to' cuaá bi'. Chacua' na'q̄ Pedro ne' cuaá bi', cha' ntsiya ti tasá nu ngüixij hichu' jyo'o Jesús nquicha', na'q̄ cha' chaca se'i nde la'a ti ntsiya late' bi'; lo'o li' ngutu'u Pedro ñaa nde toni'i, ngulacua tsa ti' na laca ngua cha' ndyaa jyo'o bi'.

Su ndyaa ngu' tyucuii nde Emaús

¹³ La cui' tsq̄ bi' ndu'u ndyaa tucua tya'a ngu' nde quichi Emaús. Quichi bi' ntsu'u tii chaca kilómetro cuayá' tyijyu' ji'i Jerusalén. ¹⁴ Ndya'a ti ngu' tyucuii, nchcui' tsa ngu' lo'o tya'a ngu' ji'i lcaa cha' nu ngua bi'. ¹⁵ Tya nchcui' tube ngu' ji'i cha' bi', lo'o li' ndyalaa ycui' Jesús slo ngu', stu'ba ti ndya'a yu lo'o ngu'. ¹⁶ Masi na'q̄ ngu' xi ji'i Jesús, pana ná ngua tyuloo tso'o ngu' ji'i yu, cha' ntsu'u sca cha' nu ngua'a ji'i ngu'. ¹⁷ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Ni cha' nchcui' tube cu'maq̄ lo'o lijya mā tyucuii re? ¿Ni cha' laca xñi'i ti' mā? —nacui Jesús ji'i ngu'.

Se'i ti ndyatū ngu', ¹⁸ lo'o li' nguxacui tsaca nu naa Cleofas cha' ji'i Jesús:

—Tyucui ña'q̄ chalyuu cua jlo ti' ngu' na laca nu ngua nde Jerusalén tsq̄ nu nteje tacui ca ti. ¿Ha sca ti nu'q̄ nu ná jlo ti' na laca nu ngua nde Jerusalén bi'? Jlo ti' lcaa ngu' xa' quichi nu ñaa ta'a.

¹⁹ —¿Na laca ngua? —nacui Jesús ji'i ngu'.

Li' nguxacui ngu' cha' ji'i yu:

—Cha' ji'i Jesús Nazaret —nacui ngu'—, tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ngua yu bi' nchcui' Ni lo'o ñati. Ngua tsa ji'i cha' tu'ba, lo'o jua'a ngua tsa ji'i ngua'ni quiña'a tsa cha' tlyu cuentya ji'i ycui' Ndyosi; jua'a quiña'a tsa ñati na'a ji'i cha' tlyu bi!. ²⁰ Li' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' nu laca cña, nda ngu' ji'i yu ndyaa cha' cujuii ngu' ji'i yu lo crusí. ²¹ Cua sna tsä nteje tacui nu ngua cha' bi!. Lo'o cuare ni, jlya tsa ti' ya ji'i yu nquicha', cha' bi'laca nu cua'ni lyaá ji'i ngu' Israel tya'a na, cha' nga'aa caca loo ngu' xa' tsu' ji'na, cha' tyi'i tso'o ti na loyuu quichí tyi na, ngua ti' ya. ²² Pana juani nchcutsii xi ngu' cuna'a tya'a ndya'a ya ji'i ya, cha' tlyu tsa juani ndyaa ngu' cuna'a bi' to' cuaá, ²³ lo'o nga'aa nquije jyo'o Jesús bi' ji'i ngu'. Ñaa ngu' li', nda ngu' cha' lo'o ya cha' cua na'a ngu' sca cha' tlyu. Na ngulu'uloo ti tucua tya'a xcä ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' ngua ti' nu ngu' cuna'a bi'; nacui xcä bi' ji'i ngu' cha' lu'ú Jesús juani. ²⁴ Lo'o ti ndyaa xi ngu' tya'a ngua tsa'a cua to' cuaá li'. Lo'o li' na'a ngu' ji'i xcä bi' ñi'yä nu nacui ngu' cuna'a bi' ji'i ya, pana ná na'a ngu' ji'i ycui' Jesús.

²⁵ Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu tya'a ndyaa yu tyucuii:

—Lyiji tsa cha' ji'i cu'mä cha' ca cuayá' ti' mä scaa cha'; tiya' tsa nxñi mä lcaa cha' nu nda ngu' jyo'o nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la. ²⁶ ¿Ha si'i na cua ntsu'u cha' chcube' nu laca Cristo bi' ñi'yä nu ngua juani? Tiya' la li' tyalaa Cristo su tso'o tsa ña'a su tyucua ycui' li'.

²⁷ Li' nguxana Jesús ngulu'u yu cha' ji'i ngu', ña'a cha' nu cua nscua lo quityi cusu' cha' ji'i ycui' yu.

Nguxana ngu' lo'o quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o li' nchcui' ngu' lo lcaa quityi nu nguscua ngu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni.

²⁸ Cua tyalaa ti ngu' ca quichí su tsaa ngu', li' ngua'ni Jesús ñi'yá si na tya tsaa la yu tyucuiii tyijyu'la. ²⁹ Pana ndatsaa tsa ngu' ji'i yu cha'tyanu yu slo ngu'. Nacuiu ngu' ji'i yu:

—Tyanu nu'u lo'o cua cha' cua ngusii tsa juani, cua ca talya ti.

Li' ndyatí Jesús ndyaa ni'i cha' tyanu yu lo'o ngu'. ³⁰ Pana nu lo'o cua nga'a yu lo'o ngu' to' mesa, li' ngusñi yu sca xlyá, ndya yu xlyá'be ji'i y cui' Ndyosi; lo'o li' ngusa'be yu xlyá bi', cha' ta yu ji'i ngu'. ³¹ Bi' hora laca nu ndyaala cloo ngu', cha' ndyuloo tso'o ngu' ji'i yu. Li' nguliji yu'u yu slo ngu', nga'aa na'a ngu' ji'i yu li'. ³² Hora ti nacuiu tsaca ji'i tya'a:

—¿Ha ná chañi cha' tso'o tsa ngua ti' na?
—nacui—. Tí ti nguti'i cresiya ji'na lo'o lijyá y cui' nchcui' lo'o na tyucuiii, nu lo'o nda yu cha' lo'o na, ñi'yá nu nchcui' quityi cusu' —nacui ji'i tya'a.

³³ Li' xtyi'i ti ndyanu ngu', hora ti ngusñi ngu' tyucuiii nguxtyuu ngu' ñaa ngu' nde Jerusalén chaca quiya'. Ca bi' ndyalaa ngu' ca su ndyu'u ti'i nu tii chaca tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús bi', lo'o xi xa' la tya'a ndya'a ngu' ndi'i ngu' bi'. ³⁴ Hora ti nchcui' ngu' nu nga'a ni'i bi' lo'o ngu' nu ndyalaa ca ti li':

—Chañi cha' cua ndyu'u Jesús chaca quiya'
—nacui ngu'—. Cua na'a Simón ji'i yu.

³⁵ Lo'o nu ngu' nu ndyaa nde Emaús ni, nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' ñi'yá nu ngua ji'i ngu' tyucuiii;

nacui_ŋ ngu' ñi'ya_ŋ ngua cha' ndyuloo ngu' ji'i y cui'
Jesús nu lo'o ngulacu_ŋ yu ji'i xlyá bi'.

Ngulu'uloo Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu

³⁶ Tya nchcui' ti ngu' ji'i cha' bi' lo'o tya'a ngu',
lo'o li' ñaa y cui' Jesús. Ndatu_ŋ yu cla'be laja ngu' cha'
chcui' yu lo'o ngu':

—Tí ti tyi'i tyiquee mä —nacui_ŋ yu ji'i ngu' bi' li'.

³⁷ Ntsii_ŋ tya ngu' ndi'i_ŋ ngu' li', nclyacua tsa ti'ngu',
cha' sca cui'i_ŋ ti na'a_ŋ ngu', nti'ngu'. ³⁸ Li' nchcui'
Jesús lo'o ngu' bi':

—¿Ni cha' laca ntsii_ŋ mä ndi'i_ŋ mä? —nacui_ŋ. —¿Ni
cha' laca nclyacua tsa ti' mä? —nacui_ŋ yu ji'i_ŋ ngu'—.

³⁹ Ña'a_ŋ mä ya' na', ña'a_ŋ mä quiya' na'; la cui' ti na'
laca_ŋ. Cala' mä'na, cha' taca jlyá ti' mä cha' na'laca.
Sca cui'i_ŋ ti ni, ná ntsu'u cuaña' ji'i_ŋ, lo'o jua'a_ŋ tyijyá
ná ntsu'u ji'i_ŋ; pana cua na'a_ŋ mä cha' ntsu'u cuaña'
'na —nacui_ŋ Jesús ji'i_ŋ ngu'.

⁴⁰ Li' ngulu'u ya' y cui' yu, ngulu'u quiya' yu ji'i_ŋ
ngu'. ⁴¹ Ná ngua tyuloo tso'o ngu' ji'i_ŋ yu xqui'ya
cha' chaa tsa ti'ngu' ngua, cha' ndube tsa ti'ngu'
ñaa_ŋ ngu' ji'i_ŋ yu. Bi' cha' nacui_ŋ Jesús ji'i_ŋ ngu':

—¿Ha ntsu'u na cacu na' ji'i_ŋ mä?

⁴² Li' nda ngu' sa yu'be cualya ngüi'i_ŋ ji'i_ŋ yu, lo'o
sa yu'be jble' cuiñaa' cuityu.

⁴³ —Tso'o —nacui_ŋ Jesús li'.

Ngusñi yu ji'i_ŋ na bi', ndyacu yu ji'i_ŋ nde slo ngu'
li'. ⁴⁴ Lo'o ti nchcui' yu lo'o ngu' li':

—Cha' nu ngua ca ti'na, bi' laca cha' nu cua
ndacha' na' ji'i_ŋ mä lo'o tya ndi'i_ŋ na' lo'o cu'mä tya
tsubi' la —nacui_ŋ yu—. Cua nacui_ŋ na' ji'i_ŋ mä cha'
nga'a_ŋ cha' caca'na lcaa cha' nu cua nscua cuentya
'na lo quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'a_ŋ lo

quityi nu nguscua jyo'o ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui'
Ndyosi nu ngua sa'ni, lo'o jua'a lo quityi Salmos
nscua cha' bi'.

⁴⁵ Li' ngulu'u Jesús ji'i ngu' ña'a cha' nu nchcui'
quityi cusu' bi'. ⁴⁶ Nacuī yu ji'i ngu':

—Cua sa'ni nscua cha' cajaa ycui' na' nu laca na'
nu Cristo bi', lo'o tsaq nchca tyuna lo'o cua ngujuii
na', li' nscua cha' tyu'ú na' chaca quiya!. ⁴⁷ Li'
ntsu'u cha' ta ngu' cha' ji'i ycui' na' lo'o ñati tyucui
ñaa' chalyuu. Nde Jerusalén xana mā cacha' mā
cha' bi' ji'i ngu' clyo. Nga'a cha' chcui' mā lo'o
ñati cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u
tyiquee ngu', cha' xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi nu
ndu'ni ngu'; li' cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i lcaa
qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'. ⁴⁸ Lo'o cu'mā ni, taca
chcui' mā cuentya jna', cha' jlo ti' mā lcaa ña'a nu
cua ngua 'na. ⁴⁹ Lo'o jua'a ta na' Xtyi'i ycui' na' ji'i
mā, cha' cua nchcui' Sti na' cha' ta Ni Xtyi'i ycui'
Ni ji'i mā; bi' cha' tyanu mā nde Jerusalén re, ña'a
cuayá' nu caja juersa ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i mā.
Tyu'u bi' nde cuq̄ cha' cq̄ tyanu ne' cresiya ji'i mā.

Ndyacuí Jesús ndyaa yu nde cua

⁵⁰ Li' ndu'u Jesús quichí Jerusalén bi', ndyaa
lo'o yu ji'i ngu' ca to' quichí Betania bi'. Nde bi'
ngusicuq̄ ya' Jesús cha' culacuq̄ yu ji'i ngu'. ⁵¹ Laja
lo'o nclyacuq̄ yu ji'i ngu', hora ti ndu'u yu ndyaa
yu nde cuq̄ li'. ⁵² Ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'i yu, li' xa'
nguxtyuū ngu' ñaa ngu' nde Jerusalén. Tso'o tsa
ngua tyiquee ngu' li', ⁵³ lu'ba tsa ndya'ā ngu' ne'
laa cha' ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi. Tsa lo
cua ti cha'.

Cha' tso'o nu nchcui' ji'i Jesucristo nu xu'na na

New Testament in Chatino, Tataltepec (MX:cta:Chatino, Tataltepec)

copyright © 1981 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Chatino, Tataltepec

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Chatino, Tataltepec [cta], Mexico

Copyright Information

© 1981, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Chatino, Tataltepec

© 1981, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

68385231-313d-5500-aff2-e6b6a207d978